

DODATAK: FORUM VELIKA ŠKOLA LJUBIŠE RAJIĆA

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 DIN

01164

9 770353 802002

VREME

broj 1238

25. septembar 2014.

KOČA I PEKO PONOVO U BEOGRADU

POVRATAK OTPIISANIH

jogood
voćni jogurt

JAGODA

bogato komadićima voća

izdavač

NP "VREME" d.o.o.

Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat

Ana Aleksić, Mirjana Kalezić

redakcija

Aleksandar Anđić (foto),

Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov,

Slobodan Bubnjević, Sonja Čirić,

Zora Drčelić, Slobodan Georgijević,

Nebojša Grujić (kultura),

Andrej Ivanji (svet),

Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,

Jasmina Lazić, Zoran Majdin,

Radmilo Marković, Saša Marković,

Ivana Milanović Hrašovec,

Milovan Milenković, Milan Milošević,

Tamara Nikčević, Teofil Pančić,

Saša Rakezić, Mirko Rudić,

Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,

Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,

Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,

Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović;

korektori: Nikola Dragomirović,

Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

04 **Zoom:** I još neki dinar za crkvenjaka06 **Vučićev paket mera za fiskalnu****konsolidaciju: Savez vođe i sirotinje**12 **Intervju:** Slobodan Antić16 **Promena imena ulica:**

Kako su se Peko i Koča vratili u Beograd

17 **Srbija i antifašizam:**

Povratak otpisanih

23 **Koča i Peko:** Dva lica revolucije27 **Nuspojave:** Topla ljudska priča28 **Slučajevi nestalih beba:**

Državni ključari Pandorine kutije

30 **Baze podataka:** Strah od obezbeđenja32 **Projekti – dokumentarni film o****migrantima:** Koliko je put ka gore težak34 **Intervju:** Željko Tomić37 **Lisica i ždral:**

Kako sam se odvikao od novina

KULTURA38 **Knjige: 1913. i 1939.**43 **Roman:**

„Životinjsko carstvo“ – David Albahari

44 **Knjige:**

„Globalna Afrika“ – Zoran Ćirjaković

46 **Stend-up:** Šta je smešno47 **TV Manijak:** Pesmom na pesmu**SVET**48 **Ukrajinska kriza: Biznis i rat**52 **Alibaba:** Kompanija vredna 230 milijardi

dolara

56 **Posledice referenduma o nezavisnosti****Škotske:** Gorka pobeda Dejvida Kameron**MOZAIK**58 **Lekovi:** Muška i ženska doza60 **Strip:** Skice izgubljene u vremenu62 **Vreme uživanja:** Svadba

Drastičan pad očekivanog BDP-a i probaj projektovanog budžetskog deficita nisu samo posledica kišnog vremena i vanrednih izbora u Srbiji. Otuda se više nije imalo kud, nego da se svetskim poveriocima uputi poruka da će se “rezati” i plate i penzije, to jest da će se realno težiti fiskalnoj konsolidaciji putem (u načelu) najgorih, odnosno najrestriktivnijih direktnih mera

PIŠE: DIMITRIJE BOAROV

Dve skorašnje knjige nemačkih pisaca – obe prevedene i kod nas – na sličan način se bave mesecima koji su prethodili najvećim istorijskim katastrofama XX veka. 1913. Leto stoleća autora Florijana Ilijesa govori o godini uoči početka Prvog svetskog rata, dok se Leto trideset devete Vernera Birmana koncentriše na period od marta do novembra 1939.

PIŠE: MUHAREM BAZDULJ

Kako krupni kapital gleda na rat i mir i kako multinacionalne kompanije, baš kao države, nemaju stalne saveznike, već samo stalne interese

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Na naslovnoj strani: J. B. Tito sa P. Dapčevićem, K. Nađem, K. Popovićem i drugim partizanskim komandantima u oslobođenom Beogradu
Foto: Istorijski arhiv Srbije

I još neki dinar za crkvenjaka: Crvena zvezda propada, SANU već igra u “trećoj ligi”, crkva se bruka tobožnjom brigom za budžet. Od svih stubova srbstva ostao samo A. Vučić

Ne znam da li je Denis Kuljiš, hrvatski novinar, svojim uratkom za neki bosanski sajt, dobio, recimo, stan u beogradskoj Ulici gospodara Vučića, ali toliko su nam ga puta na svaki “minut, dva”, pa i duže kad treba, iščitavali kao pokaznu vežbu o tome kako treba pisati o Vučiću, da bi jedan stan bio mali za tako gabaritnog novinara koji je svojim veličanjem Vučića zasenio i doušnikovu naslovnu dojavu o veličini premijerovih testisa

DAČIĆEVA BABA: LAKO, LAKŠE I TEŠKO

Nema tome dugo kako je Ivica Dačić izjavio da bi i njegova baba mogla da smanji plate i penzije. Onda je dan nakon gostovanja Aleksandra Vučića u televizijskoj emisiji “Oko” – kad se premijer predstavio kao Dačićeva baba – ovaj, dakle Dačić, došao u studio istog vašeg prava da znate što manje i izjavio “nije da ja imam neko svoje mišljenje” i to nisu “Vučićeve odluke, nego cele vlade.”

Sve što je Dačić rekao je tačno. On nije u poziciji da ima svoje mišljenje, a još je manje verovatno da ga ima vlada... Drugim rečima, mi smo u vlasti jednog čoveka koji nije od raskida da se njegove bapske banalnosti predstavljaju kao neka veličajna mudrost i da se podzemnim kanalima utiča na kontrolisane medije opevaju kao epohalno reformatorsko delo balkanskog lidera.

Ne znam da li je Denis Kuljiš, hrvatski novinar, svojim uratkom za neki bosanski sajt dobio, recimo, stan u beogradskoj Ulici gospodara Vučića, ali toliko su nam ga puta na svaki “minut, dva”, pa i duže kad treba, iščitavali kao pokaznu vežbu o tome kako treba pisati o Vučiću, da bi jedan stan bio mali za tako gabaritnog novinara koji je svojim veličanjem Vučića zasenio i doušnikovu naslovnu dojavu o veličini premijerovih testisa.

O merama iz klasičnog arsenala sprečavanja bankrota državnog budžeta pišemo opširnije na narednim stranicama ovog broja “Vremena”, u tekstu s naslovom “Savez

vođe i sirotinje.” Kao što sam već pisao, primetno je bilo da je Aleksandar Vučić insistirao na svom mandatu od sto i kurs dana, kao da njegova stranka, SNS, nije na vlasti od marta 2012. godine.

Nije nemoguće da je ovo gotovo frojdovsko potiskivanje u zaborav očiglednih činjenica uzrokovano sledećom ocenom Fiskalnog saveta, koju sam, uzgred, pomenuo u ovoj istoj rubrici prošle nedelje:

“Pre dve do tri godine za ozdravljenje javnih finansija verovatno je bilo dovoljno zamrzavanje penzija i plata i bolja kontrola javnih preduzeća. Prošle godine je verovatno bilo dovoljno smanjenje plata i penzija za deset odsto i reforma javnih preduzeća, ali vlada se opredelila za ‘solidarni porez’ i povećanje umanjene stope PDV-a. To sve jeste odlagalo krizu, ali je zato sada potrebno još veće smanjivanje penzija i plata.”

JAVNOST: SVE KULJIŠ DO KULJIŠA

Ozbiljna javna rasprava o ovom suštinski važnom javnom pitanju izostaje – sve Kuljiš do Kuljiša. Zato prenosimo tekst, verovatno previše emotivan, Danijela Cvetićanina, profesora ekonomije na Univerzitetu Singidunum. Na sajtu NSPM-a je objavljeno:

“Po Vujakliji, bankrot je nesposobnost plaćanja i odgovaranja dospelim finansijskim obavezama. Ako imate ovo u vidu, šta mislite koliko je Vlada Srbije daleko od bankrota? Premijer Vučić je odgovorio: ‘Hiljadama milja daleko’, verujući,

valjda, da će lako da nasamari javnost, trapavo mereći stepen bliskosti bankrotu – miljama, a ne novčanim jedinicama, koje državi nedostaju da izmiri svoje finansijske obaveze prema penzionerima, lekarima, prosvetarima, policajcima, oficirima itd.

Da li se i vama, kao i meni, čini da je država transparentno bankrotirala pred svojim građanima, izjavljujući da ne može da plaća ugovorene penzije i plate, i da će im zato plaćati deset procenata manje (i verovatno sve manje svake naredne godine). Zašto? Zato da bi vlast izbegla bankrot pred zapadnim poveriocima – moćnim finansijskom korporacijama, sa kojima je zajedno gurala Srbiju u sve nove i sve veće dugove, za koje se unapred znalo da neće moći da se vrate. Tim finansijskim korporacijama 'hrabri' srpski lideri ne usuđuju se ni da pomenu mogućnost da i one preuzmu deo rizika, da nenaplativi deo duga otpišu, ili bar zaborave na kamate, čija je visina nekada bila neprimereno visoka baš zbog 'rizika zemlje'.

Dok se šarmantni ekonomski hitmeni, iz fotelja vladinih ministarstava, zaklinju da će spasti Srbiju od bankrota, tj. dodatno zadužiti zemlju, ali i da će po svaku cenu vratiti svetским zelenašima dug do poslednjeg centa, u narodu sazreva svest (menja se taj prokleti "mentalni sklop") da je bombardovanje 1999. s pravom nosilo naziv 'Milosrdni anđeo', ako se uporedi sa stepenom ekonomske destrukcije 'Nemilosrdnog anđela', koji je, od 2000, uzeo Srbiju pod svoje krilo, koristeći, umesto bombardera i šiptarskih terorista, kompradorske vlasti (i druge strukture), lansirane po svoj prilici sa istog mesta sa kojega su poletali fantomi i tomahavci.

Niko ne može precizno da oceni gubitke (u broju stanovnika) posle novog 'konsolidacionog' fiskalnog udara. Realna je nada da će veliki broj penzionera i zaposlenih u javnom sektoru preživeti dodatnih tridesetak dana svake godine bez prihoda, naročito ako inflacija ne doda još koji dan 'štednje', čitaj – nemaštine! Izvesno je, ipak, da mnogi neće imati tu sreću. Ne sumnjam da će ekonomskim hitmenima iz vlade, pa i samom premijeru, biti zbog toga žao, ali će s ponosom, već za nekoliko godina, moći da istaknu pred svetskom

finansijskom zajednicom, koliko je stepen poverenja u Srbiju porastao. Žrtve neće biti uzaludne, a menadžeri svetskih banaka moći će sa zadovoljstvom da podele bonuse, uz grogglasne pohvale srpskom programu štednje."

BRAĆA I RAZBRAĆA: KAD POPOVI BROJE PARE

Kačavendin greh, to je onaj što ima u Bijeljini versajske dvorice i plišane medvediće iznad kreveta, crkva je u trenutku javne sablazni oko njegovih seksualnih sklonosti opisala kao "trenutnu slabost posrnulog brata", ali je zato i ove godine osudila najavljeno održavanje Parade ponosa, koju vidi kao "besprizorni skup nametnut Srbiji i Beogradu".

Ništa neočekivano, da nije iskazala i brigu za trošenje budžetskih para što je vrhunsko licemerje s obzirom na to da oni za svoje performanse, 365 dana u godini, dobrim delom jesu plaćeni iz budžeta, a budžetu ništa ne daju.

Spc se pita: "Da li zbog suštinski apsurdnog paradiranja država treba da u trenutnoj nemaštini troši milione za obezbeđenje šačice sugrađana i njihovih gostiju za paradu od nekoliko stotina metara u centru Beograda... Imate pravo da paradiirate, ali samo o svom trošku i trošku svojih nalogodavaca, ma kako se oni zvali, kako za paradu tako i za obezbeđenje, no ne o trošku Srbije – bombardovane, razorene, moralno i ekonomski osakaćene, osiromašene, poplavljene, na stub srama prikovane", navodi se u saopštenju spc-a, koje je potpisao patrijarh Irinej.

Ovo je izazvalo, rekao bih s pravom, veliki broj komentara na društvenim mrežama od kojih je najjezgrovitiji bio: "glašaću za stranku koja bude tražila da crkva plati porez." Popovi imaju cenovnik za svaku vrstu božje službe – od opela do krštenja – aman ni žutu banku ne daju u budžet o kome sad toliko brinu. I još kad pop tresne tarifu, doda obavezno i "još hiljadu, dve za crkvenjaka" kao da je to drugi OUR nekog holdinga.

Možda i njihovo finansiranje treba prepustiti nalogodavcu – Bogu lično – ne bi li ispunili zavet siromaštva i manuli se pohlepe.

SAVEZ VOĐE

Drastičan pad očekivanog BDP-a i proboj projektovanog budžetskog deficita nisu samo posledica kišnog vremena i vanrednih izbora u Srbiji. Otuda se više nije imalo kud, nego da se svetskim poveriocima uputi poruka da će se “rezati” i plate i penzije, to jest da će se realno težiti fiskalnoj konsolidaciji putem (u načelu) najgorih, odnosno najrestriktivnijih, direktnih mera

I ako se rebalans državnog budžeta za ovu godinu još ne može sagledati u celini, jer još nije poslat u Skupštinu Srbije, po onome kako su “paket državne štednje”, do kraja ove i u idućoj godini, predstavili na televiziji premijer Aleksandar Vučić i ministar finansija Dušan Vujović, nameće se utisak da je on sačinjen sa dosta političke veštine, to jest “socijalne osetljivosti”, ali bez jasnog odgovora na ključno pitanje – da li će i kada će taj “paket odricanja” stanovništva dovesti u normalu ne samo državu nego i njenu privredu. U stvari, tek na osnovu predloga budžeta za 2015. godinu videćemo da li će posle najavljenih iznuđenih restriktivnih mera doista doći do temeljne reforme državne uprave i vladine ekonomske i spoljne politike. »

BOLNO I NEPOPULARNO: Vlada Srbije na farmi u Bačkom Gradištu

Foto: Fonet

I SIRO TINJE

TEŽAK TERET REFORMI: Penzioneri

Foto: Reuters

Upravo okolnost da je premijer Vučić stalno insistirao da je on lično tražio da se zbog državnih problema zaštite najsiromašniji, pa je podelio penzionere i zaposlene na one ispod i one iznad 200 evra mesečnog prihoda, upućuje na opasan zaključak da se i putem "rezanja" penzija i plata opet zaobilaze "bolne reforme" sistema koji zakonito stvara javne deficite i da se stvaraju uslovi za savez političkog vođe i sirotinje protiv srednje klase i bogatih, a to se u socijalističkoj istoriji nazivalo "diktaturom proletarijata".

PRIHVATANJE KRIVICE

Evo, uostalom, kako je premijer Vučić u televizijskoj emisiji "Okolo" na RTS-u (18. septembar) formulisao svoj odnos sa najugroženijim penzionerima: "Ovo je moja krivica i ako Fiskalni savet nekog treba da krivi, trebalo bi da krivi mene, jer sam želeo da zaštitim što veći broj penzionera. U Srbiji penziju prima ukupno 1.752.000 ljudi. Od toga 744.000 njih prima 20.000 dinara i njih nećemo da diramo. Nećemo dirati čak ni one koji primaju između 20.000 i 25.000. Ukupno, neće ništa platiti 60,2 odsto svih penzionera (1.038.000 penzionera)... Znam koliko teško ljudi žive. Nastojali smo da zaštitimo najsiromašniji, jer ja gledam i ljude, a ne samo papire."

Kad je reč o zaposlenima sa malim platom, Vučić je napomenuo da 113.000 ljudi u javnom sektoru prima plate manje od 25.000 dinara i da će oni takođe biti zaštićeni. Pri tome je rekao da zna da nikome neće biti lako, ali će, kako kaže, moći da žive i sačuvaju radna mesta. U ovoj emisiji saznali smo da u Srbiji, u javnom sektoru i javnim preduzećima, ima 31.167 zaposlenih koji zarađuju više od 100.000 dinara i da će oni podneti najveći teret, ali nije precizirao za koliki procenat će njima biti smanjene zarade.

Planirana ušteda od rezanja plata i penzija, rekao je u emisiji RTS-a "Okolo" premijer Vučić, iznosi oko 400 miliona evra, a do planiranih (to jest potrebnih) 700 miliona, doći će se ukupnim "teškim merama". U stvari, stručnjaci procenjuju da će seća penzija i plata imati efekat od oko 350 miliona evra, a drugu polovinu potrebnog sniženja državne potrošnje tek treba pronaći. I to ne samo "rastežući" efekte borbe protiv sive ekonomije do nerealnih visina.

ZEMLJIŠNA POLITIKA

Kad je reč o bogatima, Vučić je u TV emisiji uzeo primer zakupa zemlje u državnom vlasništvu, gde je prosečna cena zakupa 128 evra po hektaru, a državna stimulacija 100 evra po hektaru (te

teoretski ispada da je realna zakupnina tek 28 evra po hektaru), pa je rekao da je to neodrživo i da će se stimulacije isplaćivati samo malim posednicima (navodno se granica "novog maksimuma" postavlja na 50 hektara). No, nije objasnio zašto se iz državnog fonda od 400.000 hektara ne vrati oduzeta zemlja vlasnicima i njihovim naslednicima, po Zakonu o restituciji (oko 100.000 hektara), a preostalih 300.000 hektara aukcijski ne rasproda – kako državnu zemlju ne bi, takoreći besplatno, rentirali tajkuni i agro-mešetari. Uostalom, zaboravio je da spomene da se u Evropskoj uniji ne pravi razlika između malih i velikih poseda, nego se svima isplaćuje ista stimulacija po hektaru.

Mada je razumljivo da Vučić pokušava da smanji "političke troškove" i svoje i SNS-a koji im slede zbog jedne toliko nepopularne mere kakva je bukvalno snižavanje plata i penzija, u situaciji kada je, kako je rekao, "Srbija hiljadama milja daleko od bankrotstva" (to jest do aprila iduće godine), čitava ideja da se državni budžet i kreditni kapacitet Srbije u dolažećim vremenima, koja će biti verovatno gora od danas sasvim olakšavajućih na svetskom finansijskom tržištu, očuvaju gotovo isključivo o trošku tek nešto oporavljane srednje klase (oporavljane od Miloševićeve politike) – govori o tome da ni

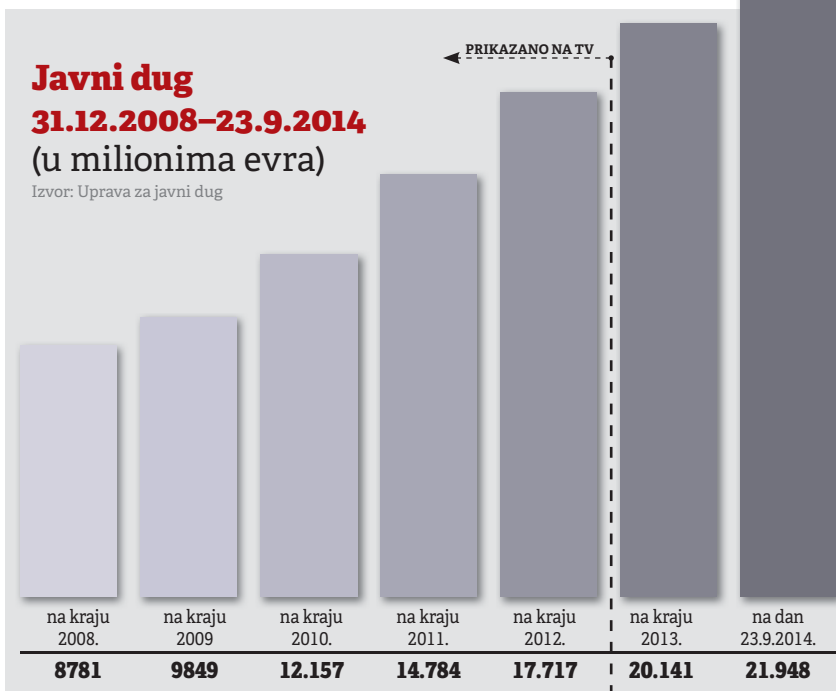
Dačićeva, a sada ni Vučićeva vlada nisu u međunarodnim krugovima stekle kredibilitet, to jest nisu dobile saglasnost za nešto ofanzivniju ekonomsku politiku i reindustrijalizaciju, koja bi podrazumevala novi ciklus zaduživanja na Zapadu, sada kada su kamate Evropske centralne banke gotovo na nuli.

OBIM ZADUŽIVANJA

Istina, Dačić i Vučić su se u poslednje dve i po godine zadužili u svetu i kod kuće za "tekuću likvidnost" države za blizu 7 milijardi evra (što im sada spočitava predsednik DS-a Bojan Pajtić, koji se u ime svoje stranke izjasnio protiv paketa štednje na penzijama i platama), ali s tim parama nisu postigli gotovo ništa trajnije. Jer, inercija sistema, njegove orijentacije i interesa državnog aparata je velika i teško promenljiva. No, pri tome su Vučić i njegovi "prinudni saveznici" iz socijalističkog tabora pokazali malo invenције i relativno malo interesa da se brzo otarase stalno rastućih troškova državnog kapitala, koji još zauzima preko 50 odsto sveg kapitala u Srbiji, a najmanje su pokazali odvažnost da se odreknu državnih finansijskih instrumenata kojima se privreda drži pod neposrednom kontrolom, a šire ekonomski odnosi sa Rusijom i Kinom, uprkos nominalno "proevropskoj strategiji".

Na pitanje zašto se premijer Vučić, posle mnogo oklevanja, ipak odlučio da krene sa kresanjem plata i penzija, moguće je odgovoriti sa dosta verovatnoće. Možda su odluku ubrzale vesti da će ove godine doći gotovo do sloma očekivanog bruto društvenog proizvoda Srbije, jer se naspram "planiranog" BDP-a za ovu godinu od 4.008 milijardi dinara, procenjuje da će biti ostvareno 3.675 milijardi dinara, to jest više nego 8 odsto manje od plana na kome je izgrađen ovogodišnji budžet.

Elem, pošto se iz budžeta za penzije izdvaja oko 14 odsto planiranog BDP-a, a za plate u javnom sektoru 11 odsto, što je prema zemljama u okruženju preveliko, pri realno smanjenom BDP-u problem postaje još veći. I zbog toga se, kako je spomenuo ministar Dušan Vujović (u emisiji "Stav Srbije", TV Prva, 21. septembra) učešće javnog duga u BDP-u Srbije (zbog njegovog smanjenja) sada penje do 75 odsto, dok je pre početka svetske krize bilo na

Noć kada je vreme stalo

"Pogledajte, dug je sa osam došao na 17,67 milijardi, za samo četiri godine", pojašnjavao je u emisiji "Oko" predsednik Vlade Aleksandar Vučić kretanje javnog duga od kraja 2008. do kraja 2012. Ono što gledaocima nije pokazano jeste nastavak grafikona – šta se sa javnim dugom događalo od 2012. do danas. U utorak 23. septembra, javni dug Republike Srbije iznosio je 21 milijardu i 948 miliona evra (izvor: Uprava za javni dug).

Osim što je "otfikator" grafički prikaz zaduživanja za 4,28 milijardi evra u poslednjih godinu i devet meseci, Vučić je propustio da kaže da je i vlada u kojoj je formalni premijer bio Ivice Dačić učestvovala u kreiranju duga pokazanog na televiziji. Vlada Ivice Dačića formirana je krajem jula 2012. Sačekao ju je javni dug koji je iznosio 15 milijardi i 469 miliona evra. U samo pet meseci, od avgusta do kraja decembra 2012, javni dug narastao je za 2,25 milijardi evra, pa se u 2013. ušlo sa dugom od 17,72 milijarde (ovaj podatak se razlikuje od iznosa od 17,67 milijardi, koji je pomenuo predsednik Vlade; prema Upravi za javni dug, Srbija je na kraju 2012. bila dužna 17 milijardi i 717 miliona evra). Za samo dva meseca, u oktobru i novembru 2012, Vlada Srbije zadužila se 1,71 milijardu evra. Poređenja radi, to je suma za koju se Srbija zadužila u periodu od kraja 2005. do kraja 2010. godine.

Već u februaru 2013. vlada se zadužuje za još milijardu i po evra, pa tako kraj 2013. godine Srbija završava sa javnim dugom od 20,14 milijardi – za 2,42 milijarde više nego na kraju 2012. Najzad, od početka 2014. do danas javni dug je narastao za još 1,8 milijardi evra. Vlada izabrana 16. marta a formirana 27. aprila, kada Vučić i formalno postaje premijer, od početka maja do 22. septembra zadužuje se za još 1,29 milijardi evra. Ukupno, ako saberemo zaduženja napravljena za prethodne dve godine i dva meseca (jul 2012. – septembar 2014), dolazimo do brojke od skoro šest i po milijardi evra (šest milijardi i 479 miliona).

R. MARKOVIĆ

nivou od 29 odsto, a do juče se kalkuliralo sa oko 65 odsto tog učešća. No, nivo budžetskog deficita koji se očekuje ove godine, ministar finansija nije javno procenio ni ovoga puta. Uzgred budi rečeno, budžetski deficit je 2008. godine planiran

na 50 milijardi dinara, a za ovu godinu na preko 180 milijardi, što će izgleda biti znatno nadmašeno. Prema proceni Pavla Petrovića, predsednika Fiskalnog saveta, budžetski deficit će ove godine doseći 2,5 milijardi evra i u BDP-u će on, navodno,

**PLATE IMA DA
NEMA: Šalteri...**

Foto: S. Savić

imati učešće od 8,4 odsto – što je najveći budžetski deficit u Evropi.

NASLUČIVANJE SADRŽAJA

Drastičan pad očekivanog BDP-a i probaj projektovanog budžetskog deficita, međutim, nisu samo posledica kišnog vremena i vanrednih izbora u Srbiji. Otu da se više nije imalo kud, nego da se svetskim poveriocima uputi poruka da će se “rezati” i plate i penzije, to jest da će se realno težiti fiskalnoj konsolidaciji putem (u načelu) najgorih, odnosno najrestriktivnijih, direktnih mera. Zbog toga su već objavljeni i kurtoazni pozdravi Vučićevom paketu koji stižu iz Evropske unije i Svetske banke. Da li će takva podrška doći i iz MMF-a i da li će se preko projekcije budžeta za 2015. godinu doći do sporazuma sa “svetskim zaštitnikom poverilaca”, videćemo (jer misije MMF-a u pregovorima sa Srbijom po pravilu drže stranu Fiskalnog saveta, koji izgleda smatra da donete mere ušteda nisu dovoljne za potrebno zaustavljanje porasta učešća javnog duga i budžetskog deficita u BDP-u kroz koju godinu).

Naši čitaoci posle sedam dana raznovrsnog objašnjavanja Vučićevih televizijskih iskaza i Vujovićevih medijskih objašnjenja verovatno već naslućuju sadržaj očekivanog budžetskog rebalansa i strategije fiskalne konsolidacije, bolje reći modela snižavanja plata i penzija, ali ga ovde moramo sažeto ponovo opisati. Dakle, penzije i plate manje od 25.000

dinara se ne smanjuju i tako se preko 1.200.000 ljudi stavlja u poziciju da doživljava Vučića kao svog zaštitnika. Kod penzija, mada se na zakonskoj formuli izgleda još radi (kako je ministar Vujović objasnio u “Blicu”), svaki iznos iznad 25.000 dinara se množi sa 0,22 i tako se dobija iznos smanjenja. To znači da se penzije smanjuju u rasponu od oko 1 do 16,5 odsto, dakle progresivno. Kod plata u javnom sektoru, uključujući i javna preduzeća, formula je slična, s tim što se još radi na procentu smanjenja plata iznad 100.000 dinara. Onima bolje plaćenima upućuje se poruka da će biti ukinut “solidarni porez” (20 odsto poreza na plate veće od 80.000 dinara), pa će im faktički trenutne plate ostati iste ili će biti minimalno smanjene.

Vujović je na televiziji objasnio da se pored “rezanja” penzija i plata priprema još nekoliko mera – zamrzavanje zapošljavanja u javnom sektoru, refinansiranje starih skupih kredita (računa se na benefit od oko 2 milijarde evra na nižim kamatama), uštede u javnim nabavkama, povećanje obima naplate poreza i potraživanja javnih preduzeća itd. Vučić je uz to izneo da se od javnih preduzeća u januaru očekuje “uplata” u budžet od oko 150 miliona evra, a Vujović je objasnio da će deo te naplate u stvari biti “rasterećenje” budžeta za pokriće dubioza u javnim preduzećima, što će se praktično obezbediti poskupljenjem usluga i robe tih preduzeća.

MUK STRUČNE JAVNOSTI

Inače, za ovu, 2014. godinu u državnom budžetu je planirano da se izdaju državne garancije za kredite javnih preduzeća i državnih ustanova od 787 miliona evra, a koliko će za tu namenu biti odobreno rebalansom i projekcijom budžeta za 2015. godinu tek treba da vidimo. Pri tome ne treba zaboraviti da su samo godišnje subvencije javnim preduzećima dosad bile na nivou od 150 milijardi dinara, a da dubioze javnih preduzeća dostižu oko milijardu evra.

Zanimljivo je primetiti da se posle najave sadržaja “paketa štednje”, koju je prošle sedmice izneo premijer Vučić, u medijima može naći malo reakcija stručne javnosti. Oni hrabriji su ranije držali stranu Fiskalnog saveta, koji je smatrao da plate i penzije treba seći za 15 odsto, to jest da su sada predloženi zahvati nedovoljni i da su morali biti preduzeti mnogo ranije, pa bi bili manje bolni – ali sada i Fiskalni savet i naši vodeći ekonomisti čute ili ih niko ništa ne pita. Usput se među stručnjacima može čuti da je glavna nepoznanica koliko će smanjenje penzija i plata uz druge finansijske pritiske na građanstvo oboriti tražnju iduće godine, što će dodatno urušiti privatni sektor koji izdržava celu društvenu superstrukturu, to jest da će pad tražnje dodatno oboriti BDP Srbije – pa će procentualni udeli javne potrošnje u njemu ostati isti ili se čak povećati, što bi značilo da se ušlo u spiralu stalnog siromašenja na duži rok. ¶

DIMITRIJE BOAROV

Ново!

ЗЛАТИБОРАЦ®

ПИЛЕЋА
ЧАЈНА
КОБАСИЦА

ЗА НОВЕ СТИЛОВЕ УЖИВАЊА
У ПРАВОМ ДЕЛИКАТЕСУ
ПИЛЕЋА ЧАЈНА КОБАСИЦА

Prečicom u provaliju

“Da je DS zbilja demokratska stranka, odricala bi, stalno i uvek, demokratski karakter vlasti. Jer, koliko su naši veliki mediji slobodni toliko imamo demokratije. A kad ste poslednji put na TV-u čuli kritiku Aleksandra Vučića? Čak se ukidaju i marginalizuju emisije u koje eventualno mogu biti pozvani kritičari Vučića. Ali, DS se ne usuđuje da propita SNS o demokratiji jer se ni sam, dok je bio na vlasti, nije pokazao kao šampion medijskih sloboda”

Jedna od najpotrošenijih tema u političkom životu Srbije dugo je bila “kriza levece”, odnosno nepostojanje ovih snaga na političkoj sceni. No, sa parlamentarnim izborima 2013. i rezultatima tih izbora postalo je jasno da imamo i “krizu desnice”, pre svega zbog činjenice da Demokratska stranka Srbije nije prešla cenzus. Danas, ovaj deo političkog spektra nema svoje predstavnike u parlamentu. S obzirom na to da su dobar deo, ako ne i sav svoj politički sadržaj, ove stranke crpele iz protivljenja ulasku Srbije u Evropsku uniju, došli smo do paradoksa: po pitanju Evropske unije, odnos snaga u Skupštini je takav da ono nema protivnike, dok u biračkom telu istraživanja variraju između 40 i 50 procenata građana koji su protiv ili ravnodušni. To znači da gotovo polovina biračkog tela nema svoje predstavnike u parlamentu, ili da nije glasala za one koji bi zastupali njihov politički stav.

O jadnom stanju desnice u Srbiji govori i to da poslednjih dana, u jeku priprema za Paradu ponosa, u javnosti nema naročito glasnog protivljenja ovom događaju, na kakvo smo ranijih godina navikli.

Desnica se vraća u javni prostor, međutim, drugim kanalima: pre svega zbog najavljenih izbora u Demokratskoj stranci Srbije, a potom i zahvaljujući najavama doskorašnjeg funkcionera DSS-a Nenada Popovića o osnivanju nove partije. Slična najava stigla je i od dramskog pisca Siniše Kovačevića.

Slobodan Antonić, sociolog i urednik časopisa “Nova srpska politička misao”, kao dobar poznavalac i zastupnik ideja desnice, u razgovoru za “Vreme” kaže da ovaj deo političke scene mora da prođe kroz ozbiljnu promenu.

“VREME”: Kako ocenjujete trenutnu situaciju na konzervativnom delu političke scene u Srbiji, u pogledu snage, uticaja i dominantnih vrednosti koje su tu zastupljene?

SLOBODAN ANTONIĆ: Ne znam koga nazivate “konzervativnim”, verovatno PUPS? Hajde da se držimo onoga kako ljudi ili grupe sebe nazivaju. Nijedna stranka i nijedna grupa se kod nas ne smatra “konzervativnom”. Oni na koje mislite sebe nazivaju “nacionalnim”, “patriotskim” ili “suverenističkim” snagama. Zovimo ih tako. Njihova aktuelna snaga je

mala, mada potencijalna ide i do 40 posto biračkog tela. Toliko ispitanika, recimo, kaže da ne bi žrtvovalo Kosovo za ulazak u Evropsku uniju i da između Rusije i Evropske unije treba izabrati Rusiju.

Ali, između potencijalnog i realnog čitava je provalija. Neka ženska stranka ima potencijalno 50 posto birača, ali realno, na ženskom pitanju kod nas se ne može ući u parlament. Isto je danas i sa pitanjem Kosova ili Briselskog sporazuma. Poslednji izbori su pokazali da samo na tome ne možete zasnivati politiku.

Glavna tema danas je novčanik. Naprednjaci, a pre njih demokrate, pokazali su svoje strateško opredeljenje za EU sa novčanikom. Uspeli su da građani

Fotografije: A.Andić

poveruju da će im evrointegracije napuniti budžetar. Isto moraju da urade i suverenisti, ako hoće da imaju izborni uspeh. Njihova osnovna ideja je da je Srbiji bolje bez EU. Koliko je to dobro za novčanik? Kad na to odgovore, ući će u parlament.

Koji sve politički akteri spadaju u taj blok?

Nema bloka, to su samo ideje o organizovanju ili grupisanju, koje kruže gradom. Osnovna ideja je, koliko ja razumem, da se uradi ono što je propušteno na izborima 2012. i 2014. – da se napravi patriotski dos.

Ko bi taj patriotski dos napravio, ako kažete da nema bloka?

Misli se, prvo, na uvezivanje krhotina

nekadašnjih parlamentarnih stranaka: najpre ono što je ostalo od Demokratske stranke Srbije, zatim grupa oko Nenada Popovića, a i Siniša Kovačević je najavljivao novu stranku, pa ono što je ostalo od Srpske radikalne stranke. Od neparlamentarnih stranaka pominju se Dveri, možda Treća Srbija, a računa se i na pojedine predstavnike nacionalne inteligencije ili na njihove klubove. Vidim da se tu računa i na "Novu srpsku političku misao". Zapravo, to ne bi bio novi DOS, već novi DEPOS.

Ali, sve je to još uvek na dugom štapu. Kod nas se i inače teško prave blokovi. Pitanje je da li bi DOS, kao antimiloševićevski blok, 2000. godine uopšte i nastao da

stranci nisu pritisli lidere opozicije. Osim toga, i vlast više voli podeljenu nego ujedinjenu opoziciju.

Da li je ta ideja o formiranju "patriotskog dos-a" makar delimično motivisana teškim porazom koji su ove stranke pretrpele na poslednjim parlamentarnim izborima?

Istina, katastrofa suverenista na izborima 2014. suzbila je mnoge sujete. Kod mnogih je sazrelo uverenje o nužnosti povezivanja suverenističkih snaga. Daleko je još do izbora, ali imam utisak da će se u narednim mesecima raditi na tome.

Gde je tu mesto "Nove srpske političke misli", pošto nije politički pokret?

Grupa intelektualaca oko NSPM sebe vidi kao suvereniste, ali i kao građanske demokrate. Po privrženosti parlamentarizmu, bliski smo DSS-u i njegovim novim rukavicama, ali imamo i distancu prema toj stranci zbog njene saradnje sa SNS-om u Beogradu. Ne možete biti u opoziciji režimu i istovremeno biti deo režima.

Kada govorite o suverenistima, čini se da mnogo više mislite na Demokratsku stranku Srbije i "Novu srpsku političku misao". Šta je sa Srpskom radikalnom strankom, Dveri ili Trećom Srbijom? U čemu se oni razlikuju?

U odnosu na SRS, Dveri ili Treću Srbiju nismo baš sigurni u njihovu privrženost demokratiji i parlamentarizmu. Srbija ne treba da dobije suverenost tako što će usput izgubiti demokratiju. Nažalost, demokratija je u Srbiji sve manje cijenjena, zahvaljujući zajedničkom radu gotovo svih parlamentarnih stranaka, pa i onih koje sebe nazivaju demokratskim. Ali, demokratija je danas izobličena ne samo u Beogradu već i drugde po svetu. Zbog toga su mnogi počeli da je preziru. Imam utisak da smo, globalno gledano, u situaciji sličnoj onoj koja je bila tridesetih godina 20. veka. Elita sve manje veruje u demokratiju jer misli da nije dovoljno efikasna. To je pogrešno. Demokratija jeste komplikovana i spora, ali je osnov svakog pristojnog društva. A na duže staze, autoritarne prečice najčešće vode u provaliju.

Poslednjih nedelja imamo nekoliko tema u vezi sa ovim delom političkog spektra – od izbora u DSS-u, preko odlaska Nenada Popovića i osnivanja nove stranke, do najave Siniše Kovačevića da će osnovati Srpski otadžbinski front. Da li, s obzirom na sve navedeno, možemo da govorimo o nekakvom "previranju na desnici" ili ipak samo o previranju u DSS-u?

Kakva desnica, zar vam je ova vlast levisa? Ti pojmovi su neupotrebljivi i više služe za diskvalifikaciju nego da bi se razumela naša politika.

Da, na delu je previranje u tom delu političkog spektra, ne samo u DSS-u. Sve stare suverenističke firme bankrotirale su na izborima 2014. To su firme koje su izgubile svoje kupce. Zato se sada ubrzano

■ **U Srbiji je na delu uništenje jezgra građanskog sloja, pošto je prethodno uništeno industrijsko radništvo. Nas ubrzano pretvaraju u pomoćnu radnu snagu, slabo plaćene opslužioce stranog kapitala. Čak se to i propagira kao društveni ideal**

prave nove firme, sa idejom da se uoči izbora napravi konzorcijum, sa novim privlačnim brendom. Ta strategija nije neinteligentna i ima svoje šanse.

Ovaj deo političke scene često označavamo kao desni i kao konzervativan. Sa druge strane, imamo blok partija koje su na vlasti, kao i parlamentarne opozicione stranke, čiji je vrednosni koncept teško precizno identifikovati. S obzirom na vrednosti koje trenutno zastupa, kako bi današnja Srpska napredna stranka mogla da bude svrstana na ideološkoj ravni? Jednostavnije rečeno – koje političke vrednosti i ciljeve zastupaju recimo SNS i, sa druge strane, DS?

Ideološke i političke razlike između SNS-a i DS-a su praktično nestale. Ostale su samo marketinške razlike, ka spolja, i nešto intelektualnih razlika, iznutra. SNS ima Vučića, a DS nema nikog. To je marketinška razlika. Što se tiče ovog drugog, SNS, uz samo par izuzetaka, čini intelektualni lumpenproletarijat. Pogledajte njihove skupštinske korifeje i sve će vam biti jasno.

DS još ima nekakvu inteligenciju, mada sve više drugorazrednu. Iako intelektualna razlika ide u korist DS-a, njihova prednost se politički ne vidi. Jer Vučić kao brend, kao motor, donosi superiornost SNS-u.

Što se tiče ideja, SNS ima samo jednu ideju – Aleksandra Vučića. Njegova politička formula je jednostavna. Žali se kako su žuti sve pokrali, kako te stranci neprekidno pritiskaju, kako ti tajkuni rade o glavi i kako ti je beskrajno teško. Zatim, stalno najavljuju bolne mere, ali kad dođe do njih, ne diraj u svoje glasače iz donjeg sloja, već udri u srednju klasu. Šta te briga, ionako glasaju za žute. I kontroliši medije, ne daj da slučajno neko disonantno mišljenje dođe na TV.

Aleksandru Vučiću ide naruku i to što je Demokratska stranka slaba...

Kada je reč o DS-u i njegovim frakcijama, oni su najsmešnija opozicija od 1992. godine. Otprilike na nivou skupštine posle izbora 1990. Puka dekoracija. Osim toga, više se udvaraju stranim ambasadorima i Briselu nego ovdašnjim biračima. Da su zbilja demokratska stranka, ne bi, kao prvo, priznali legitimitet prošlih izbora. Sa ovakvim medijima i tretmanom opozicije to teško i da su bili demokratski izbori. DS je dobio četiri puta manje minutaže na televiziji od SNS-a, a kada su ih tamo pominjali, zvali su ih "korovom" i "semenom zla". Ali, pošto su stranci rekli da su ovo bili demokratski izbori, onda ih je i DS priznao za demokratske.

Drugo, da je DS zbilja demokratska stranka, odricala bi, stalno i uvek, demokratski karakter vlasti. Jer, koliko su naši veliki mediji slobodni toliko imamo demokratije. A kad ste poslednji put na TV-u čuli kritiku Aleksandra Vučića? Čak se ukidaju i marginalizuju emisije u koje eventualno mogu biti pozvani kritičari Vučića. Ali, DS se ne usuđuje da propita SNS o demokratiji jer se ni sam, dok je bio

na vlasti, nije pokazao kao šampion medijskih sloboda. Mada ovakvog utrućuća pluralizma u medijima nije, valjda, bilo još od Dobrivoja Vidića.

Koliko je ideološka, a u slučaju nekih partija na desnici i, da tako kažemo, finansijska bliskost sa Rusijom važan faktor za ovdašnje konzervativne snage?

Faktor ruskog novca nije beznačajan, ali je ipak sekundaran. Tog novca, realno, ima sto puta manje od onog koji se ovde upumpava iz Brisela i Vašingtona za razne političke projekte. Imajući u vidu simpatije javnosti, sa malim povećanjem ulaganja Rusi bi ovde mogli da naprave čudo. Ali oni u Srbiji ne vode "proaktivnu" politiku. Oni to, po mom mišljenju, nisu radili ni u Ukrajini. Zato su je sada većim delom izgubili. Pa kad to nisu radili u Ukrajini, neće ni u Srbiji. Suverenisti se ne mogu nadati nekoj većoj pomoći odatle. Nego "u se i u svoje kljuse".

Kada govorimo o pasivizaciji biračkog tela, čini se da ona naizmenično pogada "liberalni" ili "građanski"

deo i ovaj konzervativniji deo glasača. Čime bi se te mene mogle objasniti?

Celo naše biračko telo je umorno, smušeno i uplašeno. Umorno je jer stalno glasa, a živi sve gore. Smušeno je jer je zatrpano medijskom mećavom, koještarijama koje služe za skretanje pažnje. A uplašeno je jer mu je jasno da naš ekonomski sistem nema budućnost, pošto sve manje toga proizvodimo. Ali, za pasivizaciju birača uvek je kriva elita. Kod nas nema artikulacije alternative, samo se ponavljaju stare mantre. Te mantre sadrže nekad i dobre ideje, ali njihova forma više nije privlačna. Potrebne su, tako da kažem, nove sinapse, nove asocijacije, nova imaginacija. Potrebno je pokrenuti emocije. Upravo to je zadatak elite, i one iz građanske opcije i one iz suverenističke.

Da li bi, usled najavljenih ekonomskih mera i porasta socijalnog nezadovoljstva, snage o kojima govorimo mogle da ojačaju?

Ne automatski, samo ako se iznađe odgovarajuća politička formula. Jezgro te formule treba da bude građanski otpor. U

Srbiji je na delu uništenje jezgra građanskog sloja, pošto je prethodno uništeno industrijsko radništvo. Nas ubrzano pretvaraju u pomoćnu radnu snagu, slabo plaćene opslužioce stranog kapitala. Čak se to i propagira kao društveni ideal. A kad nestane nezavisnog građanskog sloja, nestaće čak i potencijal za našu stvarnu nezavisnost. Suverenisti moraju da smisle način kako da u glavama ljudi uspostave vezu između nezavisnosti i alternativne ekonomske politike.

Otprilike – da bismo živeli bolje, moramo da povedemo drugačiju ekonomsku politiku, a da bismo smeli da imamo drugačiju ekonomsku politiku, moramo da budemo suverena demokratija. To znači da se o našoj budućnosti odlučuje u Beogradu, ne u Briselu i Vašingtonu. I da se odlučuje glasačkim listićima u Somboru i Ivanjici, a ne brojem nula na računima briselskih i vašingtonskih birokrata i lobi grupa.

Ako ovu ideju suverenisti uspeju da objasne biračkom telu, mogu da se nadaju nekom uspehu.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

CEO SPEKTAR LOGISTIČKIH USLUGA

DTS nije samo transport, već ceo spektar logističkih usluga, integrisanih u redovno poslovanje klijenta.

DTS nudi kompletan set usluga, transport, skladištenje, špediciju i manipulaciju robom.

dts DELTA TRANSPORTNI SISTEM

Žorža Klemansoa 37
11000 Beograd
Tel: (+381 11) 3314-305
Fax: (+381 11) 3314-316
www.dts.rs

Kako su se Peko i vratili u Beograd

U prethodnih dvadesetak godina, dok su na vlasti u Beogradu bili Srpski pokret obnove i Demokratska stranka, u “ratu za interpretaciju istorije”, u nekoliko talasa i pravdajući se antikomunizmom, sa beogradskih ulica su sistematski brisane table s imenima antifašističkih boraca. Nova gradska vlast načinila je zaokret u ovoj politici dajući dvema beogradskim ulicama imena slavnih partizanskih komandanata – Koče Popovića i Peka Dapčevića

Bilo je potrebno da četnički vojvoda postane predsednik Srbije i da stranka dojučerašnjih Šešeljevih radikala dođe na vlast u srpskoj prestonici, pa da beogradske ulice ponovo ponesu imena istaknutih antifašista i komandanata partizanskog pokreta.

Od prošle nedelje Zagrebačka ulica na teritoriji beogradske opštine Savski venac nosi naziv Ulica Koče Popovića, a deo Kumodraške ulice na Voždovcu – Bulevar Peka Dapčevića. “Slavne vojskovođe zaslužuju zahvalnost za dela kojima su pre sedamdeset godina oslobodili Beograd i

Povratak otpisanih

Zašto uprkos celokupnom svom minulom radu

Aleksandar Vučić i Tomislav Nikolić neće izaći

praznih ruku pred Vladimira Putina – ako dođe

Da nije Rusije, sedamdesetogodišnjica oslobođenja Beograda zabilježila bi se u Srbiji rutinskim crticama u rubrikama "Dogodilo se na današnji dan". Međutim, visoka politika je čudo: prilikom dolaska tadašnjeg ruskog predsjednika Dimitrija Medvedeva, 2009. je obnovljeno groblje oslobodilaca Beograda; uoči najavljenog dolaska Vladimira Putina, 20. oktobra, po partizanskim komandantima Koči Popoviću i Peki Dapčeviću preimenovane su dvije ulice u glavnom gradu.

Situacija je paradoksalna. Tokom svog minulog rada u posljednje dvije i po decenije, vladajuća politička garnitura činila je sve što može da u klici zatuče svako sjećanje na antifašizam (vidi tekst "Kako su se Koča i Peko vratili u Beograd"), a sada ga – poput naprasnog zaljublivanja u Evropsku uniju – ponovo otkriva u sopstvenoj zemlji kao trajnu civilizacijsku tekovinu. Teško da može drugačije: pred Vladimira Vladimiroviča ne izlazi se na jubilej praznih šaka pa su Koča i Peko preko noći postali pozitivci pošto nije za očekivati da ruski predsjednik ima razumjevanja za srpske kvislinge kada ga već nema za Andreja Vlasova ili Petra Krasnova.

Ako je suditi po bliskim i vlastima još bližim medijima, nemoguće je izbjeći dojam da je ova afirmacija antifašizma iznu-

đena, neiskrena i u službi dnevne politike, odnosno – podilaženja Moskvi. Može zato "По долинам и по взгорьям", ali ne i "По шумам и горам". Pa dalje, u istom kontekstu: Crvena armija je oslobodilačka, a now "ideološka" i, uopće, krajnje "kontroverzna" oružana sila; pripadnici Četvrtog mehaniziranog korpusa Trećeg ukrajinskog fronta gi-

nuli su po beogradskim ulicama, a borci "Šeste ličke divizije streljali civile po Dedinju"; general Vladimir Ždanov i maršal Fjodor Tolbuhin velike su vojskovođe, a Koča i Peko sumnjivi tipovi čiji je cilj isključivo bio da se domognu vlasti, vila, luksuza... Relativiziranje, dakle, laganje u

oči i lupetanje gluposti bez kraja i konaca ne bi li se na račun partizana – kada im se već nešto mora priznati – dodvorilo Rusima. Ukratko, pravi podanički mentalitet, isti kao i onaj u odnosu prema Evropskoj uniji. Isto će, bez sumnje, biti i ono što dolazi potom: uprkos deklarativno prihvaćenim "evropskih vrijednostima" vlast se cementira svim sredstvima čim se razidu činovnici iz Brisela; nakon Putinovog odlaska – ako dođe – ponovo će se nastaviti sa revizijama i falsifikatima sopstvene istorije... Onoliko koliko se može.

Da bude jasno: nacizam je pobjeđen prvenstveno zahvaljujući Crvenoj armiji, nemjerljive su i njene zasluge u oslobođenju Srbije i Beograda. Ali, kada je o ovom drugom riječ, ni uloga now-a nije ništa manja. Koliko god da su neuporedivi razmjeri Moskovske i bitke na Neretvi ili Staljinogradske i bitke na Sutjesci, identična je nepokolebljivost Crvene armije i partizana da po svaku cijenu izbore slobodu i opstanak svih naroda vlastitih zemalja. Obje vojske su taj cilj uspješno i ostvarile. Zato su, za razliku od većine ostalih prestolnica u istočnoj Evropi, crvenoarmejci u Beogradu doživljeni kao istinski saveznici; zato je glavni grad Srbije oslobođen, a ne zauzet; zato su Srbija i Jugoslavija u potpunosti bile i ostale punopravne članice antifašističke koalicije.

Koliko su ove jednostavne istine zaista doprle do vlasti u Srbiji? Da li će dvojica partizanskih generala konačno zauzeti mjesto koje im pripada kao istaknutim ratnim komandantima u borbi za slobodu i nezavisnost zajedno sa vojvodama Srpske vojske iz Prvog svjetskog rata?

Od ljudi čija je dugogodišnja politička praksa sravnila sa zemljom sve za što su se Koča i Peko borili, ne treba mnogo očekivati. Ipak, ako im je vjerovati da su se promijenili i da svakog dana nešto novo nauče, eto im prilike da se pokažu. Kako kada je riječ o mogućem dolasku Vladimira Putina, tako – još i mnogo više – kada njega nema.

¶

FILIP ŠVARM

Koča

OKTOBAR 1944:

Popović i Dapčević u oslobođenom Beogradu

Foto: Istarski arhiv Beograda

trebalo je još ranije da dobiju ulice", rekla je ovim povodom predsednica Komisije za imenovanje trgova i ulica Jasmina Mitrović Marić, inače nekadašnja predsednica Fondacije "Braća Karić" i savetnica i šefica protokola predsednika Tomislava Nikolića. Nadležni su na sednici Skupštine grada na kojoj je ova odluka doneta naveli i da su kriterijumi kojima su bili vođeni da upravo ove ulice nazovu imenima partizanskih komandanata »

Vladimir Putin sa
veteranima Crvene armije
Foto: Reuters

POLEMIKA

Na sednici Skupštine grada na kojoj se raspravljalo o preimenovanju ulica predlog za Bulevar Peka Dapčevića nije bio sporan, ali jeste preimenovanje Zagrebačke ulice. Poslanici Demokratske stranke su smatrali da će se grad "previše ogrešiti o Koču Popovića ako promene ime Zagrebačke", jer se on zalagao za bratstvo i jedinstvo, a šef odbornika DS-a u Skupštini grada Balša Božović rekao je da Koča Popović treba da dobije neku drugu ulicu u Beogradu, i da ne bi voleo da se sada pogoršaju odnosi Beograda i Zagreba. Predsednica Komisije Jasmina Mitrović Marić na to je poručila odbornicima DS: "Imajte vere da nam naši susedi Zagrepčani neće spočitavati što smo tu ulicu nazvali po čoveku koji je tu rođen" i dodala da se Beogradu ne može osporavati kosmopolitski duh. Predsednik Skupštine grada Nikola Nikodijević iz SPS-a izjavio je: "Komisija za

bili ti što su kroz Kumodrašku i njenu okolinu (Bulevar oslobođenja) oktobra 1944. u Beograd ušle jedinice Prve armijske grupe Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, na čijem čelu je bio general Peko Dapčević, dok je Koča Popović u Zagrebačkoj ulici rođen i u njoj je veći deo zgrada pripadao bogatoj trgovačkoj porodici Popović

(njegov otac Aca bio je mlinarski trgovac, kao i stric Konstantin. Ovaj drugi je početkom Prvog svetskog rata optužen da je zgrtao bogatstvo tako što je brašno koje je isporučivao srpskoj vojsci mešao s peskom, zbog čega je osuđen na zatvorsku kaznu koju nikada nije odslužio, ali je dobio nadimak "Koča Peskar").

Konstantin Koča Popović (1908–1992)

Koča Popović rođen je u Beogradu 14. marta 1908. godine u imućnoj trgovačkoj porodici. Kršten je po stricu trgovcu, kome je čaršija nadenuła nadimak "Peskar" zato što je, navodno, za vreme balkanskih ratova vojsku hranio brašnom u kome je, radi težine, hemijskog sastava i razlike u ceni, bilo dosta peska. Školovao se, kao mnoga deca imućnih Beograđana, u dominikanskom internatu u Lozani.

U Sarajevu je završio oficirsku školu Vojske Kraljevine Jugoslavije, pa je 1927. godine proizveden u čin artiljerijskog potporučnika. Zatim je studirao pravo, pa diplomirao filozofiju u Parizu (1929–1932). Pridružio se umetnicima iz Bretonovog kruga i održavao vezu između beogradske i francuske grupe nadrealista. Sa Markom Ristićem objavio je knjigu *Nacrt za jednu fenomenologiju iracionalnog* (1931).

Kao pripadnik Internacionalnih brigada učestvovao je u Španskom građanskom ratu (1937–1939), tokom kog je stekao čin artiljerijskog kapetana Republikanske vojske. Posle propasti Španske republike (1939) interniran je neko vreme u logorima u Francuskoj. Postao je član ilegalne Komunističke partije Jugoslavije 1933, a te iste godine je uhapšen zbog ilegalnih i revolucionarnih ideja i aktivnosti te poslat u zatvor u Sremsku Mitrovicu.

Na pitanje Aleksandra Nenadovića zašto je postao komunist, odgovorio je: "Bavio sam se, kao što znate, književnošću i uvideo sam da je to luk i voda. Zaključio sam vrlo brzo: jedino što bi još vredelo pokušati jeste da se čovek direktno sudari s neprijateljem. Stoga odlučujem: boriću se, nema druge; sve napuštam i krećem. Pomalo budalasto, priznajem, ali

krećem... Moram, ipak, dodati da ja tu, ničim iznuđenu, ni od koga sugeriranu odluku, donosim u Francuskoj, donekle izvan jugoslovenske situacije. Tamo, u tadašnjim dramatičnim okolnostima u Francuskoj, postajem komunist, opredeljujem se za akciju u predvečerje Drugog svetskog rata. Nema više smisla da piskaram nekakve polurazumljive pesme, moram da se pokrenem."

Na samom početku srpskog ustanka, Koča je bio komandant kosmajskih partizana. Sa razvojem ustanka, postavljen je za komandanta grupe odreda u Šumadiji i zapadnoj Srbiji. U vreme sloma Užičke republike, novembra 1941. godine, ostavljen je da komanduje zaštitnicom koja je obezbeđivala povlačenje Vrhovnog štaba i glavni ne partizanskih snaga iz Užica.

Koča je 21. decembra 1941. postavljen za komandanta Prve proleterske brigade. Jedna njegova dnevnička zabeleška od 14. novembra 1944. glasi "Glavno mi je u životu: I Proletbrigada." Krajem 1942. postavljen je za komandanta divizije. Juna 1943. spasio je Narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije samoinicijativnim probojem iz obruča na Sutjesci, zbog čega umalo nije smenjen. U julu 1944. godine postavljen je za komandanta Glavnog štaba Srbije.

Posle rata je bio poslanik Savezne skupštine Jugoslavije i Narodne skupštine Srbije, načelnik Generalštaba, ministar inostranih poslova, potpredsednik Republike i član Predsedništva SFRJ.

Govoreći o svojoj karijeri, rekao je: "Činilo mi se da me malo precenjuju. Ne samo u tom trenutku kad su odlučili da mi povere spoljnu politiku, nego uopšte: komandant

spomenike i nazive ulica i trgova u kojoj su odbornici svih stranaka, odlučila je da promeni ime Zagrebačke ulice zato što je Koča Popović u toj ulici rođen i tu živio i to je jedini razlog. Da je neko želeo da menja ime Zagrebačke ulice zato što asociira na glavni grad Hrvatske, promenio bi onda i Dubrovačku, Osječku i ostale, ali to nije bio cilj." Ovoj polemici se pridružio i Nebojša Krstić na Tviteru rečima: "Da se ja pitam ime Zagrebačke ulice ne bih menjao iz 26 razloga, od kojih je to što su Hrvati menjali ime Beogradska, najvažniji."

Odluka je u delu javnosti kritikovana i sa "antikomunističke platforme". Tako je istoričar Čedomir Antić za "Blic" izjavio da je ovo preimenovanje kontroverzno i političko: "Tako su obojica zaslužni za pobjedu nad fašizmom i oslobođenje grada, ne slažem se sa inicijativom iz

najmanje dva razloga. Pre svega, oni su i za života dobili brojne počasti: Popović je, recimo, bio najduže na poziciji ministra spoljnih poslova u istoriji Srbije. Još važnije je to što su obojica bili istaknuti članovi komunističkog režima za koji je, praktično, osudom zločina i rehabilitovanjem njihovih žrtava, i država priznala da je doneo mnogo zla srpskom narodu." Ratko Dmitrović, glavni urednik "Večernjih novosti", imenovanje ulica po Peku Dapčeviću i Koči Popoviću prokomentarisao je ovako: "Beograd danas, i na ovaj način, slavi i odaje priznanje onima koji su 1944/45. godine u tom gradu pobili više od 30.000 Srba, uglavnom iz tzv. srednjeg sloja; doneli zakon o zabrani povratka nekoliko stotina hiljada proteranih Srba i Crnogoraca na Kosovo; koji su Srbiji prikazali dve autonomne pokrajine (Kosovo i Vojvodina), a Hrvatskoj, na primer, nijednu, mada je bilo istorijskog i svakog

drugog opravdanja za tri (Dalmacija, Istra, Krajina); koji su 1974. godine doneli Ustav skrojen za rastakanje Jugoslavije na šest država. Radi li se ovo iz neznanja ili su još na snazi zaključci Četvrtog kongresa KPJ, održanog u Drezdenu, 1928. godine? Tada je donet plan rušenja Jugoslavije, i sve što se kasnije događalo, do današnjeg dana, odvija se po tom planu."

Kako bilo, odluka je doneta i njome je načinjen zaokret u politici imenovanja ulica u Beogradu. U prethodnih dvadesetak godina, dok su na vlasti u Beogradu bili Srpski pokret obnove i Demokratska stranka, u "ratu za interpretaciju istorije", u nekoliko talasa i pravdajući se antikomunizmom, sa beogradskih ulica su sistematski brisane table ne samo s imenima antifašističkih boraca, od Ive Lole Ribara i Save Kovačevića do Ivana Milutinovića i Sime Miloševića, već i sovjetskih generala koji su učestvovali

»

Prve proleterske, načelnik Generalštaba, ministar. Pitao sam se – da li je to zbilja za mene? Dvoumljenje je, pretpostavljam, nastajalo iz poznavanja sopstvene prirode. Odvajkada sam svemu prilazio pomalo i nadrealistički; znao sam da se nikad neću moći potpuno izmeniti."

Kada su 1951. godine, prilikom obeležavanja desetogodišnjice formiranja Prve proleterske brigade i dodeljiva-

na priznanja, među 282 nova nosioca Ordena narodnog heroja nije bilo Koče Popovića. Preživeli pripadnici brigade više puta su prekidali Titov govor ispred Doma garde u Topčideru povcima: "Koču za heroja! Koču za heroja!"

Na to skandiranje Tito je odgovorio: "Ovo što vi radite, primam kao vaše nepovjerenje prema Politbiro, prema meni lično! Vi vrlo dobro znate da svi predlozi za narodne heroje dolaze u Politbiro i tu se odlučuje ko će dobiti taj orden. Kako vi ovdje protestirate izlazi da smo mi nešto pogriješili, da vi nemate povjerenja u taj naš rad. Ja ne odobravam vaš postupak, ali ja ću to srediti s vama. Ako drug Koča nije proglašen za narodnog heroja, to ne znači da neće..."

Dve godine kasnije, povlači se iz vojne službe u činu general-pukovnika. Te 1953. godine dodeljen mu je Orden narodnog heroja. Iste godine postaje ministar spoljnih poslova SFRJ,

što će ostati do 1965.

Posle smene Aleksandra Rankovića na Brionskom plenumu, Koča je 1966. postavljen na dužnost potpredsednika Republike, ali videvši da nema velikog uticaja, povukao se već naredne, 1967. godine. Član Predsedništva CK SKJ postao je oktobra 1966. Za člana Centralnog komiteta SKJ biran je na Šestom, Sedmom i Osmom kongresu SKJ, a na Desetom kongresu izabran je za člana stalnog dela konferencije SKJ. Bio je član prvog CK KP Srbije i član Saveznog odbora SUBNOR-a Jugoslavije od 1966. do 1982.

Koča se definitivno povukao iz politike 1972. godine, nakon čistke tzv. liberala u Srbiji (Marko Nikezić, Latinka Perović, Mirko Tepavac). U znak solidarnosti sa smenjenim srpskim partijskim rukovodstvom podneo je ostavku na funkciju člana Predsedništva SFRJ.

Odlikovan je brojnim visokim jugoslovenskim i stranim odlikovanjima.

Na bujanje srpskog nacionalizma, kada je Milošević bio na vrhuncu vlasti, gledao je sa prezirom. U svom dnevniku je zapisao: "Bašibozluk, bagra i brabonjci ustali da obnove Dušanovo carstvo. Srbi su samo protiv onoga ko bi hteo da ih makar malo opameti, a oduševljeno kliču svakome ko ih još više zagupljuje, unazađuje i unesrećuje. Oni nisu u sukobu sa svetom, već sa samima sobom, vraćajući se na šajkaču i opanak iz kojih su jedva izašli. Bio sam i ostao Srbin, ali nisam bolesna zadribanda i Srbenda. Takvi su izdali i osramotili srpski narod i narugali se njegovoj stvarnoj istoriji."

Umro je u Beogradu 20. oktobra 1992, na Dan oslobođenja. Poslednja Kočina želja je bila da na odru ispred krematorijuma bude sam, "da pored njegovog kovčega izostane defile hipokrita". Sahranjen je bez ikakvih počasti, venaca i okupljanja.

»

u oslobađanju Beograda i Srbije od nemačke okupacije, od generala Ždanova do maršala Tolbuhina.

GENEZA SLUČAJA

“Mi Balkanci patimo od jedne bolesti, od opsesije promenom”, rekao je svojevremeno Jovan Ćirilov, dramaturg i član prve Komisije za promenu naziva ulica iz 1991. U periodu između 1991, kada je Vojislav Šešelj sa saradnicima održavao performanse ispred Kuće cveća vitlajući glogovim kocem kojim će probosti leš Josipa Broza Tita, i 1996. godine, do kada je vlast u Beogradu vršila Socijalistička partija Srbije, a gradonačelnici bili Milorad Unković, Slobodanka Gruden i Nebojša Čović, preimenovano je 70, a nove nazive je dobilo 110 ulica. Najkrupnija odluka u ovom periodu bila je da Beograd odbija da u imenima svojih ulica i trgova zadrži uspomenu na bivšeg predsednika SFRJ. Glavna ulica

NOVA IMENA: Ulica Peke Dapčevića (deo bivše Kumodraške)...

Fotografije: A. Andić

u Beogradu, nekada Ulica maršala Tita, 1992. godine dobila je novo ime – Ulica srpskih vladara. (Tito u centru Beograda više nema svoju ulicu, ali zato na obodima grada i dalje postoji osam ulica sa njegovim imenom, u Grockoj, Barajevu, Boleču...) Naredna Komisija za spomenike i nazive trgova i ulica i dolazi sa promenom vlasti u Beogradu 1997. Posle tromesečnih protesta konstituisana je nova gradska vlast koalicije “Zajedno”, predsednik

Skupštine grada, tj. gradonačelnik, postao je Zoran Đinđić, potpredsednik Milan Božić iz SPO-a, a za predsednika Izvršnog odbora izabran je Spasoje Krunic takođe iz SPO-a. Kao jedan od prvih poteza nove vlasti, sa zgrade Skupštine grada, posle pedeset godina, skinuta je petokraka. “Ovo je prvi simboličan čin koji treba da pokaže da ideološki simboli spadaju u muzeje i da Beograd ne pripada nijednoj ideologiji, nego sebi i ljudima koji tu žive”, rekao je

Peko Dapčević (1913–1999)

Rođen je u Ljubotinju, kod Cetinja, u sveštениčkoj porodici. Po završetku gimnazije upisao se na Pravni fakultet u Beogradu i ubrzo, u svojoj dvadesetoj godini, 1933. postao član Komunističke partije Jugoslavije. Tri godine kasnije vratio se u svoj rodni kraj i kao član Okružnog komiteta KPJ za Cetinje radio na stvaranju i jačanju partijskih organizacija.

U maju 1937. godine odlazi u Španiju, kako bi se u Španskom građanskom ratu borio protiv Frankovih fašista. Peko je u Španiji ranjavan tri puta. Na frontu Brunete kod Madrida ranjen je u glavu. Posle izlaska iz bolnice postao je politički delegat voda, a ubrzo i politički komesar čete. Za kratko vreme napredovao je od desetara do poručnika Španske republikanske armije.

Posle poraza Španske republikanske armije smješten je u koncentracioni logor. U logoru je ostao do oktobra 1940. godine. Tada je pobjegao iz logora i po nalogu Komunističke partije organizuje bekstvo ostalih španskih boraca i prebacivanje drugova u Jugoslaviju.

Odmah posle povratka u Jugoslaviju uhapšen je u Somboru i sproveden za Crnu Goru, ali je uspeo da pobjegne sa stanice u Nikšiću. Tu se povezao sa članovima Mesnog komiteta KPJ za Nikšić i aktivno učestvovao u pripremama za ustanak. U prvim danima trinaestog julske ustanka nalazio se na funkciji člana Okružnog komiteta KPJ za Cetinje i komandanta Lovćenskog partizanskog odreda.

Bio je član, a izvesno vreme i zamenik komandanta, Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru, od njegovog formiranja avgusta 1941. godine.

U vreme krize ustanka na području Kolašina, u zimu i proleće

1942. godine, kao zamenik komandanta Glavnog štaba objedinio je komandu nad partizanskim udarnim bataljonima i odredima na ovoj teritoriji koji su vodili teške borbe sa znatno brojnijim četnicima.

Početkom aprila 1942. postavljen je za komandanta Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku, a maja iste godine imenovan je za člana Vrhovnog štaba NOP i DVI.

Kada je 11. juna 1942. godine formirana Četvrta proleterska crnogorska udarna brigada, Peko je imenovan za njenog komandanta. Sa formiranjem prvih divizija NOVJ, 1. novembra 1942. godine, Peko Dapčević je postavljen za komandanta Druge proleterske divizije. Od novembra 1942. do februara 1943. Divizija je dejstvovala na širem graničnom pojasu između Bosne i Dalmacije.

U vreme bitke na Neretvi, Druga divizija je imala veoma važnu ulogu: prva je forsirala Neretvu, marta 1943, i zadala snažan udar četnicima. Oktobra 1943. godine Peko je postao komandant Drugog udarnog korpusa NOVJ. Pod njegovom komandom Korpus je postao jedna od najjačih jedinica NOVJ. U jesen 1943. godine učestvovao je u oslobađanju većeg dela teritorije Crne Gore, Hercegovine i Sandžaka.

Jula 1944. godine imenovan je za komandanta Operativne grupe divizija, s kojom je prodro u Srbiju i oslobodio znatnu teritoriju u slivu Južne i Zapadne Morave. Septembra 1944. komandovao je Prvom armijskom grupom, koja je izvela operaciju za oslobađanje zapadne Srbije i Šumadije i Beogradsku operaciju. Rame uz rame sa generalom Ždanovom i Crvenom armijom predvodi partizanske jedinice u oslobađanju Beograda.

Prvog januara 1945. godine Peko Dapčević je imenovan

...i Koče Popovića (bivša Zagrebačka)

tada Đinđić za "Našu Borbu". Krajem iste godine SPS, SPO i radikali u gradskoj vladi smenjuju Đinđića, nakon čega će uslediti period poznat po neprikosnovenoj vladavini SPO-a u Beogradu.

Novoizabrana Komisija za spomenike i nazive trgova i ulica, na čijem čelu je bila književnica Svetlana Velmar Janković, u aprilu 1997. godine usvaja "Predlog

kriterijuma za određivanje naziva ulica i trgova u Beogradu", u čijem uvodu kažu da je: "Preko naziva ulica moguće pratiti mnoge društveno-političke promene u životu Beograda, jer se u nazivima reflektuju političke tendencije i programske aspiracije vladajuće klase. To je ispoljeno ne samo u nazivima po određenim ličnostima, već često i onima koji su dati po toponimima". U usvojenim Kriterijumima kojih je bilo 16, sedmi je onaj koji se odnosi

na toponime, gde se kaže: "Čuvanjem ovih naziva štiti se istorijsko nasleđe Beograda iz epohe kada je bio prestonica Kraljevine Jugoslavije, FNRJ i SFRJ". Podsećamo da je ulica Zagrebačka dobila ime po toponimu.

Ubrzo posle usvajanja ovih kriterijuma sledi i sednica na kojoj je dvanaest ulica u centralnim gradskim opštinama promenilo ime prema jednom od tih kriterijuma, uglavnom vraćanjem starih imena, brišući ona koju su data posle II svetskog rata. Tako su ulice izgubili Ivo Lola Ribar, Ivan Milutinović, Maršal Tolbuhin, Sima Milošević, Filip Filipović, Proleterske brigade, Bulevar Crvene armije, General Ždanov, Božidar Adžija, Boris Kidrič, Bulevar revolucije, a Ulica srpskih vladara preimenovana je u Kralja Milana. Ova sednica nije protekla bez burne diskusije. Na primer, opoziciona odbornica dr Svetlana Stipčević iz DSS-a upozorila je tada kolege da joj se "čini neumesnim davanje ulici imena

za komandanta Prve armije koja je vodila borbe na Sremskom frontu i 12. aprila izvršila proboj. U završnim operacijama za oslobođenje Jugoslavije armija je oslobodila znatan deo Slavonije i Hrvatske, prodrla u Sloveniju i sa Trećom armijom na sektoru Celje-Maribor razbila i zarobila glavne nemačke i kolaboracionističke snage, pod komandom gene-

rala Aleksandra Lera (jačine oko 300.000 ljudi).

Maja 1945. godine imenovan je za komandanta Četvrte armije i komandanta Vojne uprave u Istri. U toku rata bio je član Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) i član Predsedništva Crnogorske antifašističke skupštine narodnog oslobođenja.

Godine 1943. proizveden je u čin general-majora, 1944. u čin general-potpukovnika, a 1947. general-pukovnika.

Od 1946. do 1948. završio je Višu vojnu akademiju "Vorošilov" u Moskvi. Posle povratka iz Sovjetskog Saveza do 1953. bio je zamjenik, a od 1953. do 1955. načelnik Generalštaba JNA. Posle demobilisanja 1955. godine bio je član Saveznog izvršnog veća, kao

sekretar za saobraćaj i veze. Istoričari ocenjuju da je zapravo pasiviziran sinekurom u Saveznom izvršnom veću. Mnogi tvrde da je takvom sklanjanju doprinelo delovanje njegovog rođenog brata Vlade Dapčevića, informbirovca i najpoznatijeg golotočkog sužnja. Naime, posle sukoba KPJ i KP SSSR, Pekova braća Vlado i Milutin izjasnili su se za Rezoluciju Informbiroa, zbog čega su bili uhapšeni i osuđeni na višegodišnje kazne zatvora.

Bio je potpredsednik Savezne skupštine.

Na Sedmom i Osmom kongresu SKJ biran je za člana Centralnog komiteta SKJ. Bio je član Predsedništva SSRN Jugoslavije, Glavnog odbora SUBNOR-a i Saveta federacije.

Napisao je knjige: *Rat u Koreji*, Beograd, 1951; *Značaj i snaga manevra*, Beograd, 1954; *Kako smo vodili rat*, Beograd, 1956; *Taktika partizanskih odreda i brigada*, Beograd 1961; *Male ratne priče*, Beograd, 1961; *Od Pirineja do Cetinja*, Beograd, 1981; *Kazivanja o Beogradskoj operaciji*, *Za Beograd*, 1984; *Ogledi iz vojne misli*, 1986.

Ironijom naše političke prakse, prvi počasni građanin Beograda (proglašen oktobra 1945. godine na godišnjicu oslobođenja) tek u XXI veku dobio je i ulicu u Beogradu. Dobitnik je Nagrade AVNOJ-a. Nosilac je više visokih jugoslovenskih odlikovanja. Ordenom narodnog heroja odlikovan je 22. oktobra 1945.

Pekova supruga bila je glumica Milena Vrsjakov Dapčević, sa kojom je imao dvoje dece.

Peko Dapčević, prema svedočenju upućenih, teško je preživljavao raspad SFRJ pa je u vreme "antibirokratske revolucije" prvi deo omiljene "Politike" bacao, a čitao samo sportske stranice i rešavao ukrštene reči.

Umro je 10. februara 1999. godine u Beogradu. Sahanjen je na beogradskom Novom groblju. Po njegovoj poslednjoj želji, nije sahanjen u Aleji zaslužnih građana.

OČUVANJE ANTIFAŠISTIČKIH TRADICIJA I SEĆANJE NA RATNO SAVEZNIŠTVO SSSR-A I JUGOSLAVIJE ZAHVALJUJUĆI RUSKOM FAKTORU: B. Tadić i D. Medvedev 20. oktobra 2009. u Beogradu

po nekom Makenziju koji je bio samo dobar trgovac, koji je u tom kraju jeftino kupovao zemljište da bi ga kasnije skuplje prodao". Tokom rasprave odbornik JUL-a iz Lazarevca Slobodan Nešković dostavio je dve inicijative građana: "Jedna se odnosi na građane Novog Beograda koji žive u ulici Ivana Ribara, koji žele da se njihova ulica zove Stefana Prvovenčanog. To je argumentovano sa 1100 potpisa. A druga je da se sve ulice koje nose naziv ratnog zločinca Žikice Jovanovića Španca, promene"...

NASTAVAK PROMENA

Da podsetimo, Komisija za promenu naziva ulica i trgova je stalni organ gradske uprave, mandat joj je četiri godine. Tako se sa svakom promenom vlasti menjaju i članovi komisije. Komisija koje je formirana početkom dvehiljaditih imala je na svom čelu profesora na FLU, slikara i publicistu Miletu Prodanovića. Od 2004. do 2007, Skupština grada imala je pune ruke posla, pa je donela, prema sopstvenim podacima "više odluka o vraćanju starih naziva ili dodeljivanju novih naziva za još nekoliko stotina ulica." Tada su ulice izgubili komunisti i antifašisti Đura Đaković, Đuro Salaj, Boško Vrebalov, Slobodan Penezić Krcun, skoro svi koji su pretekli u pretходnim promenama. Tih godina Komisija

se obračunala i sa značajnim datumima iz antifašističke borbe. Tako su ulice izgubili 29. novembar, 27. mart (istina, samo jednu polovinu), zatim Bulevari AVNOJ-a, JNA, mira, Partizanski put, Trg pobeđe...

Obrazlažući usvojenu listu preimenovanja ulica, februara 2004. kada promenjeno 49 ulica, odbornica iz DS-a Milena Milošević je rekla da je osnovni kriterijum u radu ove komisije davanje imena ulicama koje nemaju ime, kao i uklanjanje dupliranih imena ulica, pri čemu je prioritet dat ulicama kojima se time vraćaju stari, neopravdano promenjeni nazivi: "Ovim preimenovanjem ne ukida se nijedan dosadašnji naziv neke ulice već im se, u skladu sa epohom, daje novo ili pak vraća staro, adekvatnije ime, a dosadašnje arhivira kako bi bilo dato ulici kojoj više odgovara. Komisija smatra da pojedine epohe u kojima je Beograd građen treba da nose imena ljudi ili događaja iz tog vremena. Sva imena ostaju na spisku i biće vrlo brzo data novoformiranim delovima grada jer Beograd u ovom trenutku ima oko 400 bezimernih ulica." Da ovo pravilo nije poštovano, jasno je po preimenovanju ulica na Novom Beogradu, koji je izgrađen u vreme SFRJ.

GDE SU RUSI? Sa antifašistima i komunistima, kao što smo naveli, sa beogradskih mapa izbrisana su imena i sovjetskih i ruskih generala. Ovo pitanje se postavilo

nakon potpisivanja gasnog sporazuma s Rusijom 2009. godine. Naime, na 65. godišnjicu oslobođenja Beograda, u jesen 2009, iz kabineta Milana Krkobabića, zamenika gradonačelnika Dragana Đilasa, stigao je demanti tvrdnje objavljene u pojedinim medijima da je ambasador Ruske Federacije u Srbiji Aleksandar Konuzin zahtevao od gradskih vlasti da se ulicama koje su nekada nosile imena sovjetskih vojskovođa, učesnika u oslobođenju Beograda, vrata stari nazivi: "Nekoliko puta sam se sreo sa gospodinom Konuzinom i on nijednom nije tražio, a pogotovu nije zahtevao da se vrata raniji nazivi ulica, niti je učinio bilo šta što bi odstupilo od njegove uloge diplomate koji predstavlja svoju zemlju. Svi naši razgovori bili su u formi sugestija, razmišljanja i iznalaženja najboljih rešenja za uspostavljanje dobrih odnosa naše dve zemlje, tako da su netačne tvrdnje pojedinih državnih i partijskih funkcionera o tome da je ambasador nešto 'zahtevao'." Ipak, uprkos Krkobavićevom demantiju, da je stvar sa ruskim ambasadorom i imenima ulica ozbiljna, potvrdila je izjava gradonačelnika Dragana Đilasa 7. oktobra 2009: "Istaknuti borci u borbi protiv fašizma koji su izgubili svoje živote oslobađajući ovaj grad i Srbiju dobiće svoje ulice u Beogradu, ali će se to dogoditi posle sprovođenja procedure, uz poštovanje

Foto: Istorijski arhiv Beograda

Kad heroji ne umru mladi

Peko Dapčević je vozio džip. Koča Popović spačeka. Da li su bili skromni, ili su odricanjem od službenih automobila i šofera, svako na svoj način, zapravo naglašavali svoju posebnost? Jedan dete iz crnogorskog sela, drugi iz gradske, buržuske porodice, nadrealista. Obojica su heroji partizanske legende, ali nezgodno je kad heroji dočekaju penziju, kada počnu da ih muče prostata ili staračka zaboravnost. Uskoro će i poslednji svedoci Drugog svetskog rata i nastanka Titove Jugoslavije i njenih heroja nestati sa lica zemlje, lepo bi bilo da za nama ne ostanu baš sve same laži

utvrđenih rokova, i neće biti u vezi sa najavljenom posetom predsednika Ruske Federacije Dmitrija Medvedeva. Regularna procedura podrazumeva nekoliko meseci, ali već sada mogu da kažem da nećemo vraćati nazive koje su pojedine ulice dobile posle Drugog svetskog rata, jer za to nema nikakvog razloga. Beograd se stalno širi, grade se nove ulice i bulevari i svi koji to zaslužuju dobiće svoju ulicu." Gradonačelnik je uzgred objasnio da je ranije promena naziva pojedinih ulica izvršena da bi im se vratila imena od pre Drugog svetskog rata i da taj čin, navodno, nema nikakvu ideološku pozadinu.

Sada je 2014. godina, naprednjaci čine novu gradsku vlast u Beogradu, i bliži se 70. godišnjica oslobođenja Beograda. Najavljena je ozbiljna proslava, moguće je i dolazak predsednika Ruske Federacije Vladimira Putina. Letos je formirana nova komisija za imenovanje ulica, i Koča Popović i Peko Dapčević ulice su već dobili. Neizvesno je da li će do proslave biti vremena za još nekoga iz antifašističke istorije, iako Beograd ima nekoliko stotina bezimenih ulica.

TANJA JOVANOVIĆ

Kada sam neposredno posle Drugog svetskog rata kao učenik Srednje tehničke škole u Novom Sadu prvi put čuo njihova imena, činilo mi se da je reč o likovima iz legende, kao što su Kraljević Marko i Miloš Obilić. Nekoliko godina kasnije upoznao sam prvo Peku Dapčevića, a zatim i Koču Popovića. Uvideo sam, naravno, da su ljudi od krvi i mesa, ali i da njihovi životi nose one elemente tragedije, bez kojih nema ni junaka Ilijade na jugu, Kalevale ili Prstena Nibelunga na severu, a pogotovu ne junaka u stvarnosti u kojoj živimo.

Pričalo se da je Peko ponekad vozio džip obučen u kožni kaput bez oznaka čina i da se izdavao za šofera generala Dapčevića. Ne znam da li je to istina, ali se uklapa u priču o njemu, u sve što sam o njemu saznao. Govorilo se da je jednom na Dedinju stao videvši tada čuvenog reditelja, glumca, komičara, Jovana Geca, i ponudio da ga odveze kuda želi. Kada su stigli na Terazije, Gec je hteo da časti ljubaznog šofera, on je odbijao, da bi na kraju priznao: "Nemojte čika Gec, ja sam Peko Dapčević."

Glumac ga je pogledao malo bolje i rekao:

"Stvarno! Mnogo ti hvala, ali ja više nikada u životu nikome neću ponuditi bakšiš..."

VOLI ME, NE VOLI ME

Ja sam Peka Dapčevića upoznao 1951. godine u Klubu književnika, u koji se nije moglo bez propusnica, koji je sledovanja dobijao iz takozvanog diplomatskog magazina. Za mene i meni slične Klub je bio vrhunac socijalističkog raja, za Peka ili, na primer, Mošu Pijade, ona najdemokratskija mogućnost da se "sretnu sa običnim ljudima". Koliko ja znam, Koča Popović nije navraćao u Klub, iako je kao predratni pisac i član nadrealističkog pokreta svakako na to imao najviše prava.

Bilo nas je nekoliko tada veoma mladih pesnika, mislim da je jedan od njih bio pokojni Slavko Vukosavljević, a Peko nam se žalio: "Mene niko ne voli. Vole moju slavu, moj čin, moja kola, ali mene voli samo moj pas..." Pa je zamišljeno dodao: "...koga mi je Tito poklonio."

Već tada sam pomislio da je na neki način u tom čudnom raspoloženju uvukao Tita u monolog o tome ko ga voli ili ne voli, ali takođe i da muškarac koji tako dobro izgleda može valjda da obori s nogu svaku devojkicu, bez obzira na slavu, čin, novac ili kola.

Sledeći put sam ga video 1952. u Du-

brovniku. Moja treća knjiga pesama sa naslovom *Vozovi* objavljena je te godine, pa sam od honorara mogao sebi da priuštiti odmor na moru. Prosto sam otišao u Putnik, tada jedinu, naravno, državnu agenciju, dobio dve jednokrevetne sobe u hotelu Ekselzior i poveo svoju sestru, koja je upravo maturirala.

Pred hotelom se snimao film *Svi na more*, sa Milanom Pužićem i Milenom Vrsajkov, koju sam poznavao iz Novog Sada. Ona je imala tri sestre, a jedna od njih išla je sa mnom u školu. Milenu smo zvali Beba. Bila je jedna od najlepših devojaka u gradu. Peko Dapčević je odseo u susednoj vili "Šeherezada", rezervisanoj za njemu slične, ali je preplivavao kod nas "među obične ljude" i udvarao se – a kome bi drugom – nego Vrsajkovoj.

O svemu tome ima dosta pismenih tragova. Branko Ćopić je bio objavio svoju *Jeretičku priču* aludirajući baš na "Šeherezadu" i odnos nekih njenih gostiju prema "običnim ljudima", o filmu *Svi na more* objavio sam negativnu kritiku u "Omladini" pod naslovom "Milion u more", a o ljubavi između Bebe i Peka ponešto u svom romanu *Balerina i rat*.

Sledeći put sam Peka Dapčevića video na dočeku Nove 1954. godine u Klubu književnika. Ja sam došao posle ponoći i priključio se stolu našeg tada najznačajnijeg književnog kritičara Zorana Mišića, a u jednom od počasnih uglova sedeli su Milovan Đilas i Peko Dapčević sa svojim ženama. Nešto posle toga, u časopisu "Nova misao", Đilas je objavio svoju "Anatomiju jednog morala", koja se ispostavila kao jedan od uzroka njegovog sukoba sa Titom, partijom, i na kraju njegovog pada. Iako je to druga priča, ima i te kako veze sa Pekom, jer je odnos vrhovne vrhuške, bolje rečeno, supruga članova tog vrha, prema Bebi Vrsajkovoj – sada Mileni Dapčević – po mom mišljenju odigrao bitnu ulogu. Od Peka se očekivalo da se oženi drugaricom iz rata, a ne sa – bože sačuvaj – nekom tamo provincijskom glumicom.

DRUGARICE IMAJU REČ

Do razračunavanja Partije sa Đilasom došlo je na plenumu CK 16. i 17. januara – nešto više od dve nedelje posle tog dočeka Nove godine sa Pekom koji sam opisao. Iako su uzrok svakako pre svega bili Đilasovi teoretski članci u "Borbi", slutim,

POD KOMANDOM PEKE DAPČEVIĆA I KOČE POPOVIĆA: Partizani u Beogradu

Foto: Istorijski arhiv Beograda

a naravno dokazati ne mogu, da mnogi konci vode i u spavaće sobe, na primer, samog Tita, Kardelja, Rankovića i drugih, gde su supruge uzbuđeno ukazivale na "Anatomiju jednog morala" i pominjale Peka i Bebu ili njenu najstariju sestru. Niko o tome nije govorio ništa slično, možda je moja mašta pobegla sa mnom...

Činjenica je da je na plenumu govorilo 39 članova CK, Đilasa su branili samo njegova bivša supruga Mitra Mitrović i Vladimir Dediđer.

Koliko ja znam Peko je ćutao, ali mora da mu je bilo užasno neprijatno, jer je pre toga imao problem kad mu se volje ni, mlađi brat, pukovnik Vlado Dapčević, načelnik Uprave za agitaciju i propagandu Jugoslovenske narodne armije, ne samo izjasnio za rezoluciju Informbiroa, nego je 1950. pokušao da pobjegne iz zemlje i bio osuđen na dvadeset godina robjice. Ovde nema mesta da pratimo Vladinu sudbinu, ali na Peka je sigurno uticala.

Sad je i u slučaj Milovana Đilasa bio umešan, ni kriv ni dužan, zbog svoje ljubavi prema jednoj lepoj, mladoj ženi, pa ništa nije prirodnije, nego da je ćutao. Ja mislim da nije mogao da ide protiv Đilasa, koji ga je jedini sa vrha podržavao, ali ni u snu nije pomišljao da ide protiv ičega što je Tito odlučio.

Tako je valjda i sam maršal to shvatio. Posle skandala oko Đilasa i "Anatomije jednog morala", Peko nije mogao da ostane načelnik Generalštaba JNA, pa je od očiju javnosti sklonjen postavljanjem na mesto ambasadora u Grčkoj.

NADREALISTA I REVOLUCIONAR

Koča Popović nije imao nikakvih dilema ni u odnosu na Informbiro, ni u vezi sa "slučajem Đilas". Mnogo kasnije reći će u jednom intervjuu da je Đilas u mnogo čemu bio u pravu, ali da je bio "fantasta" i da "nije umeo da proceni da nije bilo vreme da kaže takve stvari..."

Ja sam prvi put za Koču Popovića radio tek 1965. godine, dotle ga nikad nisam sreo. Bilo je to moje prvo iskustvo prevodioca na državnom nivou i više puta sam ga već opisao, jer je za mene tako značajno, ali u ovom kontekstu moram nešto da ponovim. Jugoslaviju je posetio austrijski predsednik vlade Jozef Klaus sa ministrom inostranih poslova Brunom Krajskim, našu delegaciju je predvodio predsednik Saveznog izvršnog veća (vlade) Petar Stambolić, a šef diplomatije bio je Koča Popović. Ja sam sedeo s leve strane Stambolića, Koča sa desne, Austrijanci preko puta. Nisam imao nikakvog iskustva i kad mi se učinilo da je

austrijski prevodilac pogrešio prevodeći Stambolića upao sam mu u reč, ispravio ga i uplašio se da li sam napravio skandal. Potražio sam Kočin pogled iza Stambolićevih leđa, a on je klimao glavom. Razumeo sam da želi da nastavim sa ispravljanjem austrijskog kolege, a to je dovelo do toga da je Klaus zatražio da prevodim na obe strane.

Kad se zvanični sastanak završio, a mi svi ustali, Koča mi je prišao i rekao otprilike:

“Znao sam za vas, ali nisam znao da ste tako dobri. Sada vas vodim kod Tita!”

To su čuli drugi naši iz Ministarstva inostranih poslova i šapnuli mi:

“Alal ti vera, Koča retko kada nekog pohvali...”

Ambasador i bliski Kočin saradnik Ivo Vejvoda napisao je negde: “Koča je umeo da bude opasan, ako je neko bio glup.” Sam Koča je za sebe govorio da je “oštar”. Prema meni je bio blag, ali me je držao na odstojanju. Ne mogu da zamislim da bi on mogao da govori o svojim osećanjima pred jedva poznatim osobama, kao Peko.

Ja mislim da je jedan od razloga što je bio takav i to što je povukao rez između svoje nadrealističke mladosti i aktivne borbe za drugačiji život komunista i borca, poručnika revolucionara u španskom

građanskom ratu, a drugi što mu je problem sa mnogim partijskim drugovima bilo njegovo poreklo – bio je izdanak bogate bankarske porodice i školovao se u Francuskoj.

Koča je dobro poznavao porodicu moje žene. Ona je, daleko pre nego što smo se mi približili jedno drugome i ostali u braku već preko pedeset godina, bila kao balerina na jednom prijemu povodom nove godine kod Tita, a tom prilikom joj je Koča pričao o njenom ocu, mom tastu, koga nikad nisam upoznao, jer je poginuo još na Sutjesci. Koča je pričao da je Milan Nikolić bio “težak čovek”, jer nikako nije shvatao da “buržuj”, kao što je on, Koča, može da bude komandant “pravom proleteru”, kao što je on, Milan, koga su zvali “Krasni Flot”. Međutim, Koča je tom prilikom hvalio njenog ujaka, nadrealističkog slikara Radojicu Živanovića, zvanog Noje, sa kojim je blisko sarađivao u nadrealističkom časopisu “Nemoguće”. Noje Živanović je poginuo 20. oktobra 1944. godine u centru Beograda od zalutalog metka.

DŽIP I SPAČEK

Srpski političar Dušan Čkrebić je svojoj knjizi o Koči dao naslov “Koča Popović – duboka ljudska tajna” i rekao baš u intervjuu za “Vreme” da je taj izraz pozajmio od Mirka Tepavca. Ako je Koča za tako mu bliskog saradnika, kao što je bio Tepavac, i za visokog srpskog političara, kakav je bio Čkrebić, ostao tajna, možda je drskost da neko objašnjava takvu ličnost, a da ga je jedva poznavao. Međutim, sa distance ne mogu da se sagledaju svi detalji, ali se najčešće bolje sagledava celina, izviđanje iz aviona ili čak sa satelita daje drugačiju sliku, nego izveštaj patrole sa lica mesta, uspešno približavanje stvarnosti moguće je tek povezivanjem svih na razne načine stečenih podataka.

Koliko znam, Koča je celog života vodio beleške na francuskom jeziku, u arhivu ima preko 17.000 stranica, Čkrebić kaže da je nešto pročitao, ali da tek neko mlađi sve treba ozbiljno da prouči. Ja ih video nisam, to što je sam Koča izabrao da se objavi mene je razočaralo, ništa uzbudljivo niti tajnovito tu nije izneo. Shvatao

sam to kao njegovu otmenu uzdržanost.

Kao što rekoh, Peko je odmah posle oslobođenja vozio džip da ga ne bi prepoznali kao visokog rukovodioca, Koča je kao potpredsednik Republike, posle Rankovićevog pada, formalno drugi čovek u državi, vozio spačeka, smešnog, malog francuskog sitroena, nazvanog i *deux cheveau* – dva konja. Ja mislim da izbor automobila, ako nije uslovljen grubim materijalnim razlozima, izdaje karakter, ali i namere čoveka. Pekov džip je bio sredstvo kamuflaže, Kočin spaček, naprotiv, izazov. Mislim da je time hteo da kaže: “Ja nisam kao oni! Ali ja nisam ni buržuj, ja sam običan francuski intelektualac.”

Ni džip, ni spaček nisu dokaz skromnosti komandanata Prve i Druge proleter-ske brigade, Koče i Peka. Možda baš naprotiv, jer su oni i izborom kola naglašavali svoju posebnost, različitost od svog neposrednog okruženja.

HEROJI U PENZIJI

Čovek koji je za predratni jugoslovenski komunistički pokret, za pripremu mogućnosti ustanka, daleko značajniji od njih, Ivo Lola Ribar, poginuo je 1943, star samo 27 godina, i tako ostao večno mladi heroj. Koča i Peko su doživeli sta-

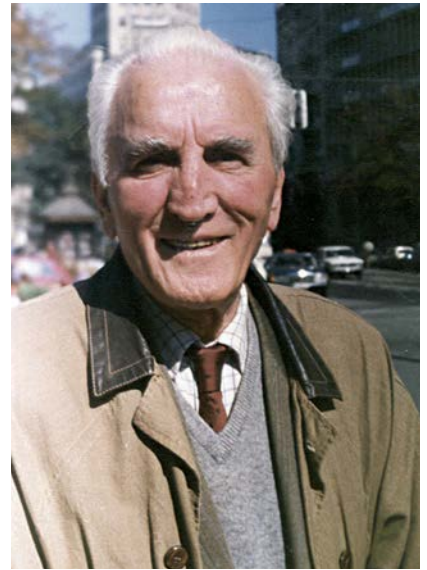
rost, fraza bi rekla, zasluženu starost. Koča je umro sa 84, Peko sa 86 godina, ali starost je tužna i nikako ne ide uz heroje. Ahil u Ilijadi i Zigfrid u nemačkoj sagi u Nibelunzima, Če Gevera u novom dobu, morali su da poginu mladi, sjajni, kao pobednici čak i u smrti, a ne da ih doživimo oronule, zaborav-

ne, nemoćne.

Peka sam poslednji put sreo u jesen 1987. godine u holu hotela “Slavija” u Beogradu. Ja sam tamo bio, jer su tu odsele gosti Oktobarskog susreta pisaca, ne znam kojim povodom se tu našao bračni par Dapčević. Prišao sam da ih pozdravim, ali Peko me nije prepoznao, Milena, sa kojom sam sarađivao i dok sam bio u Narodnom pozorištu, podsetila ga je: “Pa to je drug Ivanji...”

Otuđeno je klimnuo glavom. Ne znam da li je to već bila staračka zaboravnost, ili me prosto nije zapamtio, ali delovao je

LICA IZ BIOGRAFIJE P. DAPČEVIĆA: Jovan Gec, supruga Milena i brat Vlada
Foto: Istorijski arhiv Beograda

nekako izgubljeno, smanjeno, nimalo nalik na onog junaka koga sam upoznao i divio mu se nekoliko godina pošto je bio na čelu vojske koja je oslobodila Beograd, koji je kao pobednik izašao iz rata.

O Kočinom dolasku na Sutjesku 1973. godine, na proslavu tridesetogodišnjice partizanskog proboja, pisalo je nekoliko pisaca, koji su upoznati sa događajima, na primer, pomenuti Čkrebić, koji je bio tamo kao član rukovodstva Srbije, i Aleksandar Nenadović, kome je lično Koča pričao da je baš bio na Brionima, kao ranije često pre toga.

Sećam se da mi je jedan službenik državne bezbednosti rekao da je Koča voleo da isplivava veoma daleko, pa mu je patrolni čamac jednom presekao put i upozorio ga da u okolini možda ima ajkula: "Pustite me, momci!", odbrusio je Koča, "zar ste ikada čuli da su ajkule pojele nekog bivšeg ministra inostranih poslova?" Koliko se sećam, nešto posle toga, u Australiji je ministar inostranih poslova smrtno nastradao od napada bele ajkule.

Koča, već oboleo od prostate, sam je seo u svoj spaček, odvezao se pravo na Sutjesku po našim lošim putevima, javio se protokolu, koji nije znao šta će s njim i smestio ga u neki šator, a rukovodioci i strani gosti su spavali u vilama ili hotelima. Koču je mučila prostata, svakih pola sata je po kiši i mraku morao da traži poljski toalet, a dok je u redu čekao večeru bezobrazno ga je gurnuo neki milicioner, pa je ljut i uvređen seo u svoja

mala kola i vratio se na Brione. Pet godina ranije upravo je Koča u ime boraca raportirao Titu na proslavi. Ne zaboravimo, proboj na Sutjeski bila je Kočina strateška ideja, sa kojom se Tito u početku nije slagao, smatralo se da je on pobe-gao sa Prvom proleterskom, ali pouzdani istoričari veruju da je baš to spaslo vrhovni štab, pa donekle i ishod narodno-oslobodilačke borbe.

Nenadović ga je kasnije pitao da li je kao "bivši nadrealista" u tom iskustvu zaboravljenog heroja gurnutog u stranu video "grubu šalu na račun romantičarskog kondotijerstva?" Koča je odgovorio: "Pa i sam život je jedna vrsta igre, zar ne? Važno je ne izgubiti se, braniti sebe i svoje dostojanstvo, ako je to moguće... S tog stanovišta mogla je biti izvesna uslovna prednost što sam bio nadrealista..."

Nadrealisti su bili veoma bliski psihoanalizi. Kako bi sam Frojd analizirao ličnosti Koče Popovića i Peka Dapčevića? Šta bi kao polaznu tačku našao u njihovom toliko različitom detinjstvu? Peko se rodio u crnogorskom selu Ljubotinju sa svega pedesetak stanovnika, Koča u beogradskoj bogataškoj porodici. Peko je kroz sve peripetije ostao apsolutno odan Titu; Koča je imao svoje stavove i posle pada Marka Nikezića i svojevoljne ostavke Mirka Tepavca, koji su bili "njegovi ljudi", Titu dao ostavku na sve svoje funkcije.

Vojni časopis "Front" je povodom Titovog osamdesetog rođendana 1972. hteo

da objavi niz izjava poznatih ličnosti o slavljeniku, pa je Koču posetio tadašnji glavni urednik, Šime Kronja sa jednim stenografom. Koča je odbio, rekao da se povukao iz politike i da ne može da piše, Kronja je navaljivao da ne mora da piše, neka diktira, ali Koča samo što ga nije izbacio. Čkrebić piše da je rekao: "Uzeli ste mi dvadeset minuta od tenisa, pa znate da sam ja nadrealista, ja to ne mogu..."

Dosta dobro sam poznavao Kronju, bio je prilično agresivan čovek, zajedno smo bili u Havani na Samitu nesvrstanih zemalja 1979. godine. Pošto smo zbog uragana imali problema da se vratimo, gotovo je fizički istukao jednog predstavnika JAT-a. Mogu da zamislim koliko je besan odlazio da se žali da Koča Popović neće da dâ pozitivnu izjavu o maršalu.

Ispricao sam tužne priče o licima koja su, kako bi rekli slavopojci onog vremena – mog vremena – zajedno sa Titom ušli u legendu. Možda mnogi današnji sedamnaestogodišnjaci ništa ne znaju o Koči Popoviću i Peku Dapčeviću ili, u najboljem slučaju, kao ja kad sam bio njihovih godina, misle da su to figure iz mitologije slične Kraljeviću Marku i Milošu Obiliću. Doduše, ako kao zreli ljudi saznamo podatke o tome da je Marko Mrnjavčević, rečeni Kraljević Marko, u doba boja na Kosovu bio na turskoj strani, i kakve je razloge za svoje delo imao Miloš Kobilic, koga je tek narodna pesma prekrstila u Obilića, videćemo da su i oni bili u nekim segmentima ličnosti iz tragedija kao i Koča, kao i Peko.

IVAN IVANJI

Opširno svedočanstvo o vremenu o kome je reč u ovom članku nalazi se u knjizi istog autora *Titov prevodilac* u izdanju Lagune.

Topla ljudska priča

Gledao sam onaj snimak, onaj sa Zelenog venca. Mutna slika, crno-bela, statična kamera, kao reality show u ranoj fazi; show, nažalost, nije, a reality, nažalost, jeste. Slika ide bez tona; ne čujemo ko šta tu govori, što i jeste i nije važno. Jeste utoliko što bi nam ton dao kompletniji uvid, a ipak i nije, zato što ništa izrečeno ne može opravdati brutalni i mučki napad na čoveka – pri čemu me baš briga je li taj domaći ili je Nemac, je li gej ili strejt etc. Mene je baš briga, ali njegovog napadača – po svemu što znamo – jeste bilo briga...

Ne bi ovaj slučaj "po sebi" bio za kolumnu u nedeljniku da nije svega što se isplelo oko njega. Jedna od omiljenih teza drvenih advokata momka koji je napao i teško povredio čoveka koji ga baš ničim nije ugrožavao je tvrdnja – neargumentovana, kao da je samorazumljiva – kako je napadnuti taj napad nekako i nečim isprovocirao. Ali, kako i čime? Na famoznom snimku bezbednosne kamere fast food lokala vidimo kako

Pa dobro, bre, šta je u tim glavama, i kako je dospelo tamo!? Šta god to bilo, u tome treba tražiti dobar deo uzroka uličnom nasilju s nadripolitičkim pokrićem, i svim drugim manifestacijama mržnje i netrpeljivosti. Ne slušamo li iste piruete i oko svake Parade ponosa: "Oni su agresivni, a mi im samo uzvraćamo!" A kako su to oni agresivni? Tako što postoje, i ne žele da se izvinjavaju što postoje, nego traže da njihovo postojanje bude uvaženo kao javna činjenica, koja ima svoje pravne i ostale društvene konsekvence. To jest, traže isto što traži i svaka druga po bilo čemu povezana kategorija stanovništva.

Bitan deo večitog perpetuiranja kulture nasilja jeste i potuljeno i pokvareno pokroviteljstvo koje nad njim, gotovo pa otvoreno, zastupaju mahom "desne" stranke i političke organizacije, intelektualni krugovi i mediji. Sastavni deo toga je i *kičerozna romantizacija počinilaca*. Metodologija je:

Potuljeni pokrovitelji kulture nasilja rade tako što nasilnike romantizuju, a žrtve čine krivim, ili bar saodgovornim za svoju sudbinu

onaj koji će dobiti batine, možda i podnapit, razgovara sa čistačicom, i u jednom trenutku uzima od nje metlu i mete pod. I to je sve što iskače od "uobičajenog". Ima u tom prizoru nečeg bizarnog, možda i egzibicionističkog, ali mnogi mladi ljudi su, osobito u sitnije sate, skloni pomalo bizarnim frajerisanjima na javnom mestu, i svake ćeš božije noći u Beogradu, i bilo gde drugde, videti i kudikamo otkačenijih prizora. Sada, kad znamo da je žrtva bila u Beogradu povodom nekog skupa o LGBT pravima, u njenu sudbinu učitavamo to saznanje, ali teško da je napadač znao išta o tome. Njega je, po svemu sudeći, isprovocirala sama činjenica da se radi o strancu, Nemcu, koji, zamislite, javno govori taj svoj strani jezik, pa se još i ponaša opušteno u našem gradu (a onomad nas je *bombardovao*, jebote!), umesto da bude skrušen i pun straha, zahvalan i srećan što ga ne bijemo – mislim, dok ga ne bijemo.

U javnost je pušteno i pismo majke momka koji nije sudelovao u napadu, mada je bio u društvu napadača. Majka brani svoje čedo, i to je normalno, utoliko pre što taj momak po svemu sudeći stvarno nije ništa skrivio. Ona se, međutim, ne zaustavlja na tome, nego zapravo pronalazi, najblaže rečeno, okolnosti tobože olakšavajuće po stvarnog napadača, uplićući u sve to i nacionalnost žrtve, i kojekakve "geopolitičke" baljezgarije iz petparačke "zaverološke" literature, zaključujući kako je napad ipak bio isprovociran time da je jedan, ej, Nemac, tamo demonstrativno čistio našu, ej, teritoriju. Obratite pažnju: *teritoriju*! Eto šta ti je percepcijska razlika: ja na onom snimku vidim momka koji mete pod pred lokalom, ona pak vidi Nemca/stranca koji *čisti* (valjda *etnički*, ili šta?!), nekakvu *teritoriju*!

proizvodnja konfuzije preko bestidne inverzije. Žrtvu treba oklevetati, uniziti i učiniti je u najmanju ruku saodgovornom za ono što je doživela, a počinioce treba prikazati kao, u najgorem slučaju, nepromišljenu dečurliju koja je "možda malo preterala", ali vođena časnim razlozima... Tako je, nakon "društvenih mreža", famozna Majka dobila rame za plakanje i u "Večernjim novostima", vazda spremnim da saslušaju "toplu ljudsku priču" bilo koga iz okruženja povezanog s političkim, navijačkim i tome sličnim nasiljem, i da usput zapapri čorbu žrtvi, koja je na neki poluizrečen način sigurno kriva za ono što joj se dogodilo – a po svoj prilici bolje nije ni zaslužila. Oprostit ćete mi, ali ne mogu da se ne setim ovoga: kad su ono ona dvojica mene napala, i na kraju za to fasovala kakvu-takvu kaznu, te su iste *Novosti* objavile "toplu ljudsku priču" o počinioćima i njihovim porodicama čiji je centralni motiv bio kako je jedan od njih evo baš upisao fakultet, pa zar sad dete da gubi godinu robijajući?! Kao da sam ja čoveka za kojeg sekund pre nisam znao ni da postoji nekim vradžbinama naterao da me napadne, ne bih li mu time audio... Samo je falila eksplicitna optužba na moj račun da sam bezdušnik koji minira budućnost divnog mladog čoveka svojom sitničavošću – mada je ovaj inače možda čak i voljan da mi oprosti što me je tukao. E, tako to izgleda; umri od zavisti, vaskolika srpska komediografska dramaturgijo!

I zato, nema i neće biti vajde od površnog, moralističkog vajkanja i kršenja prstiju nad nasiljem i nasilnicima: oni su uvek manji deo problema – mnogo veći deo su oni koji su ih naučili da budu baš takvi, i kojima se sviđaju baš takvi kakvi su.

Državni ključari Pandorine

Niti godinu dana nakon presude Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Zorice Jovanović državni organi ne samo da nisu ustanovili tačan broj roditelja koji traže istinu o svojoj deci nestaloj iz porodilišta već se nisu potrudili da donesu poseban zakon pomoću koga bi se napokon moglo doći do istine

Godinu dana je proteklo otkako je presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Zorice Jovanović protiv Srbije, majke nestale bebe, postala konačna. Upravo toliko vremena je taj sud dao vlastima Srbije da poduzmu sve potrebne mjere za uspostavljanje mehanizama kojima bi se svim roditeljima koji sumnjaju da su njihova djeca oteta i data nekome na usvajanje, dali odgovori na pitanje što se zaisa s djecom dogodilo. Sud je preporučio i da se zbog toga donese poseban zakon, kao i da se Zorici Jovanović (ali i roditeljima ostale djece) isplati deset hiljada eura nematerijalne štete zbog pretrpljenih patnji, te troškovi postupka.

Tek pošto je taj rok prošao, oglasili su se nadležni s porukom koja se može definirati: bit će, a kad će, ne znamo, pa se čeka da se ministarstva (zdravlja i pravde) pokrenu, kao i ostali da obave ono što im je sudski naloženo. Niti godinu od presude nije nadležnima taj problem bio ni malo važan: o tome svjedoči i činjenica da je, baš kako je međunarodni sud naložio, grupa profesora i pravnika (prof. dr Vesna Rakić Vodinelić, Danilo Ćurčić, prof. dr Vladimir Vodinelić i prof. dr Saša Gajin) izradila Nacrt zakona, koji već mjesecima skuplja prašinu u nekoj

ladici (porodice upravo skupljaju potpise za peticiju da taj prijedlog uđe u zakonodavnu proceduru).

Ništa nije donio niti angažman zaštitnika građana Saše Jankovića (koji se tim pitanjem, među rijetkima, godinama bavi), kao što nikakve rezultate nije donio niti rad Anketnog odbora Skupštine Srbije prije desetak godina; taj je odbor još 2006. godine zaključio da su u radu zdravstvenih ustanova, matičnih službi i nadležnih ministarstava postojali ozbiljni propusti koji su opravdano izazvali sumnju roditelja u istinitost saopćenih im činjenica da su im djeca preminula nakon porođaja, odnosno da su mrtvorodena. Odbor je predložio i neke mjere, potom je osnovana Radna grupa, koja je uglavnom sve te mjere odbila kao nepotrebne, i onu da se formira specijalizirana jedinica MUP-a za istragu slučaja, i da se uspostavi nadležnost specijalnog suda i tužilaštva za borbu protiv organiziranog kriminala, i da se otkloni institut zastarjelosti krivičnog gonjenja izmjenom odgovarajućih zakona...

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA: Konačna presuda

JOVANOVIĆ PROTIV SRBIJE

Onda se godinama nije događalo ništa, sve do prestavke Zorice Jovanović Međunarodnom sudu za ljudska prava: ona je 28. oktobra 1983. godine u Kliničkom centru u Čupriji rodila zdravog dječaka i sa njim imala redovan kontakt do 30. oktobra te godine, kad joj je liječnik najavio da će sutradan ona i sin biti otpušteni kući. Slijedećeg dana ujutro dežurni liječnik joj je saopćio da je "njena beba umrla". Ona je odmah potrcala hodnikom prema dječjoj sobi, ali je fizički spriječena da uđe, čak joj je medicinska sestra pokušala dati injekciju sa sedativima. U šoku je napustila porodilište, da bi joj kasnije rečeno da će se obdukcija novorođenčeta obaviti u Beogradu, te da zbog toga tijelo nije predato porodici.

Godinama kasnije, kad je priča o nestalim bebama stigla u javnost, Zorica Jovanović je od Kliničkog centra u Čupriji tražila dokumente o smrti njene bebe, te od bolnice dobila informaciju da je njen sin umro 31. oktobra 1983. godine u 7.15 sati (45 minuta nakon što je ona stvarno obaviještena o njegovoj smrti), da je uzrok smrti

kutije

i preporuke, još uvek bez reakcije državnih organa Srbije
foto Reuters

nepoznat, te da drugih podataka nema, jer je arhiva bila poplavljena i mnogi dokumenti uništeni. No, rođenje njenog sina, kako ju je obavijestila općinska uprava, upisano je u matične knjige – smrt nije! – a nadležni javni tužilac je bez obzira na to odbacio krivičnu prijavu protiv medicinskog osoblja porodilišta.

O razmjerima problema, kako je to nedavno iznijela Verica Cekić u “Večernjim novostima”, punomoćnica 83 porodice koje traže nestalu djecu, govore podaci. Od 1956. godine do danas oko tri hiljade porodica još traga za djecom koja su, kako oni tvrde, najprije proglašavana mrtvom, a potom s novom dokumentacijom davana na usvajanje. “Radilo se na isti način: nekoliko dana po rođenju zdrave bebe roditeljima je saopštavano da je novorođenče preminulo, a da nijedan drugi podatak nisu mogli da dobiju. To je primetio i sud u Strazburu, koji je naveo da majkama nije bilo dozvoljeno da vide telo bebe, da uzrok smrti nikada nije ustanovljen, kao i da nije nikada zvanično ubeleženo da je dete preminulo”, rekla je ona.

Indikativan je i podatak kojega su ovoga maja na konferenciji za novinare iznijeli nevladina organizacija ASTRA i Beogradski roditelji nestalih beba: čak 62 posto poziva na Evropski broj za nestalu djecu (116.000) koje su uputili građani Srbije odnosi se na problem nestalih beba, dok se u drugim evropskim zemljama između 80 i 90 posto građana javlja zbog djece koja su pobjegla od kuće. “To su pozivi koje upućuju majke koje su porađali isti lekari, roditelji kojima nije bilo dozvoljeno da sahrane svoje dete, koji su od JKP Pogrebno dobili zvaničan dokument koji potvrđuje da njihove bebe nisu sahranjene...”, rekla je tada Elena Krsmanović iz ASTRE, dok Beogradska grupa roditelja nestale dece, koja predstavlja roditelje širom Srbije, tvrdi da postoji osnovana sumnja da je, pod izgovorom da je dijete mrtvorodeno, 6000 porodica rastavljeno od svojih beba.

RODITELJSKA PITANJA

Ta grupa roditelja se prije desetak dana obratila javnosti saopćenjem, u kojem kaže da niti godinu dana nakon presude u slučaju Zorice Jovanović državni organi nisu, ne samo ustanovili tačan broj roditelja koji traže istinu o svojoj djeci nestaloj iz porodilišta već se nisu potrudili da donesu poseban zakon uz pomoć kojega bi se moglo napokon doći do istine. I ne samo to, kažu oni, nadležni uporno i žestoko brane ono što je neobranljivo: “Došlo je vreme da istina izađe na videlo ma koliko se oni trudili da je sakriju i minimiziraju. Zarad javnosti postavimo pitanja na koja svi nemamo odgovore, osim državnih organa”, kažu i pitaju: “Zašto je formirana Radna grupa pri Ministarstvu zdravlja, a ne nezavisno telo kako stoji u presudi, zašto je za implementaciju presude Međunarodnog suda pravde određeno Ministarstvo zdravlja, a ne Ministarstvo pravde, zašto se čekalo punih šest meseci da se formira Radna grupa i da li su poznati rezultati rada Radne grupe, ako ih uopšte ima, zašto Radna grupa i pored više pisanih obraćanja odbija saстанak i saradnju sa predstavnicima roditelja, zašto Narodna skupština Republike Srbije odbija da preuzme svoj deo

odgovornosti za ovaj problem i ne želi da primi predstavnike roditelja, zašto premijer i Vlada Srbije ne žele ili neće da prime roditelje i posle više desetina obraćanja, da li premijer ima obavezu da se oglasi po ovom pitanju i time pomogne u borbi protiv organizovanog kriminala, da li u Vladi Srbije sede ljudi koji kriju dopise od premijera, da li država ima ozbiljnu nameru da ovo pitanje reši jednom za svagda ili ćemo aferu nestalih beba ponovo rešavati pred Međunarodnim sudom, ko je odgovoran za ovoliko velike propuste što državni organi nisu ispunili naloge za izvršenje presude Međunarodnog suda pravde, zašto državni organi ne prihvataju pomoć Beogradske grupe roditelja koja im je uradila Predlog zakona i isti dostavila na više adresa, hoće li republičko tužilaštvo reagovati po službenoj dužnosti (što je uzgred i u obavezi) na novinske zapise da strani državljani pronalaze svoje biološke roditelje u Srbiji odakle su prodati i time konačno otvoriti Pandorinu kutiju?”

Sad treba vidjeti da li će, nakon proteka roka kojega im je zadao Evropski sud, vlasti napokon poduzeti sve odgovarajuće mjere (pa i zakon kojim bi propisali mehanizam koji će osigurati individualnu satisfakciju svim roditeljima čiji je položaj isti ili dovoljno sličan položaju Zorice Jovanović), i dati odgovor o sudbini svakog djeteta. Neki od roditelja su, inače, već odbacili mogućnost da umjesto odgovora od države dobiju tek novčanu naknadu.

Sve je, uostalom, u svojoj analizi presude “Jovanović protiv Srbije” (pešćanik.net) rekla profesorica Rakić Vodinec: “Šta je ovde zapravo satisfakcija, pitanje je na koje pravo, ma kako sofisticirano bilo, jednostavno nema odgovor. Da li je satisfakcija saznati da je dete živo i da ga je odgajao neko drugi? Šta za to (danas odraslo) dete znači saznanje da mu je prirodni roditelj neko drugi? Kakva je država koja je u stanju da desetinama godina ne odgovara na pitanja o navodnoj, sumnjivoj smrti beba – sve to u mirnodopskim uslovima, bez teških elementarnih nepogoda? Imam odgovor samo na poslednje pitanje: to je zločinačka država.”

TATJANA TAGIROV

Strah od obezbeđenja

PET ŽRTAVA ZA DVANAEST GODINA:
Građani pale sveće za ubijenog Fedora
Frimermana ispred splava "Sound"

foto Dimitrije Goll

Centar za istraživačko novinarstvo Srbije objavio je bazu podataka o napadima privatnog obezbeđenja na građane

Na obodu Kalemegdana, u jednom od lepših delova Beograda, sa pogledom na Savsko pristanište, dvadesetosmogodišnji Sreten Marković iz Meljaka stajao je ispred diskoteke "Sargon" kada je pogođen sa pet smrtonosnih hitaca. U njega je pucao Branko Lazić, radnik obezbeđenja "Sargona".

"Ko mu jebe mater", prokomentarisao je Lazić kada su mu rekli da je ubio čoveka. Nije imao dozvolu za oružje iz koga je pucao, a nije poznato da li je prošao obuku i imao sklopljen ugovor sa klubom ili nekom od agencija za obezbeđenje.

Osim Markovića, u poslednjih dvanaest godina još pet ljudi u Srbiji je umrlo zbog napada privatnog obezbeđenja, pokazuje baza podataka "Strah od obezbeđenja" Centra za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS). Žrtve su ubijane vatrenim oružjem, ubodima nožem u srce, vrat ili grudi, a neke su i pretučene na smrt.

U "Strahu od obezbeđenja" nalaze se opisi ukupno 86 napada radnika obezbeđenja noćnih klubova, splavova, preduzeća, ali i uticajnih ličnosti. Među napadnutima su maloletnici, sportisti, radnici - štrajkači, pripadnici LGBT zajednice, ali i reporteri - svaka šesta žrtva je novinar ili snimatelj.

Skoro petina napadnutih iz sukoba je izašla sa težim telesnim povredama, a više od polovine zadobilo je lakše povrede. Podaci o mestu i vremenu napada, okolnostima obračuna, kao i učesnicima svih poznatih konflikata u prethodnih dvanaest godina, nalaze se na adresi: www.cins.rs/srpski/security.

PREKOMERNA UPOTREBA SILE

Zbog ubistva Sretena Markovića počinilac je kažnjen sa 11 i po godina zatvora. U presudi Višeg suda u Beogradu se navodi da su u "Sargonu" poznavali Markovića od

ranije. Jedan pripadnik obezbeđenja mu je bio prijatelj.

Prema svedočenjima prisutnih, Marković je bio pod uticajem alkohola kada je započeo raspravu sa dvojicom mladića. Njegov prijatelj iz "Sargona" je smirio situaciju, ali ne zadugo. Teturajući se, Marković je prišao drugu Branka Lazića i udario ga, zbog čega je ovaj skočio na njega i počeo da ga tuče. Lazićeve kolege smirile su situaciju i poslale ga kući. Ipak, on se kasnije vratio i pucao u Markovića. U velikom broju zabeleženih slučajeva teško je utvrditi ko je započeo incident. Međutim, ta činjenica nimalo ne opravdava prekomernu upotrebu sile i izživljavanje privatnog obezbeđenja nad žrtvama.

Sociolog Čedomir Čupić kaže da radnici obezbeđenja ne bi trebalo da reaguju na provokacije. "Oni upravo treba da zaštite sve, čak i tog građanina koji nasrće, zato što u tom trenutku možda nije dovoljno

spreman da rasuđuje ako je, na primer, u alkoholisanom stanju. Oni treba da ga spreče da pravi problem, a ne da upotrebljavaju fizičku silu", pojašnjava Čupić.

Branko Lazić jeste osuđen za ubistvo Sretena Markovića, ali istraživanje CINS-a pokazuje da je sudski epilog izostao u više od polovine napada. Građani često iz straha uopšte ne prijave slučaj policiji, a kada to učine potrebno je mnogo vremena da on bude pravosnažno okončan.

Nebojša Ivanović još čeka na pravosnažnu presudu protiv osoba koje su ga pretukle 2009. godine jer je protestovao zbog izgradnje deponije za smeće kod Prokuplja. "Njih četvoro-petoro su ušli u kućicu, jedan je držao pištolj uperen u mene, onda su počeli da viču kako njih niko ne može da zaustavi", kaže Ivanović. "Drugi

Dragoslav Đuričković, šef obezbeđenja diskoteke "Vox" iz Crvenke, osuđen je na pet godina zatvora zbog pokušaja ubistva Marka Begovića u oktobru 2006. godine. Đuričković je pre incidenta u Crvenki imao pet krivičnih prijava, od čega jednu za nasilničko ponašanje. "On drži nož u meni, gledamo se u oči – lice u lice, guram ga i on neće da pusti (...) on je meni hteo da uzme život... Zabio mi je nož na jedan centimetar od srca", kaže Begović.

Pre usvajanja Zakona o privatnom obezbeđenju krajem 2013. godine, bezbednosne provere zaposlenika obezbeđenja uopšte nisu morale da se sprovedu, što ne umanjuje odgovornost onih koji su obezbeđenje unajmljivali.

Novim zakonom bezbednosna provera je postala neophodan uslov da bi se neko

"Ja nisam ni pokušavao da ga udarim, u rukama sam držao papire koji su bili kravavi, nisam ni pokušavao da mu dam neki otpor. Ja od tada ne vidim na to oko", kaže Milošević. Firma "Sfinga-pro" obezbeđuje deset škola u Pančevu i okolini, brojne sportske i kulturne manifestacije, a na svojoj internet stranici navode da su bili angažovani i na obezbeđenju bivšeg predsednika Borisa Tadića.

Značajan broj napada zabeleženih u bazi CINS-a dogodio se upravo na javnim mestima. Tako je Amela i Esada Kurbegovića iz Brodareva nekoliko članova obezbeđenja pretuklo u zgradi Skupštine opštine Prijepolje 2012. godine – na javnoj raspravi o izgradnji hidroelektrana.

NEDOSTATAK POLITIČKE VOLJE

Fedor Frimerman imao je 33 godine kada je 2013. pretučen na smrt ispred beogradskog splava "Sound". Policija je privela dvadesetak osoba, ali na optužnici su se našla samo četvorica pripadnika obezbeđenja. Suđenje je počelo u julu ove godine, trojica okrivljenih su u pritvoru, a četvrti se brani sa slobode. Odgovornost vlasnika splava ili firme koja ga je obezbeđivala nikada nije utvrđena.

Frimerman je pokušavao da zaustavi sukob između svog druga Milana Modrića i obezbeđenja splava kada je i sam napadnut. Preminuo je od povreda udarcima u glavu i telo. Obdukcija je pokazala da se nije branio te da je posle pucanja krvnog suda u glavi pao u nesvest.

Ovaj slučaj karakteriše neverovatna količina brutalnosti, što se vidi i po iskazima optuženih – Denis Pavlov navodi da je u premlaćivanju Frimermana učestvovao Dušan Davidović, koji je i ranije osuđivan zbog nasilja: "Dušan je tog momka koji je ležao na zemlji šutirao i gazio... Onda je otrčao do krupnog ćelavog momka (Modrić) koji je ležao na par metara od njega, šutnuo ga par puta u predelu glave i tela, a onda se vratio do visokog mršavog momka koji je ležao na zemlji i opet nastavio da ga šutira i gazi."

Filip Čolović, brat pokojnog Fedora, kaže da samo postojanje zakona nije dovoljno da se uvede red u ovu oblast. Prema njegovim rečima, da bi se neki problem rešio u Srbiji mora da postoji politička volja, što nije uvek slučaj.

MILICA ŠARIĆ, CINS

Kako pretraživati bazu

Baza podataka sastoji se od opisa svakog slučaja, a dostupna je i mapa Srbije sa označenim lokacijama incidenata. Pretraživanje je po vremenu i lokaciji, imenu žrtve ili napadača, kao i po tipu nanete povrede.

Zabeležene slučajeve novinari CINS-a su pronašli u medijskim arhivama ili su ih građani sami prijavljivali, a potom su potvrđeni kroz sudsku i policijsku dokumentaciju i kroz razgovore sa akterima događaja.

"Strah od obezbeđenja" nije konačan, CINS ga redovno ažurira, a građani su pozvani da prijave napade koji trenutno nisu prikazani.

me je udario boš pumpom po glavi. Ubadali su me i šrafčigerima."

PROBLEM (NIJE) SPREČEN

Da su vlasnici ugostiteljskih objekata vodili više računa o tome koga zapošljavaju, znali bi da su njihovi radnici i ranije imali problema sa zakonom. Pojedini pripadnici obezbeđenja pre incidenata zbog kojih su se našli u bazi imali su više krivičnih prijava, između ostalog, i za nasilničko ponašanje. Tako se Miloš Srdić iz Subotice tereti da je 2008. godine naneo teške telesne povrede dvojici sugrađana koji su pokušali da se vrate u klub iz kojeg su izašli po cigarete. Protiv Srdića je godinu dana ranije podneta krivična prijava, takođe zbog nanošenja teških telesnih povreda. "Osetili su svoju moć i bili srećni kad su mogli da me šutiraju dok sam ležao bez svesti. Pretrpeo sam takve povrede da je naučna fantastika kako sam ostao živ. Pokidani su mi nervi, slomljeni zubi, nagnječena rebra", ispričao je Srdan Bogić, jedan od pretučenih mladića.

mogao baviti ovim poslom. Ipak, Predrag Petrović iz Beogradskog centra za bezbednosnu politiku kaže da provere nisu dobro uređene – da su površne te da neće moći utvrditi postojanje ozbiljnih bezbednosnih prepreka.

"DIVLJE" I "PRAVO" OBEZBEĐENJE

Veliki broj incidenata koji su se našli u bazi "Strah od obezbeđenja" izazvala su nelegalno zaposlena lica, bez ugovora, obuke ili sa problematičnom istorijom. Takođe su se među napadačima mogli naći navijači pa i bivši policajci. Svi oni koji nisu u radnom odnosu u firmi registrovanoj za ovu vrstu delatnosti spadaju u tzv. divlje obezbeđenje.

Probleme ređe izazivaju poznatije i veće firme za obezbeđenje, ali i njihovi pripadnici učestvuju u premlaćivanjima. Dušan Odor iz Pančeva, zaposlen u pančevačkoj agenciji "Sfinga-pro", pretukao je 2009. godine Živorada Miloševića, koji je došao u firmu "Vojvodina" po svoju zaradu.

Foto: B. Milovanović

Koliko je put ka gore težak

Neka od pitanja na koje dokumentarni film “Put ka gore” pokušava da odgovori jesu: ko su ljudi kolokvijalno nazivani “azilanti”, odakle dolaze, zašto i kuda idu, koji su njihovi problemi, strahovi, snovi, šta oni, u stvari, žele...

Ne treba biti stručnjak da bi se došlo do zaključka da je nemoguće zaustaviti težnju ljudi za boljim životom. Dokaza za to ima i previše. Samo u poslednja dva meseca, mediji su izveštavali o 2700 imigranata koje je italijanska mornarica spasla iz Sredozemnog mora; 24. avgusta je u blizini ostrva Lampeduza otkriven brod sa 73 imigranta i 18 beživotnih tela; nekoliko dana kasnije, tunižanska obalska straža pronašla je 36 mrtvih Sirijaca čiji je čamac potonuo pod nejasnim okolnostima... Prema podacima UNHCR-a, od početka godine oko 2000 ljudi se udavilo u Sredozemnom moru. Ko zna koliki je broj onih čija tela nikada nisu nađena. Na drugoj strani Sredozemlja, turski zvaničnici su objavili podatak da je 130.000 sirijskih Kurda prešlo tursku granicu bežeći od ekstremista Islamske države. Tu si i stalni migrantski talasi iz Sirije, Avganistana, Pojasa Gaze...

Zbog svoje geografske pozicije, Balkan nije isključen iz velikih migratornih pomeranja iz Azije i Afrike. Srbija se nalazi na najfrekventnijoj ruti – takozvanoj azijskoj transversali. Ljudi koji u Evropu ulaze kroz Tursku, svoj put najčešće nastavljaju kroz Grčku, Srbiju, Mađarsku... Manji deo odlazi dalje preko Bugarske, a tu su i staze preko Kosova, Albanije,

Crne Gore. Zbog toga, statistika iz Srbije je jednako simptomatična: početkom septembra, mađarska policija je na granici sa Srbijom uhvatila oko 900 iregularnih migranata i to za samo jedan vikend, a nadležne institucije u Srbiji su do avgusta ove godine prebrojale više od 6000 izraženih namera za azil u Srbiji. To je za hiljadu više nego za celu prošlu godinu.

“Put ka gore”

Dokumentarni film “Put ka gore” je rađen u produkciji nevladine organizacije “Atina” i to u okviru projekta “Otvaranje dijaloga o međusobnoj toleranciji i nenasilju između migranata i građana u lokalnim zajednicama”. Projekat sprovodi nvo “Atina” u saradnji sa Centrom za zaštitu i pomoć tražiocima azila, a uz finansijsku podršku Evropske unije i Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije.

Dokumentarni film će biti emitovan na nacionalnim i lokalnim tv stanicama u Srbiji, a naročito u onim mestima u kojima postoje centri za smeštaj tražilaca azila, kao i u gradovima gde se sam projekat sprovodi (Subotica, Šid, Sremska Mitrovica, Loznica i Lajkovac).

Statistika

Ratovi i nemiri, koji su najčešći uzroci migracija, trenutno su aktuelni u Avganistanu, Pakistanu, Iraku, Siriji, Pojasu Gaze, Somaliji, Južnom Sudanu, Nigeriji, Libiji, Ukrajini, Meksiku...

Prema procenama navedenim u godišnjem izveštaju UNHCR-a "Globalni trendovi", tokom 2013. godine svakoga dana je 32.200 osoba u svetu napustilo svoje domove usled progona i ratnih sukoba.

U izveštaju se još kaže i da je u prošloj godini broj izbeglica u svetu bio 16,7 miliona. Više od polovine tog broja su osobe koje više od pet godina žive u egzilu. Prema istom izvoru, najveće izbegličke populacije su Avganistanci, Sirijci i Somalijci. Najveći broj izbeglica se nalazi u Pakistanu, Iranu i Libanu.

Što se tiče Evrope i broja zahteva za azil u prošloj godini, prednjači Nemačka sa 109.600 zahteva. Iza je Francuska sa 60.100, pa Švedska – 54.300, Turska – više od 45.000, Italija sa 27.800...

Za koji mesec, biće dostignut broj koji je čak sto puta veći od broja tražilaca azila registrovanog pre šest godina.

Jedan od problema koji nastaje usled sve većeg broja migranata u Srbiji, a nedovoljne spremnosti domaćih institucija, jeste nerazumevanje i netolerancija lokalnog stanovništva. Najčešći medijski izveštaji na temu migranata u Srbiji su uglavnom senzacionalistički i stvaraju pogrešnu percepciju među publikom. To doprinosi ksenofobiji, diskriminaciji i nedostatku komunikacije između migranata i lokalnih zajednica.

Upravo je to – informisanje stanovništva u Srbiji, a pre svega onih koji žive u mestima u kojima funkcionišu centri za smeštaj tražilaca azila, o migrantskoj populaciji – razlog za snimanje dokumentarnog filma "Put ka gore" (vidi okvir). Neka od pitanja na koje "Put ka gore" pokušava da odgovori jesu: ko su, dakle, ti kolokvijalno nazivani "azilanti", odakle dolaze, zašto i kuda idu, koji su njihovi problemi, strahovi, snovi, šta oni, u stvari, žele... Film se naslanja na svedočenja migranata, a ilustrovan je snimcima iz Turske, Grčke i Srbije. Pred čitaocima "Vremena" je kratki prikaz iskustva sa snimanja iz inostranstva.

STRME ULICE TARLABAŠIJA

Najčešće mesto iz koga migranti ulaze u Evropu jeste Turska, a još preciznije – Istanbul. Nedaleko od centralnog trga Taksim (tamo gde su sredinom

prošle godine besneli protesti protiv Erdoganovih planova za rekonstrukciju tog trga) nalazi se siromašni kvart Tarlabashi. Osim Turaka i Kurda, tu stanove uglavnom iznajmljuju migranti. Niko od lokalaca ne preporučuje da se u strme ulice Tarlabashija zalazi noću. Naprotiv: i u vezi sa dnevnim posetama savet glasi da se tamo ide bez foto-aparata, novca i drugih vrednih stvari.

Sa druge strane, migrantima, koji uglavnom ilegalno i bez dokumenata prelaze granice, odgovara takva situacija u Tarlabashiju. Isto se može reći i za krijumčare ljude. Od 700 do 1000 evra košta ilegalno prebacivanje osoba preko tursko-grčke granice. Krijumčari znaju nenadgledane puteve ili imaju "ljude od poverenja" u graničnoj policiji. Na migrantima je samo da daju novac. Međutim, njega nema dovoljno. Uostalom, mnogi od migranata na put kreću upravo zato što u svojim ratom i nemirima razorenim zemljama, ne mogu da zarade dovoljno novca za normalan život.

Kada novca ponestane, u Istanbulu, gradu u kome živi 14 miliona stanovnika, nije teško pronaći posao. Sa druge strane, teško je pronaći dobrog poslodavca. Migranti nemaju drugi izlaz osim da rade najteže i najslabije plaćene poslove. Neko liko desetina evra nedeljno bude dovoljno za cigare, hranu i telefonske račune. Jedno od rešenja je da preko potrebni novac stigne od kuće ili od rodbine koja već živi u Evropi. Bez novca se ne može putovati.

Međutim, novac nije garancija za postizanje cilja. Krijumčari se ne libe da varaju migrante tako što im jednostavno otimaju novac ili ih ostave u mraku sa objašnjenjem da su stigli na odredište. Make-donske ili srpske šume noću ne izgledaju drugačije od nemačkih...

Nešto jeftiniji vid prelaženja tursko-grčke granice jeste putovanje čamcima preko Egejskog mora. Međutim, mnogi od ljudi iz Azije i Afrike ne znaju da plivaju pa su davljenja vrlo česta. Tu je i priča o *fantomima*. Prema migrantskim svedočenjima, grčkim vodama krstare plaćenci koji presreću krijumčarske čamce, uzimaju im motore ili buše gumene čamce, a ljude jednostavno bacaju u vodu.

KSENOFOBILJA I CSTEKI

Za razliku od multietničke Turske i Istanbula, u Grčkoj su migranti, zbog boje kože, mnogo vidljiviji. Pre nego što se Grčka suočila sa ozbiljnom ekonomskom krizom, bila je raj za ilegalce koji su mogli prilično komforno da žive od fizikalisanja. Zbog finansijskih problema zemlje, u prvi plan su počeli da izlaze desničari koji su političke poene sakupljali upravo na ksenofobiji. Retki su migranti koji o Grčkoj govore ne ističući rasizam kao veliki problem. U istom tonu se govori i o državnim centrima za migrante.

U većim gradovima, poput Soluna i Atine, funkcioniše nekoliko nevladinih organizacija koje migrantima olakšavaju život pružanjem besplatne pravne i psihološke pomoći; postoje i mesta na kojima se može dobiti besplatna odeća ili razne nekonvencionalne crkve koje okupljaju beskućnike i migrante, propovedaju im svoje viđenje smisla života i – daju im besplatnu hranu. Tu su i *cstecki*-ji, prijateljska mesta, klubovi ili kafići, na kojima se okupljaju levičari koji ne diraju migrante.

Migranti ističu da ta vrsta pomoći prilično znači. Međutim, sve to je kilometrima i godinama daleko od normalnog života kome oni streme. Kada shvate da u Grčkoj nema budućnosti za većinu od njih, oni nastavljaju svoj put. Sledeća stanica je – Srbija.

MIRKO RUDIĆ

Projekat "Pogled uprt u evropsko pravo: Izbeglice i azilanti" finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz program "Jačanje medijske slobode u Srbiji". Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka isključivo je odgovornost nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

Četvrt veka u biznisu budućnosti

"Najviše što država može da nam da jesu predvidivi ekonomski uslovi i pravila rada – kakvi god da su, samo da su predvidivi i da možete da planirate svoje poslovanje u nekom periodu"

"Ponekad u šali govorim da bi tih 25 godina, koliko postoji, trebalo da se pomnoži sa najmanje tri, s obzirom na to kroz šta smo u tom periodu prošli", kaže u razgovoru za "Vreme" Željko Tomić povodom obeležavanja četvrt veka poslovanja kompanije "OSA računarski inženjering". "Od početka, od 1989. godine, preživeli smo razne države i sisteme, hiperinflaciju, ratove, ekonomske sankcije i sve vreme smo uspevali da radimo ono za šta smo se opredelili – nismo skrenuli sa tog puta i na domaćem tržištu nismo radili neke druge stvari radi preživljavanja. Radili smo ih na drugim tržištima u vreme kada ovde nije moglo ništa da se radi", kaže Tomić, generalni direktor ove kompanije.

"VREME": Koja su to tržišta bila?

ŽELJKO TOMIĆ: U vreme ekonomskih sankcija smo uradili informacione sisteme za pet aerodroma u Sibiru. To su bili poslovi za velike igrače, a mi smo mogli da uskočimo u tu priču kao put za preživljavanje zato što Rusija tada još nije bila toliko otvorena prema Zapadu – mi smo ipak imali neki specijalni status. Brzo smo se prilagodili i uspeli da razvijemo softver koji im je bio potreban, i to nam je pomoglo da preživimo.

Šta ste radili ovde, u zemlji?

Naš osnovni biznis jeste distribucija Autodeskovog softvera za projektovanje uz pomoć računara, takozvani CAD, u svim inženjerskim oblastima. To je i tada bio naš posao, ali u to vreme, kada je plata bila deset maraka, bilo je potpuno smešno da nekome kažete da softver košta 3000 maraka. Stoga smo tražili alternative. Osim u Rusiji, dosta poslova imali smo i na Kipru. Imali smo registrovanu firmu tamo, ali ne poput *off-shore* firmi koje uglavnom služe za pranje i odliv para, nego *on-shore* kompaniju koja se

bavila vizualizacijom u arhitekturi, što je za to vreme bilo revolucionarno. U tom periodu, mi smo u zemlji još devedesetih godina počeli razvoj softvera za *document management*, nazvan Unidocs. Radili smo i simboličnu prodaju Autodeskovog programa i periferijskih uređaja, plotera u to vreme, ali je sve to bilo nedovoljno da se firma razvije, morali smo da tražimo alternative van zemlje.

Koji su aktuelni problemi na domaćem tržištu?

Svi govore o svetskoj ekonomskoj krizi – ona je još na sceni i ja se bojim da će ponovo da se pojavi u novom obliku, ali to ne može da bude opravdanje za normalno poslovanje. Mi stalno živimo u nekim krizama – imamo i domaću, i svetsku i sve moguće ekonomske krize. Problem je što bi u Srbiji, u oblasti kojom se mi bavimo, najveći potrošači trebalo da budu država, državne institucije i javna preduzeća, međutim, i sami znate kakva je situacija u toj oblasti – nigde nema para.

Da li je problem u nedostatku para, ili nečeg drugog? Iako je budžet natagnut, ne verujem da su to velike sume iz ugla budžeta.

I nisu i jesu. Kad nema, i kad na sve strane curi, onda je sve problematično. Ako o tome pričamo, industrija informacionih tehnologija (IT) u Srbiji se pokazala izuzetno sposobnom i žilavom. U predizbornoj kampanji je punila novine kao jedan od tri stuba ekonomskog razvoja Srbije i izvoznog potencijala. Ako se sećate, prvi je ministar Ljajić izjavio 2012. godine da nam je prihod od izvoza softvera bio veći od prihoda od izvoza malina. Međutim, niko više ne govori o informacionim tehnologijama. Moja kompanija je članica Američke privredne komore, u okviru koje imamo ICT komitet koji pokušava da stvori uslove u okruženju za bolji razvoj te industrije. Imali

smo sastanke sa Ministarstvom trgovine i telekomunikacija, elektronska uprava sada je premeštena u Ministarstvo za državnu upravu, i svi su voljni za saradnju, postoji dobra volja i svest o potrebi ulaganja u IT. Naravno, mi živimo od toga, pa je meni važno da se proizvodi i usluge iz te industrije kupuju i da ona raste. Ali, nezavisno od toga, jasno je pokazano da stepen ukupnog ekonomskog razvoja svake zemlje direktno, proporcionalno zavisi od ulaganja u IT. Znači, nije pitanje da li ćemo mi kao država biti moderni, osavremeniti neke servise, nego je reč o tome da li ćemo naći način da uhvatimo brži priključak sa drugim zemljama u ekonomskom razvoju. Bez toga ne ide, bez toga se ne može.

Ako postoji dobra volja, ako postoji svest i znanje o direktnom napretku u vezi sa IT-jem, šta onda nedostaje?

Prvo, svest još nije dovoljno izgrađena na svim nivoima, a ono što sigurno nedostaje jeste novac. Srbija u proseku ulaže deset puta manje u IT od proseka EU. Kad uzmete pa pogledate po zemljama taj stepen ulaganja i stepen ekonomskog razvoja, jasno vam je o čemu je reč.

Država ima veliki problem sa si-vom ekonomijom. I u vašem poslu je to jedan od najvećih problema. Devedesetih bukvalno niko ništa nije plaćao, sav softver je bio nelegalan, šta se promenilo u poslednjih 10-15 godina?

Kod nas je sada, po poslednjim objavljenim statistikama BSA, stepen softverske piraterije između 65 i 70 odsto. Naravno da je to velika stopa, i kada bi se ona za pet odsto smanjila, to bi predstavljalo značajan uspeh i znatno povećanje prihoda države i broja zaposlenih u IT industriji. Mi se svih ovih 25 godina borimo za poštovanje prava intelektualne svojine i za borbu protiv piraterije. Kada se gleda

Foto: Aleksandar Andjic

formalno-pravno, mnogi su pomaci učinjeni – imamo solidan zakon, u raznim institucijama postoje formirani centri za borbu protiv piraterije. Međutim, imam utisak da je problem u primeni usvojenih mera i dobre volje da se sve to sprovede, a to nije izuzetak, već je prisutno i u mnogim drugim oblastima. Moramo da shvatimo da sečemo granu na kojoj sedimo, još od vremena pokojnog Tijanića i njegove čuvene rečenice o Robinu Hudu. Kod nas možete da nađete softver koji je još u beta-verziji i nije počeo da se prodaje. Veliku ulogu u borbi protiv piraterije ima i poreska inspekcija koja u okviru redovne delatnosti ima ingerencije nadgledanja softverskih licenci. Ono na čemu treba insistirati, što je usvojeno, ali opet postoji problem primene, jeste pokazivanje licence učesnika nadmetanja na javnim nabavkama – licence softvera pomoću kojeg je napravio potrebnu dokumentaciju.

Pomenuli smo krizu. Vaši poslovni rezultati, po APR-u, deluju veoma dobro. Da li je moguće širenje

poslovanja i investiranje u vreme- nu krize?

Jeste. Mi smo se kao kompanija pre 2008. opredelili za politiku koja je ljudima bila čudna – nikada nismo uzimali kredite. Smatrali smo da treba da se širimo prirodnim putem, da odvajamo za investicije onoliko koliko zaradimo. Svima je to bilo čudno, govorili su nam da imamo povoljne kredite, da niko ne investira od sopstvenih para, zvali su nas iz banaka... Kada je kriza nastupila, pokazalo se da je dobro što to nismo uradili. Prvih deset godina niko od osnivača nije dinara uzeo za sebe, sve je išlo u reinvestiranje. Naši rezultati na APR-u jesu izuzetno dobri, mi u poslednjih pet godina beležimo konstantan rast u uslovima krize. E sad, to nije zato što smo mi bili baš toliko dobri, odnosno postajali sve efikasniji i beležili sve bolje rezultate na istom tržištu – veliki deo tog rasta omogućen je fizičkim rastom tržišta. Pre tri godine je Autodesk rešio da izabere jednog distributera za područje cele bivše Jugoslavije, plus Albanija – tzv. Adrijatik regija. Mi smo konkurisali

za taj posao i dobili celu tu teritoriju. To je omogućilo dodatni rast, ali i dodatne investicije, pošto je Autodesk insistirao da otvorimo još dve firme, u Zagrebu i Ljubljani. Kad smo počeli da radimo u Adrijatik regiji, neke firme iz Slovenije iz nekog razloga nisu htele da posluju sa nama, sa firmom iz Srbije. U EU postoji jak antimonopolski zakon, što znači da mi kao distributeri u ugovoru imamo Adrijatik regiju, međutim, naši poslovni partneri u Sloveniji i Hrvatskoj mogu da kupuju od bilo kog distributera iz EU. Da ne bi došlo do novih odlazaka partnera, mi smo maksimalno snizili našu zaradu. To su onda čuli i ostali, te sad radimo sa firmama iz Slovačke, Austrije, Poljske, Španije, jer preko naše firme u Hrvatskoj možemo da radimo sa partnerima iz cele Evrope.

Šta u planirate u narednih pet godina?

Ja bih bio vrlo srećan kada bi se uslovi poslovanja kod nas stabilizovali – najpre politički i ekonomski. U poslednjih godinu dana, pola godine smo izgubili na izborima – kad su izbori, niko ništa ne radi, svi čekaju šta će da se desi. Kao i svih ovih 25 godina, mi ne tražimo ništa specijalno od države. Najviše što država može da nam da to su predvidivi ekonomski uslovi i pravila rada – kakvi god da su, samo da se mogu predvideti i da možete da planirate svoje poslovanje u nekom periodu. Ipak, ono najvažnije, ono što je moto naše kompanije od samog početka, jeste da posao čine ljudi. Bez obzira na to što se bavimo visokotehnološkim poslom, gde je tehnologija jako važna, ako imate dobre zaposlene, ako uspete da ih motivišete, da malo podignete sinergiju, da oni osećaju da je to njihovo, onda ste napravili pravi posao. I to je nešto što mi svih 25 godina intenzivno radimo, to je beskrajna priča, i to jeste lepota u svemu – ovo je treća godina u kojoj zaposleni kod nas učestvuju u podeli dobiti. Pravili smo anketu o tome šta bi za njih bila najveća motivacija da postižu još bolje rezultate, i oni su to rekli – mi u martu napravimo završni račun i postavimo ciljeve za sledeću godinu, koji se definišu u ukupnom prihodu i neto dobiti. Ako dobacimo taj cilj, 20 odsto ostvarene dobiti je njihovo. I to je neverovatno koliki je to motiv, i koliko ljudima to znači.

◀ RADMILO MARKOVIĆ

BEN AFFLECK ROSAMUND PIKE

IŠČEZLA

LIVE FOX TV POTRAGA ZA ČUDESNOM FIMI SE NASTAVLIA 30°

TWENTIETH CENTURY FOX AND REGENCY ENTERPRISES PRESENT A DAVID FINCHER FILM
BEN AFFLECK ROSAMUND PIKE "GONE GIRL" NEIL PATRICK HARRIS TYLER PERRY MUSIC BY TRENT REZNOR & ATTICUS ROSS
COSTUME DESIGNER TRISH SUMMERVILLE FILM EDITOR KIRK BAXTER, ACE PRODUCTION DESIGNER DONALD GRAHAM BURT DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY JEFF CRONENWETH, ASC
EXECUTIVE PRODUCERS LESLIE DIXON BRUNA PAPANDREA PRODUCED BY ARNON MILCHAN JOSHUA DONEN REESE WITHERSPOON CEÁN CHAFFIN, D.P.A.
BASED ON THE NOVEL BY GILLIAN FLYNN SCREENPLAY BY GILLIAN FLYNN DIRECTED BY DAVID FINCHER

OD 2. OKTOBRA U BIOSKOPIMA

ISCEZLA.MCFERS

MCF

Kako sam se odvikao od novina

Svako ima pravo da čita i da biva pročitano, oštrili smo naše studentske umove da prave dosetke koje će nam jednog lepog dana doneti zaposlenje i stalnu rubriku u "Politici", "Borbi" ili makar u sindikalnom časopisu "Rad", gde je već radio izvesni S. koga će mi Alah uzaman poslati da me odvрати od moje sve u svemu lakomislene nakane da postanem žurnalista. Sam svoj Vib, pomislio bih svaki put kad bih smislio ili čuo kakvu smicalicu, sakupljaj svoje domišljatosti da ih predočiš kakvoj redakciji, ali i da imaš zaliha za nekoliko prvih brojeva, dok ti ne počnu navirati nove i nove, sve bolje i bolje ideje za tvoju rubriku kojoj bolje već sada smisli naziv...

Na fakultetu nam je savetovano da već kao studenti ode-mo na praksu u neke prave novine, nametnite se, rekao nam je naš profesor, i zaista smo se Jusuf (Trbić, živi i radi u rodnoj Bijeljini nakon izvesne prilično i prisilne pauze provedene potkraj xx veka u Duisburgu) i ja jednog dana odvažili da zakoračimo u "Borbu"; zgrada je izazivala manje strahopo-

Postadosmo novinari, najpre mladi i nepoznati, potom naoborot, čitاسmo i dalje sve živo, a auditorijum nam beše stavljaو do znanja da se i ono što mi po služb. dužnosti pišemo čita sa dužnom tj. lepom pažnjom. Ali svemu, kak i bylo skazano, ima vreme: ima vreme kad se čita, i vreme kad se ostavlja čitanje.

Ne znam za Jusufa, ja novine nijedne ne kupujem (čekaj, zašto bi neko kupio "Vreme" za sto ili sto pedeset dinara, a ti nećeš da daš ni dve ili tri žute banke za najstariji list na Balkanu?), a nisam jedini: uhvatio sam na delu nekoliko građana kako na kiosku vraćaju novine koje su besplatno pročitale, za uzvrat oni kod svog prodavca kupuju cigarete, žvakaću gumu i bonžitu, pisao sam o ovoj nemilolj društvenolj pojavi gde su obe strane srećne, doklen treća, naša, i tu gubi, ali nisam li ja još gori od ovih dovrtljivaca, ja niti kupujem, niti pozajmljujem novine, samo prelećem naslove na internetu!

Odrubio ženi glavu pa otišao da peca, silovao psa naoči-

Gde je vreme kad sam čekao voz sa naramkom friške štampe – "Politika", "Jež", "Vjesnik u sredu", "Ilustrovana", "Start", NIN... Ni nalik nismo ni Dunav stanica ni ja onome što smo bili pre pa manje od pola stoleća

štovanja nego "Politika" ili Radio Beograd, ustanova koju bi i neprijatelj izvana i protagonisti državnog udara prvu osvojili da putem radio talasa na najbrži mogući način obznane promenu na kormilu države. U crnim kaputima, skrojenim po poslednolj sanktpeterburškoj modi iz doba N. Vasiljevića, otvorismo teška metalna vrata i ugledasmo nekoliko uniformisanih i štaviše naoružanih lica: radi smo da stavimo naše talente na raspolaganje društv. zajednici olićenolj u ovome izd. preduzeću koje je objavilo i tekstove druga Đilasa, to smo bili namerni da kažemo nekom uredniku, avaj, urednici behu po spratovima, neki možda i u "Prešernovolj kleti", ali se u ono doba nije znalo kako novinari izgledaju, osim možda M. Radojčića koji je našu sve u svemu siromašku i fandrokašku struku uzdigao do leptir-mašne. Imali smo neki usmeni koncept, studenti smo novinarstva pa bismo da vidimo neku pravu redakciju, i štampariju, radi smo upoznati se sa nekim od novinara, ali i sa grafičkim radnicima kao klasno najsvesniji delom proletarijata... Avaj! – Nemate zakazano ni kog koga!? – Pa kako da zakažemo kad nikog još i ne poznajemo, hajde, nemojte tu da mi pametujete, neka vas fakultet dovede u posetu, organizovano, a ne ovako... Neka te, ti si portir i zalupičeš vrata čoveku koji se smrzava, a mi ćemo se sa našim diplomama i znanjem vratiti možda baš kod tebe, pa ćemo najpre sa propusnicama, a potom i bez njih da prolazimo pored tebe kao vrana pored skeledžije.

Rečeno – učinjeno.

gled komšija, uznemirujuć video, dete držao za noge i udarao mu glavicom o beton dva i po sata, nekadašnjia lepoticia ta i ta nakon trideset sedam hirurških intervencija i zvanično proglašena za nakazu stoleća, uznemirujući prizori, sve slike sa venčanja Željka i Jovane, od mladoženjinolj brijanja i jutarnjeg štucovanja bradice do polaska na svadbeni put, ta i ta povećala grudi za tri broja, Nati izletele grudi u prirodnoj, što će reći i najlepšolj mogućolj veličini, Nada će pak: bila sam prva guza estrade, i to u SFRJ, Haris se venčao na jahti vrednoj trideset miliona evra koja doduše nije njegova, ali mlada jeste, Hoselito ponovo među Srbima, miljenik filmske publike koji je šezdesetih godina rasplakao svet, nestali dečak čarobnog glasa koga je mati prepoznala na televiziji živ je i pevaće u Kombank areni, starac skočio sa Pančevca, katarka rumunskog broda probila mu slezinu, zatražio hartiju da zapiše poslednju volju, kapetan mu ustupio brodski dnevnik, ali je posle reći "pod punom moralnom i zakonskom odgovornošću, svestan i nenagovaran od ma koga..." samoubica podlegao povredama, Stanija zatezala guzu ili je naš paparaco imao ludu sreću da je snimi pod tako krasnim uglom, ujak Kim Kardašijan prodao plac nasleđen od babatetke, kupio polovan harli pa se sa dolme u Konektikatu sjurio na roštilj koji je raspaljivao njegov bivši komandir iz Vijetnama, čekićem udarao bivšu ženu po slepoočnici dok mu nije pozlilo, žrtva mu poslednjom snagom zabola ukosnicu, tela pronašao službenik distribucije poslat da im iseče struju, uh, ne mogu više. ¶

Hladna noć pred

Dve skorašnje knjige nemačkih pisaca – obe prevedene i kod nas – na sličan način se bave mesecima koji su prethodili najvećim istorijskim katastrofama XX veka. Knjiga 1913. *Leto stoleća* autora Florijana Ilijesa govori o godini uoči početka Prvog svjetskog rata, dok se *Leto trideset devete* Venera Birmana koncentriše na period od marta do novembra 1939. U maniru neobične hronike, prateći veliki broj značajnih ličnosti evropske kulture, Ilijes i Birman nam efektno i sugestivno dočaravaju duh vremena

Oдавно neka godišnjica nije toliko intenzivno obilježavana kao aktuelna stogodišnjica početka Prvog svjetskog rata. Iz ovdašnje perspektive, ponekom se možda može učiniti da je riječ o jubileju što je tako sveobuhvatno prisutan samo na našim stranama, u Srbiji i Bosni. Takva pomisao bila bi velika zablude. Da, u knjižarskim izlozima i na kioscima

mnogo je novih izdanja o Sarajevskom atentatu i Prvom svjetskom ratu, ali to predstavlja samo kap u moru u odnosu na, primjerice, posvećenost engleskih izdavača stotoj obljetnici 1914. godine. Obilazeći prije tri mjeseca londonske knjižare, u gotovo svakoj bih nailazio na centralne police i "gondole" na kojima su bile izložene isključivo knjige na ovaj ili onaj način vezane za Prvi svjetski rat. Tu, u

Londonu, sam i otkrio knjigu njemačkog autora Florijana Ilijesa, zapravo njen engleski prevod: 1913: *The Year Before the Storm*. U prevodu naslova engleski prevodioci i urednici dali su si malo umjetničke slobode. Knjiga se u originalu, naime, zove 1913. *Der Sommer des Jahrhunderts* (S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2012). Srpski izdavač i prevoditeljka poštovali su, međutim, original,

velike događaje

FILMSKI HIT ZA VARLJIVO LETO 1939: Čarobnjak iz Oza

pa se naše izdanje zove 1913. *Leto stoleća* (AED studio, Beograd, 2014; sa njemačkog prevela Spomenka Krajčević).

OSMEH ĐOKONDE

Podijeljena na dvanaest poglavlja, svako posvećeno jednom mjesecu 1913. godine, naslovljenih po "svojim" mjesecima (prvo se zove *Januar*, drugo *Februar* itd. sve do posljednjeg *Decembra*), 1913.

predstavlja osebujnu i originalnu hroniku posljednje godine prije svjetskih ratova. Koncentrišući se na ključne protagoniste moderne istorije i istorije umjetnosti, Ilijes ispisuje duhovitu i sugestivnu fresku jednog vremena. Uvod u svako poglavlje je njegov telegrafski sažetak. Tek ilustracije radi, evo kako se sažima prvo poglavlje: "Hitler i Staljin sreću se u šetnji šembrunskim dvorskim parkom, izrečeno je

nešto što se može shvatiti kao obelodanjivanje homoseksualnosti Tomasa Mana, Franc Kafka je gotovo poludeo od ljubavi. Kauču Sigmunda Frojda prišunjala se mačka. Veoma je hladno, sneg škripi pod nogama. Elza Lasker-Šiler, potpuno osiromašena i zaljubljena u Gotfrida Bena, dobija od Franca Marka dopisnicu sa slikom konja, a Gabrijelu Minter naziva nulom. Ernst Ludvig Kihner crta kokote na

UOČI PRVOG I DRUGOG SVETSKOG RATA: Adolf Hitler, Josif Visarionovič Staljin i Josip Broz Tito

Postdamer placu. Izveden je prvi luping. Sve to, međutim, ne pomaže. Osvald Špengler već radi na svojoj *Propasti Zapada*."

U ovom sažetku, pobrojani su neki od "junaka" ne samo poglavlja o januaru nego i cijele knjige. Svako od poglavlja je opet podijeljeno na nekoliko desetaka kratkih nenaslovljenih i nenumerisanih fragmenata odvojenih zvjezdicama. Ne samo ilustracije radi, evo kako izgleda treći po redu pasus: "Potraga. Nestala je – Leonardova *Mona Liza*. Ukradena je iz Luvra 1911, i još nema nekog pouzdanijeg traga. Pariska policija sasluša i Pabla Pikasa, ali kako on ima čvrst alibi, može da ide kući. Ožalošćeni Francuzi u Luvru naslanjaju bukete na prazan zid." *Mona Liza* Ilijesu daje još jedan zgodan okvir ili lajtmotiv. U svakom mjesecu – sve do decembra – može refrenski da ponavlja kako potraga još uvijek traje, ali uzalud, kako slici još nema traga. U decembru, međutim, Ilijes može detaljno da ispriča kako je slika pronađena, kako je bila nakratko izložena u Rimu i Milanu, te kako je naposljetku vraćena u Francusku: "Putovanje *Mona Lize* kroz Italiju bio je trijumfalni pohod bez premca. Na svakoj stanici pored koje je voz prolazio, okupljeni svet je klicao i mahao. Od Milana, slika je dobila privatni vagon u ekspresnom vozu Milano-Pariz. *Mona Liza* je tretirana kao kraljica. Kasno uveče, 31. decembra, prešla je

francusku granicu. Luvr je napustila kao slika, sada se u njega vraća kao misterija."

TITO I KAFKA

U središtu Ilijesovog interesa je prostor njemačkog jezika i kulture, ponajprije ondašnja Austro-Ugarska. U centru njegove knjige je Beč. Najviše se on bavi tadašnjim Bečlijama te bečkim gostima i turistima. Nije Ilijes prvi primijetio da su se u februaru mjesecu 1913. godine u Beču istovremeno našli Staljin, Hitler i Tito. Zanimljiv je, međutim, način na koji on to komentariše: "U prvim mesecima 1913, u Beču su se nakratko zatekli Staljin, Hitler i Tito – dva najveća tiranina xx veka i jedan od njegovih najgorih diktatora. Jedan u gostinskoj sobi svojih domaćina izučava nacionalno pitanje, drugi u samačkom domu slika akvarele, a treći besciljno kruži ulicom Ringstrase kako bi testirao ponašanje automobila u krivini. Da pomisli čovek: tri statista bez vlastitog teksta u velikom komadu pod nazivom *Beč 1913*." Iako je kroz cijelu knjigu Ilijes programski apolitičan, teško je ne primijetiti tendenciju kod stavljanja

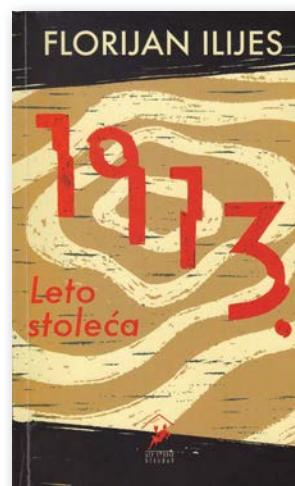
Hitlera i Staljina u istu ravan te u prozivanju Tita "jednim od najgorih diktatora dvadesetog vijeka". Inače, Tito je jedini južnoslavenski Ilijesov junak, pomenuće on negdje usput Srbiju i Drugi balkanski rat, ali nikoga našeg personalno. A jedna od najzanimljivijih linija koju vuče kroz cijelu knjigu tiče se Franca Kafke. Vrijeme je to njegovog vjereništva sa Felicijom Bauer i njihove opsesivne prepiske. Ilijes duhovito prati Kafkinu svakodnevnicu i komentariše odlomke iz Kafkinih pisama. Uz Kafkinu, tu su i linije Karla Krausa, Tomasa Mana, Sigmunda Frojda, Franca Verfela, Rajnera Marije Rilkea, Ludviga Vitgenštajna itd. Naročito je zanimljivo kad se neke od tih linija ukrste.

SUMMER OF 39

Florijan Ilijes (1971), autor ove knjige, po profesiji je zapravo novinar. Od 1997. do 1999. godine uređivao je rubriku feljtona u listu *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, a u naredne dvije godine uređivače rubriku *Berlinske strane* u istom dnevniku. Nakon toga je glavni urednik feljtona u novoosnovanom *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung*. Godine 2008. prelazi u list *Cajt* u kojem uređuje rubriku feljtona i prilog za književnost. Njegov stil je – i u dobrom i u lošem smislu – žurnalistički, feljtonistički, publicistički. Iako je izdavačka produkcija na njemačkom govornom području ogromna, teško da je moguće i pomisliti da je 2009. godine Ilijesu mogla promaknuti knjiga Verne-

ra Birmana *Sommer 39* objavljena u izdanju Rotvolta. Mada je Birman (1945) poznat i kao pisac i kao filmski autor, iza njega je takođe i novinarska karijera u *Sternu*. Kao filmadžija specijalizovan za dokumentarce na istorijsku tematiku, Birman je i svoju knjigu *Leto trideset devete* (Laguna, Beograd, 2010; sa njemačkog preveo Milutin Stanisavac) bazirao kao na-

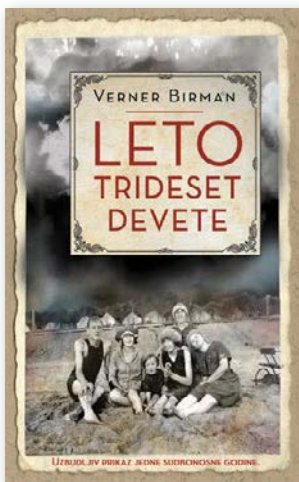
stavak istog autorskog djelovanja – drugim sredstvima. Iako je na globalnom tržištu bila mnogo manje zapažena, Birmanova knjiga se doima kao uzor za Ilijesovu, ne u smislu da ju je Ilijes plagirao

nego u smislu nadahnuća i usavršavanja formule. Ilijesova 1913. prevedena je na mnoge jezike i postala je bestseller. Birmanova 1939. je doživjela pokoje inostrano izdanje (uz srpsko, tu je, recimo, i tursko), ali uz mnogo manje pompe. Razloga je više: Ilijes je imao bolji tajming, a i stilski je napisao pitkiju i duhovitiju knjigu. Ipak, ideju da obradi period "zatišja pred buru" kroz kratke rezove iz biografija slavnih istorijskih ličnosti, a unutar strogo ograničenog vremenskog intervala, Verner Birman je očito realizovao prije njega. (Nemam ovdje prostora, a vrijedilo bi se opširnije pozabaviti načinima na koji različiti pisci i umjetnici unutar kratkog perioda od dvije ili tri godine razrađuju slične forme. S jedne strane, ovakav tip vickaste i vrckave poetike dobro se uklapa u horizont očekivanja savremenog čitaoca, pa bi se sličnosti i podudarnosti dobronamjerno mogle proglasiti i slučajnošću. S druge pak strane, ponešto ciničnije, a na tragu onog Flagusa iz *Forširanje romana-reke* Dubravke Ugrešić, ne treba olako odbaciti mogućnost vrlo pragmatičnog i komercijalnog iskorištavanja tuđe zgodne fore.)

PARALELE

Imajući u vidu da su obe knjige prevedene sa njemačkog, da su obe dostupne u našim knjižarama i da govore o kratkim intervalima uoči velikih (svjetskih) ratova, najzanimljivije ih je čitati paralelno. Uz već pobrojane sličnosti, postoje i razlike, ali postoje i neke dodatne podudarnosti. Najprije o razlikama: Ilijes počinje s prvim januarom, a završava s trideset prvim decembrom, dok Birner počinje s desetim martom, a završava sa jedanaestim novembrom. (Ilijesa zanima cijela godina, a Birnera period od osam mjeseci i jednog dana, što će reći otprilike dvije trećine godine.) Takođe, Ilijes svakom mjesecu daje jedno poglavlje, dok Birner ima prolog (cijeli posvećen desetim martu 1939. koji je te godine pao u petak) i šest poglavlja, nevezanih u cijelosti za pojedine mjesece. (Evo

1913: *Vukovi (Balkanski rat)*, slika Franca Marka

1939: *Širli Templ, najmlađe i najsvetije čudovište filma svoga doba*, slika Salvadora Dalija

naslova: Prolog: Niko nije ostrvo; 1. Martovske ide; 2. Đavolje napitak; 3. Daleko je mesec maj; 4. Rat nerava; 5. Marširanje uz muziku; 6. To je ipak rat, gospodo!) I okvir je, naravno, drugačiji: poslije Ilijesove posljednje tačke preostaje još pola godine mira, dok Birnerova hronika, makar dominantno predratna, obuhvata i više od dva mjeseca rata. U formalnom smislu, i Birner piše u pasusima, mada u prosjeku dužim od Ilijesovim; takođe, njegovi pasusi naslovima podsjećaju na dnevničke zapise – uvijek imaju precizan datum i mjesto radnje. Evo primjera:

"25. avgust, Beverli Hills, Los Anđeles. Vrhunac krize, beleži Klaus Man. Mnogo brže od većine drugih, takođe brže od svog oca koji se upušta u neodržive spekulacije, Klaus Man je shvatio značenje nemačko-ruskog ugovora, njegov *moralni šok*: politički, sa Staljinovog stanovišta, možda vrlo mudro. Ali ideološki, nizak udarac. Nerazmrsiva konfuzija. Kakva je sada platforma s koje se borimo? Vidi da se raspao dosadašnji savez socijalista i komunista, antifašistički Narodni front protiv Hitlera. Razbijen je zbog nacionalnog interesa Rusije. – Kablogram od Gola iz Ciriha: 'skeptično vedar', Erika se ukrcala, roditelji u Štokholmu."

RADIO BEOGRAD

Možda i najzanimljivija podudarnost ove dvije knjige tiče se činjenice da se često

VREME ZABAVE: Enriko Karuzo 1913. i Lale Andersen 1939.

bave istim likovima; Hitler, Frojd i Tomas Man samo su neki od primjera. Godine 1913. Hitler je anonimni slikar amater, a 1939. je već uveliko firer. Frojd je 1913. potresen sukobom sa Jungom, no već je patrijarh psihoanalize, a 1939. umire u Londonu nakon što je napustio od nacista okupirani Beč. Tomas Man je veliki pisac i 1913. i 1939, ali njegovo osjećanja spram domovine su dijametralno drukčija. Nisu ova trojica, međutim, jedine ličnosti prisutne u obe knjige. Tu je, naravno, i Staljin, a Alber Kami, koji u *Letu trideset devete* ima značajno mjesto, u knjizi 1913. je prisutan u samo jednom, kratkom i važnom, pasusu: "Sedmog novembra 1913. rođen je Alber Kami. On će kasnije napisati dramu *Opsednuti*." Citiraću i dva sljedeća pasusa jer dobro prikazuju Ilijesovu tehniku ulančavanja: "Istog dana, kakva slučajnost, u Beču izlazi prvi broj časopisa *Die Bezesenen* (nemački: *Opsednuti*), koji će postati vodeći časopis godine. Na naslovnoj strani je autoportret Egona Šilea. Podnaslov časopisa: 'List o strastima'. Tog 7. novembra, Adolf Hitler slika akvarel minihenske Teatinske crkve Sv. Kajetana i prodaje ga starinaru na Viktualijenmarktu." U odnosu na Ilijesa, Birman se mnogo više bavi politikom. Otud kod njega veću "minutažu" imaju ne samo Hitler i Staljin, nego i Musolini, Gebels, Čerčil, Čembrlen, porodica Kenedi itd. Takođe, za razliku od Ilijesa, Birman povremeno prostora daje i ličnostima koje nisu opštepoznate. Jedna od najdirljivijih partitura njegove knjige tiče se ljubavi mlade Jevrejke Ilze Freljih i njemačkog vojnika Rudija Marksa okončane sporazumnim zajedničkim (samo)ubistvom – Marks je, po dogovoru, ubio Ilze, pa odmah zatim i sebe. Nakon posljednjeg vikenda koji su proveli zajedno, rano ujutro, u utorak 13. juna 1939, Rudi i Ilze su pronađeni zagrljeni na plaži u mjestu Uzedom. Ilzin otac sutra dobiva pismo od svoje kćeri u kojem

stoji da će kad on to pismo bude čitao ona i Rudi već biti mrtvi (tako je i bilo) te ga moli da nju i Rudiju polože zajedno u grob. Molba nije uslišena: Ilze je sahranjena na jevrejskom groblju u Sigburgu, a Rudi na bonskom Sjevernom groblju. Kao i Ilijes, Birman je primarno koncentrisan na Njemačku i Srednju Evropu, ali kod njega ipak više pažnje dobiva ostatak svijeta, recimo Francuska, SSSR i Amerika. Jugoslovenski prostori i ovdje faktički ne postoje, odnosno postoje zarad izuzetka koji poslovično potvrđuje pravilo. U pasusu pod naslovom "Subota, 15. jul, Berlin", Birman piše o tridesetčetvorogodišnjoj pjevačici Lale Andersen koja baš toga dana u studiju snima "pesmu o Lili Marlen i njenoj čežnji za vojnikom koji je daleko". Kaže dalje Birman: "Pesma, koju niko toga dana u studiju nije voleo, jedva da je bila primećena i na tržištu ploča: sveukupno, do 1941. prodalo se samo sedamsto primeraka. Pravi fijasko. Za vreme rata je vojni predajnik Radio Beograda uzeo melodiju pesme kao svoj signal za raspoznavanje, a od 1941. *Lili Marlen* je dospela do ušiju miliona muškaraca na svim

frontovima, nemačkom, engleskom, francuskom, i pogodila barem jedan mali sentimentalni kutak u njihovim srcima. *I tamo ćemo se opet videti/ i pod svetiljkom opet stajati...* Kasnije je pesmu pevala Marlen Ditrih, pevali su je vojnički horovi, pevala se svuda u svetu, u ratu i posle rata, u desetinama verzija i na četrdeset osam jezika." Usputno pominjanje Radio Beograda jedini je "jugoslovenski link" u cijeloj knjizi.

ČAROBNAK IZ OZA

Ima Pol Oster onaj roman *Bruklinska revija ludosti* koji završava četrdeset šest minuta prije nego se prvi avion zabije u prvi toranj Svjetskog trgovinskog centra u Njujorku onog famoznog 11. septembra 2001. godine. Sve do tih posljednjih nekoliko rečenica, radi se o najoptimističnijem i najveselijem Osterovom romanu. Za razliku od privatnih života izmišljenih likova iz knjiga koje čitamo prvi put, istorije se prisjećamo iz perspektive poznatog ishoda. U tom smislu nam je tragika svijeta o kojem 1913. i *Leto trideset devete* govore sve vrijeme pred očima. Ima jedan detalj iz 1939. godine koji Birman u svojoj knjizi ne pominje, a koji je zapravo izuzetno karakterističan. Dvije nedjelje uoči početka Drugog svjetskog rata, ubjedljivo najveća masmedijska priča u Americi ticala se filma *Čarobnjak iz Oza* (režiser Viktor Fleming, u glavnoj ulozi Džudi Garland) koji je u bioskopima premijerno prikazan 15. avgusta 1939. To je onaj film za koji Salman Ruždi tvrdi da je od njega napravio pisca, onaj film koji završava višesmislenom frazom *There's no place like home*, čiji se jedan smisao može prevesti onim jurestubičevskim vapajom *Samo jedno mjesto na svijetu se zove dom*. Razni ljudi imaju razne domove, ali svi ljudi imaju samo jedan svijet. Lijepa je Birmanova rečenica o Kamiju: "Mrzi nepravdu, a voli život", kao što je lijepa i Kamijeva rečenica: "Postoje nalozi istorije, ali postoji i sunce." Florijan Ilijes i Verner Birman napisali su knjige o nalogima istorije, ne zaboravljajući ni u jednom trenutku da postoji sunce; isto sunce koje i danas, kao i prije tri četvrtine stoljeća, bježe u oči nekim starcima, što su kao djeca, u avgustu 1939, bili zasljepljeni njime izlazeći s matineja na kojima je prikazivan *Čarobnjak iz Oza*.

MUHAREM BAZDULJ

Vežbe iz poslušnosti

Novi roman Davida Albaharija politički je samo i jedino u onom suštinskom smislu: on se bavi mračnim i kukavnim predelima ljudske duše

Svašta mi je prolazilo kroz glavu, ali polako se to pretvorilo u jednu tvrdnju, jednu kratku rečenicu koja je sve sažimala i koju je celo moje telo ponavljalo. Ta rečenica je glasila: "Ja sam kukavica." Da, tačno tako, nemam čega da se stidim. Bojao sam se Dimitrija i znao sam da on to zna.

U svetu postoji jedno carstvo, u njemu caruje drugarstvo... Samo nikako da se dogovorimo gde je tačno locirano. Branko Kockica iz naših detinjstava imao je dobru, zavodljivu, pomalo psihodeličnu viziju tog carstva, ali bar je bilo šarmantno i nikome svakako nije nanelo štetu. Ali, kad malo poodrasteš i izađeš iz nadležnosti Branka Kockice, dočeka te Sistem u punom obimu, recimo preko vojne regrutacije, pa te ošiša i pošalje u Je Ne A, tu "kovačnicu bratstva i jedinstva", kako se na drvenom socrealističkom jeziku izricalo ono isto što smo pamtili iz detinjstva, dakle, obećano carstvo u kojem caruje drugarstvo...

U novom, kratkom romanu *Životinjsko carstvo* (Čarobna knjiga, Novi Sad 2014), David Albahari "regrutuje" jedno onako ese-ef-er-jotovski šaroliko društvanje i smešta ga u kasarnu Kozara u Banjaluci (recimo da je tek autobiografska trivija da je Albahari stvarno bio tamo u vojsci); vreme je zanimljivo i na neki tih, mnogima nevidljiv način prevratno: rane sedamdesete, vreme u kojem je režim bio spolja gledano stabilan (stabilnost je, sećamo se, bila sama suština tog poretka), ali je unutra bio izjedan i prilično preplašen naprsinama koje su se pojavile na njegovoj fasadi, a koje su možda bile najvidljivije kroz "lipanjska gibanja" iz 1968, dakle, kroz studentsku pobunu u Beogradu, u manjem obimu i u Ljubljani i Zagrebu.

Narator romana – koji će, krajnje ironično, zaraditi interni nadimak Tigar – potpuno je marginalan učesnik "lipanjskih gibanja", ali i duboko uzdrmani i uplašeni konformista koji se brine hoće li se to njegovo kratko i gotovo nevidljivo

buntovništvo loše odraziti na njegove izgledе u životu i karijeri. U vojsci se iznova susreće sa beogradskim poznanim Mišom Vrapcem koji je bio jedna od vedeta studentskog bunta, ali i sa mračnim, zagonetnim i nasilnim intrigantom Dimitrijem Donkićem koji ga uvlači u svoju zatvorenu grupicu nad kojom će uspostaviti nekovrsnu "harizmatičnu" vlast; brzo će se ispostaviti da je prava Dimitrijeva meta zapravo Vrabac, kojeg progoni sistematski i neće se smiriti dok ga ne uništi, makar to značilo i ubistvo. U redu, ali zašto? U "pravom" krimiću, opseg motiva bio bi znamo već kakav, u klasičnom političkom trileru, opet, nekakav drugačiji, ali isto sasvim prepoznatljiv. Kod Albaharija, pak, stvari ostaju prilično zamaglene i suštinski se – mislim da vam ovoliko smem reći – neće baš mnogo razjasniti do samog kraja. Naime, Albahariju nije do eksplicitnog, nekmoli feljtonističkog, "politiziranja": niti to dolikuje njegovom osećanju književnosti niti bi, uostalom, imalo mnogo smisla baviti se u drugoj dekadi XXI veka nekakvim pradašnjim (post)šezdesetosmaškim tricama i kućinama... Ono što ga, rekao bih, zanima u *Životinjskom carstvu* jeste sam mehanizam (društveni, ali i psihološki) koji omogućava legitimizaciju nasilja, pa i zločina, u ime ideologije, ili neke druge grupne lojalnosti. Donkić je, dakle, "negativac" za čije motive ni narator ni čitalac ne mogu da dokonaju koliko su "državna stvar", a koliko stvar neke sasvim privatne opsesije ili čak misterioznog unutrašnjeg obračuna među nekadašnjim buntovnicima.

Autoritaran režim, u kojem je sve i svašta (sećamo se) proglašavano tajnom, po sebi je zatvorena sredina; vojska je, pak, dodatni krug izolacije, idealan za komplotiranje svake vrste. Sve u svemu, laboratorijski uslovi za klijanje razobručenog zla pod pompeznim izgovorima, i za uvežbavanje potčinjavanja, koje grupici vojnika

koja čini tajnu kvazizavereničku organizaciju "Životinjsko carstvo" (svako ima nadimak po nekoj životinji) ionako veoma dobro ide. Ali, ima li i potčinjavanje granice? A ako ima, šta je s druge strane?

U vojsci će se desiti nešto što će sudbine svih protagonista što zapečatiti, što trajno obeležiti. Mnogo godina kasnije, Tigar i njegova Mara su u Kanadi. A onda Mara ugleda i prepozna čoveka koji ne može biti niko drugi do...

Do neko s kim možda valja srediti stare račune. U ime pravde, osvete, namirenja, smirenja? Samo, kako ta beznažno okasnela hrabrost može poništiti ključni, sudbinski trenutak kukavičke potčinjenosti? Albahari se ovim romanom uputio na sklizak teren, ali ga je vrlo dobro savladao. Tekst je maksimalno sažet, kao da je iz njega isisana svaka ne-baš-neophodna reč, daka-ko opet organizovan u jedan veliki "bernhardovski" pasus, ali i sa vispreno primenjenim rešenjem koje takvu organizaciju razbija, a da zapravo ne ometa čitačovo probijanje kroz tekst: skoro petinu tekstu-alnog tkiva čine beleške (endnotes) plasi-rane na kraju knjige; neko će ih i čitati na kraju, ali ja sam ih čitao "štreberski", stalno držeći jedan prst na tim stranicama i "premotavajući" knjigu napred-nazad; ovo relaksira taj "dugi pasus" izliven iz jednog komada i nešto drugačijom intonacijom obogaćuje i nijansira naratorov monolog.

Životinjsko carstvo politički je roman samo i jedino u onom suštinskom smislu: on se bavi mračnim i kukavnim predelima ljudske duše, onima koji zapravo čine svako zlo mogućim (nije li, uostalom, i Gec i Majer bio takav?). Iz njih izlazi demon ili vampir Istorije, i kreće u noćne pohode ispijanja ljudske krvi. Kad se napije, smiriće se, mislimo mi, uplašeni, nadajući se da će baš nas da mimoidi. Ali on nikako da se napije, nego je, gle, sve žedniji što više loče.

TEOFIL PANČIĆ

Afričko ogledalo

Knjiga Zorana Ćirjakovića *Globalna Afrika* preispituje sve postkolonijalne fenomene u društvenom i ekonomskom životu kontinenta, naročito onog dela koji se ranije nazivao Crna, a danas nosi neutralnu geografsku odrednicu Podсахarska Afrika. U tom najsiromašnijem delu sveta, gde je nestala svaka nada da može biti bolje, kao na lakmus papiru možete videti licemerje savremenog sveta

Sve je više putnika, a sve manje putovanja!

Milioni ljudi, naročito u bogatijem delu sveta, hvale se fotografijama i uspomena sa letovanja ili zimovanja na *all inclusive* destinacijama, uvereni da su "videli sveta" i postali deo modernog, globalnog, prosvetljenog čovečanstva. Osim hiljada digitalnih fotografija i miliona selfija, retko ti naši putnici uspeju da oseću i ponesu istinski doživljaj neke zemlje. Turizam je iz putovanja istisnuo avanturu duha.

Jedan od poslednjih svetskih putnika koje sam upoznao jeste Zoran Ćirjaković. Zajeban lik u najpozitivnijem smislu. Čim pogledate njegovu biografiju, shvatite da se radi o višeslojnom karakteru koji nema dlake na jeziku. Završio je elektrotehniku i poseduje analitički racio fizičara, ali je poslediplomske studije završio na Fakultetu političkih nauka.

Bavio se novinarstvom i bio dopisnik "Newsweeka" i "LA Timesa" usred najgorih ratnog pakla Hrvatske, Bosne i Kosova. Za domaće medije je pisao o ratovima u zemljama Azije i Podсахarske Afrike. Međutim, Zoran Ćirjaković je i najoštrij kritičar medija, kako domaćih tako i globalnih.

Radio je kao spoljnopolitički komentator NIN-a, B92 i "Vremena", a kao predavač je gostovao na univerzitetima u Velikoj Britaniji, Bosni i Hercegovini i Srbiji. Bio je aktivan u opozicionom delovanju tokom Miloševićevog vremena, ali je postao oštar kritičar vlasti posle 2000. Često je u svojim tekstovima prvi skretao pažnju na slepe mrlje domaćeg javnog mnjenja, pa je kao takav doživio i plaćao cenu petla koji prvi kukurikne.

Zoran Ćirjaković ima redak novinarski dar da o svojoj zemlji i događajima u njoj piše sa distance stranog dopisnika, neopterećenog uticajima Prve ili Druge Srbije, tajkuna ili nevladinog sektora. To mu je dalo pravo da postavlja pitanja koja se prećutkuju i nezahvalnu ulogu Đavoljeg advokata.

GLOBALNO I LOKALNO

Ipak, profesionalna hrabrost i analitički um ne bi bili dovoljni bez trećeg elementa u profesionalnom radu Zorana Ćirjakovića – putovanjima. On je čovek koji je obišao najzabačenije delove planete, a posledica tih duboko proživljenih iskustava je šira slika sveta, Evrope i Srbije danas. Ma kako verovali da smo jedinstveni, poslednjih par decenija uspe

OČI AFRIKE: Slike iz Malija i Burkine Faso

Foto: Zoran Ćirjaković

smo da se mentalno izolujemo od svet-skih procesa, čija smo žrtva bili, hteli to ili ne. Pošto nismo pokazivali interesovanja za svet, ili smo Svetom nazivali samo one koji su se neposredno nama bavili, nismo razumeli šta nam se dešava niti smo mogli da odredimo kuda idemo.

Kao čovek koji se bavi alternativnim modernostima i interkulturalnim komunikacijama, Zoran Ćirjaković pokušava da utvrdi šta podrazumevamo pod pojmovima: liberalna ekonomija, modernost, globalizacija, zatim kakav je odnos bogatih i siromašnih, Severa i Juga, Evrope i Azije i naročito Evrope i Afrike.

Knjiga *Globalna Afrika* (Biblioteka Kapital, Arhipelag, Beograd 2013) preispituje sve postkolonijalne fenomene u društvenom i ekonomskom životu kontinenta, naročito onog dela koji se ranije nazivao Crna, a danas nosi neutralnu geografsku odrednicu Podсахarska Afrika.

U tom najsiromašnijem delu sveta, gde je nestala svaka nada da može biti bolje, kao na lakmus papiru možete videti licemerje savremenog sveta. Tu se pokazuje mračna strana svih opšteprihvaćenih vrednosti Zapadne civilizacije,

prvenstveno Evrope i Amerike. Liberalna ekonomija, demokratija, državno-pravni sistem, univerzalna ljudska prava, obrazovanje i kultura bivših kolonizatora, modernost i primitivnost, i konačno najlicemernija od svih – humanitarna milostinja bogatih.

CRNI BALKAN

Bogati svet želi resurse Afrike, ali ne želi siromašne Afrikance u kući. Potvrdu za ovu tezu dobićete svakodnevno u vestima o podavljanim očajnicima koji pokušavaju da se domognu obala Tvrđave Evropa.

Potrebno je imati jak stomak kada vidite bedu Afrike i jak moralni razlog kada poželite da ne postanete samo još jedan siti belac koji je došao tamo da sažaljeva ili da doživi uzbuđenje safari turizma. Postoje, naravno, još niži ljudski motivi za putovanje u ovaj deo planete, pa je Afrika veliki moralni upitnik savremenog čovečanstva. Ćirjaković je na samom početku sebi postavio cilj da stečeno iskustvo upotrebi da poruka iz Podсахarske Afrike dođe do "civilizovanog sveta" kao opomena da "se svet kreće u pogrešnom pravcu".

Knjiga *Globalna Afrika* pomoći će vam da razumete one strašne vesti iz *Srca tame*, ali ćete, želeli to ili ne, u mnogim tamošnjim fenomenima prepoznati i lice Balkana. Autor ne insistira na analogijama niti ih nasilno konstruiše, ali odnos bogatih i siromašnih ima univerzalna pravila. Najslučajniji je utisak nepravde koja se predstavlja kao nepromenljiva činjenica i siromašniji narodi se disciplinuju da nepravdu prihvate i s njom žive.

Iako je teško pronaći znake da će ljudi u Podсахarskoj Africi uskoro živeti bolje, knjiga nije potpuno lišena nade. Na korici ćete videti fotografiju "Oči" koju je Ćirjaković snimio u siromašnom selu u Togou. Osim znatiželje, vidite nepoverenje, poniženje, ali i osmeh. Ta magija Afrike koja zadržava osmeh u uslovima koji su odavno prevazišli nivo beznade vraća veru u snagu ljudske prirode. Tu osećam najjaču vezu sa Balkanom i našom kulturom.

Zato je Afrika mesto gde su se kao nigde na svetu sačuvali ljudskost, zaboravljena univerzalna mudrost čovečanstva i mrak iz kojeg se trag svetlosti i čistote najjasnije vidi.

DRAGAN ILIĆ

Šta je smešno

Pod sloganom “#StandUpiranje”, u beogradskom Domu sindikata i klubu komedije “Ben Akiba”, od 3. do 5. oktobra održaće se četvrti po redu Oktobarski StandUpFest, koji će okupiti najbolje predstavnike regionalne stendap scene i ugostiti Redžinalda Hantera, jednog od poznatijih stendap komičara u svetu. O tome šta je stendap i kakve on ima veze s pantomimom, za “Vreme” piše jedna od najvećih lokalnih zvezda ove scene

Piše: Srđan Dinčić

“M i smo zainteresovani da vas angažujemo da izvedete tu svoju predstavu, šta je to, neka pantomima?” – obratio mi se fini gospodin, organizator neke od “kulturnih” manifestacija, a ja sam pomišljao da se izvučem iz razgovora kao što se pantomimičar izvlači iz nevidljive kutije. Da ne zvuči nezahvalno, pomalo laska što je čovek hteo da me angažuje uprkos tome što zapravo ne zna čime se bavim, ali... Kad bi o stendapu znao samo malo više od “Čuo sam da je smešno”, možda bi izbegli neprijatnost koja nastane kad komičara, koji bez ograničenja i cenzure govori o seksu, crkvi, politici, uvrstiš u program između recitatorske sekcije lokalne osnovne škole i dečjeg hora “Različak”.

“Znači nije pantomima”, nastavio je organizator i više nije bilo sumnje da su moje reči “Ne, to nikako nije pantomima” ispravno protumačene. “A šta je onda?”

“Ukratko, stendap je scenska forma gde izvođač na što duhovitiji način u direktnom obraćanju publici predstavlja svoja razmišljanja i zapažanja. Počne se tako što se napiše autorski stendap tekst, što je proces koji prati određena rutina koja obično izgleda ovako:

Imam mnogo ideja za fore, sve sam razvio u glavi i sad samo da ih zapišem. Sedam za sto, uzimam papir i shvatam da nije bilo baš toliko ideja, zapravo i ove koje sam imao nisu

neke, neću ni da ih zapisujem, nema veze sad ću da smislim i zapišem nove. Evo već peti sat sedim, gledam u beo papir i razmišljam da ni poslovi od 8 do 15 h nisu loši, ne moram baš komičar da budem. Odustajem od pisanja i radim nešto drugo. Pada mi na pamet odlična fora iz koje se rađa još nekoliko ideja, vraćam se na pisanje.

Nakon pisanja teksta ide prezentovanje napisanog publici i modifikovanje, tj. usavršavanje u skladu sa reakcijama.”

“Aha... lepo”, reče na način na koji bih ja rekao “Aha, lepo” programeru koji mi je saopštio da je napisao konzolni program gde se unosi broj n, a u narednim n redovima se unose 2 broja koji su koordinate neke tačke.

“Stendap, to je na engleskom nešto?”

“Sadržaj koji govorim je na srpskom jeziku, ali naziv jeste na engleskom, jer je tamo ta scenska forma nastala i uspešno se razvija već gotovo jedan vek. Na Zapadu je to ozbiljna šou-biz industrija, a mi iz Standup.rs se trudimo da kroz kvalitetan rad ucrtamo i Srbiju na stendap mapu sveta. Izuzetno uspešan i prihvaćen međunarodni festival stendap komedije Standup Fest u Beogradu, na kom su nastupale i vodeće svetske zvezde stendapa, dokaz je da smo na dobrom putu.”

“Ma je l’ me zezaš da je to popularno kod Amera?”

“Moglo bi se reći da im se retko desi da pomešaju komičara i pantomimičara.” ¶

Dinčićevi tvitovi

“Naučnici su ustanovili da se prosečan životni vek u Srbiji produžio za dve godine.” Eto malera, sad se produžio kad je nikad gore.

Mrzim kad mi fale pare da kupim nešto što mi ne treba.

Nisi pravi Srbin ako ti prosečna izgovorena psovka nije opširni-ja od cv-ja.

Nas petoro u liftu i naiđe neka tetka, kaže: “Je l’ mogu i ja da se uguram”, kao u tetrisu kad čekaš dugačku uspravnu, a naiđe kvadrat.

Napisali u novinama da lubenica ima dejstvo kao vijagra. Baš vam hvala, sad me sramota da kupim lubenicu.

U vezi je najbitnije poverenje. Jer ako postoji poverenje, mnogo je lakše lagati.

Uvedite me u čitanke tek nakon smrti. Živ se u školu ne vraćam.

Pesmom na pesmu

U subotu je u srpskom etru došlo do kosmičkog sudara dve galaksije. Zvezde Granda i Zvezde Pinka našle su se u istoj orbiti, na istoj putanji u čeonom sudaru.

Eksplוזija je bila toliko jaka da se ostali tv kanali nisu videli od 21 h do 24 h, kada su se kandidati ispevali do suza, završen baraž za sledeće kolo, a članovi žirija obeznanjeni zavaljeno zaspali u svojim stolicama.

Nije bilo lako ni voditeljima, tu je takođe došlo do sudara titana – koji su više puta bili i na Planeti Prva i na Ružičastoj planeti. Milan Kalinić protiv Voje Nedeljkovića, voditelji u službi takmičara i njihovih navijača, dva orfeja domaćih raspevanih takmičenja. Kandidati poput argonauta, znaju da je samo uz

tokom cele sezone. Na Balkanu vlada narcizam malih razlika, pa zato i uz najbolju volju ne mogu da se odlučim između Cece i Zorice, Ace Lukasa i Bore Đorđevića, Miroslava i Bosanca, ili Marine i Ane Bekute. Teške odluke, a ako ne možete da odlučite, primenite dečiju dilemu iz pubertetskih leksikona – s kim biste se radije poljubili u usta (umetnite dilemu). Ako je odgovor “ni sa kim”, onda ne gledajte šou, gubite vreme.

Nadmetanje dve produkcije uglavnom se svelo na veličinu scenografije, ekrana, količinu svetlećih objekata. Logika je takođe pubertetska – ko ima veći!

Pravi rat se razbuktao u prebrojavanju glasova nakon subotnje Zvezdane izborne noći. I Pink i Prva imaju rezultate iste

Ko je bolji, Pinkove zvezde ili Zvezde Granda? Zaista nemam odgovor na ovo retoričko pitanje. Pitanje pre glasi: alo, komšija, što u istom terminu

pomoć Orfeja moguće proći pored sirena čija pesma ih može odvesti u tamne dubine anonimnosti. Sirene su ovde članovi i članice žirija, neme sudije koje levitiraju u stolicama (na Pinku) ili se (kao u Grandu) sa grčem na licu bore sa odlukom da li da pritisnu taster i ukrešu luču nove zvezdice. Ima nečeg digestivnog u odlukama žirija, to grčenje podseća na analnu konstipaciju, u narodnoj dilemi il' trilemi: stisnut, prdnut il' zapevat!

O sadržaju emisija zaista ne treba pisati, jer sve je poznato. Poneki novitet očara me ingenioznim rastom napetosti, da li će se upaliti dve zvezdice do početka refrena ili će se član žirija iz levitacije vratiti na dno, u osamu dremeža.

Ima oniričke sličnosti cenjenih Žirija Pinka ili Granda sa snvajućim sednicama SANU, znate one čuvene kadrove gde mudre glave sklopljenih očiju slušaju naučne radove i predloge za nove dopisne Zvezde, pardon, akademike.

Jedina svetla tačka svih takmičenja za buduće Zvezde jesu kandidati. Naravno, ima tu polutalenata, starleta, ali je za mene neverovatna činjenica da se decenijama u ovoj zemlji ne primećuje da su Romi daleko najzastupljeniji među talentima. Barem pola takmičara u Grandu su Romi, veoma nadareni, ali niko ne peva na maternjem jeziku. Naše muzičko tržište je tu neumoljivo.

Ovaj put iz siromaštva nije spas samo za porednika, već vidimo da čitave porodice u pevanju vide jedini izlaz i mogući put u glamurozne svetove Pinka ili Granda. Taj zid koji bukvalno treba podići pesmom tačna je metafora ovih takmičenja.

Poređenja između dva šou-programa biće nezaobilazna

agencije, ali su tumačenja dijametralno suprotna. Pink je polovinu informativnih emisija posvetio procentima u Srbiji i Bosni, uzrastima, a meri se od 4. godine starosti (bokte, ko pušta decu da to gleda?), famoznim Dostignutim vrednostima gledanosti i Udelima. Pojavili se i Pink grafikoni gde je 19 odsto Pinka duplo veće na slici od 18 odsto Prve, jer visina pravougaonika Pinka na grafikonu eksponencijalno raste u odnosu na konkurenciju. Čak se podrugljivo “čestita” konkurenciji što je gledanja na selu?

Čuj, Željko ne voli “Seljake” i odrek'o se ruralne ekipe, ovo su dani pre kraja sveta, definitivno. Prva je uzvratila istom merom, kajron je išao tokom celog ponedeljka. Opet procenti, ali tu Grand pobeđuje, sa malom razlikom.

U nadmetanje je prvi put uključen još jedan kriterijum – broj minuta reklama. Navodno je Grand pobedio Pink sa 36 prema 11 minuta u reklamama, a produkcija je zahvalila oglašivačima na poverenju. Zahvaljivanje oglašivačima predstavlja novu disciplinu, jer oni televiziju lebon rane. Zamislite jednom u bliskoj budućnosti, posle svakog bloka tv reklama ide kratka zahvalnica Pinka ili Prve oglašivačima što su platili reklame na dotičnoj stanici, svojevrsan tutorijal – tv rukoljub.

Ko je bolji? Zaista nemam odgovor na ovo retoričko pitanje, jer se nisam rad ljubiti u usta. Pitanje pre glasi: alo, komšija, što u istom terminu? Ali svi silni milioni gledalaca potpuno me demantuju, 'oće narod da mu neko peva i to na svim kanalima – unisono!

BIZNIS I RAT

Ženevska poslovna večera i novi memorandum u Minsku. Prekid vatre i tampon zona od trideset kilometara. Sporazum sa EU koji je ratifikovan, pa odložen. Ili, kako krupni kapital gleda na rat i mir i kako multinacionalne kompanije, baš kao države, nemaju stalne saveznike, već samo stalne interese

Vilijam Rendolf Herst je u vreme američko-španskog rata 1898, koji su nazvali i "novinskim", poručio svom izveštaču i crtaču sa fronta: "Ti završi crtež, a ja ću završiti rat...", a izgleda da je tako i sada u vezi s Ukrajinom neko nekome tvitovao: "Ti nekako završi rat, a ja ću da nastavim poslove..." Ratni konflikt u Ukrajini se zamrzava, reklo bi se ne toliko voljom generala, gerilskih i ustaničkih vođa, političara i neshvaćenih pacifista, već voljom biznismena – tih najprevejanih igrača.

Povlačenje teškog oružja iz gradova, tampon zona između zaraćenih strana od 30 km, zabrana leta iznad istočne Ukrajine, povlačenje stranih najamnika i teške tehnike s teritorije Ukrajine – to je rezultat novog memoranduma od devet tačaka koji je, posle dugih pregovora, rano ujutru 20. septembra potpisan u Minsku. To je razrada sporazuma o prekidu vatre postignutog, takođe u Minsku, 5. septembra, koji je u međuvremenu delimično

poštovan, uz žešće borbe na nekoliko kritičnih tačaka (aerodrom u Donjecku, Gorlovka, Debaljcevo) i međusobne optužbe za kršenje prekida vatre.

Može biti zanimljivo da su se pre tog drugog sporazuma iz Minska u nedelju 14. septembra, u sedištu Svetskog ekonomskog foruma u Ženevi, na privatnoj večeri našli milijarde dolara teški biznismeni iz Rusije, Ukrajine, SAD i Evropske unije – predstavnici veoma krupnih korporacija kao što su nemačke BASF i Siemens, ruske Sberbanka i Severtsal, ukrajinski KM CORE, američke Ernst&Young i PepsiCo... U 10 tačaka formulisali su Ženevsku inicijativu za Ukrajinu, kojoj se nude međunarodne garancije bezbednosti i preporučuje da razmotri primenu politike neutralnog vojnog statusa (poput Švedske i Finske, što je ranije kao ideju pominjao Henri Kisindžer).

Uzgred su istakli da je važno i da se utvrdi kako da se ukinu postojeće i osvetničke sankcije.

POGODI KO JE DOŠAO NA VEČERU

Iz Rusije je u Ženevu otputovao Anatolij Čubajis, svojevremini strateg liberalnih ekonomskih reformi koji je trenutno na čelu ruske državne tehnološke firme Rusnano. Tu su bili i šef VTB banke (nekadašnje spoljno trgovinske Vneštorgbanke – trenutno pod sankcijama) Andrej Kostin, a i Aleksej Mordašov, direktor Severstalja, čija fabrika Južorskij trubnij zavod radi na gasovodu "Sila Sibira" Jakutija—Habarovsk—Vladivostok.

Iz Ukrajine u Ženevu putovao je Viktor Pinčuk, osnivač međunarodne investicione grupe Easton (jedan od najbogatijih Ukrajinaca, po "Forbsu" težak 2,150 milijardi dolara). On je u sve tri ture na predsedničkim izborima 2004. glasao za Janukoviča, uz izjavu: "Ja ne mogu da budem politička prostitutka", mada je u vreme Narandžaste revolucije posećivao Majdan nezavisnosti rekavši da bi on, da je student, sigurno bio tamo.

S ukrajinske strane je pregovarao i Ser-

PRIVREMENO BEZ HAMBURGERA:

Mekdonalds u Moskvi i uništen tenk u Ukrajini

Foto: wikimedia.org, Fonet/AP

Sokolniki u Moskvi, o tome da li je bolje praviti frižidere ili rakete, i o tome ko pre- ti, a ko je jači. "Njujork tajms" piše pod naslovom "Hladni rat u vrućoj kuhinji" da je tadašnjem šefu PepsiCo Donaldu Kendalu, koji je bio drugar predsednika Niksona, a poznao se i s Hruščovom, sinula "sjajna ideja"...

PepsiCo je 1972. (Hruščova je već bio zamenio Brežnjev) postigao dil po kome će proizvoditi sovjetsku varijantu pepsi-kole u SSSR i uvoziti votku u SAD.

Godine 1990. PepsiCo je potpisao veliki trgovinski ugovor u Rusiji (drugo tržište pepsi-kole posle SAD, 8 odsto prometa). Tako je izdržala pritisak kompanije Coca-Cola.

Još nekoliko američkih korporacija, kao Ford, Nike, McDonald's, Boeing i John Deere, imaju investicije u Rusiji, ali ne kao Pepsi, jer ulazak u tu veliku zemlju nije bio jednostavan, potrebno je mnogo investirati u distributivnu mrežu, a i tamo ima mnogo "crvenih linija".

Američki Nešenel pablik radio, pod naslovom "Čemu nas PepsiCo može naučiti o snazi lakih napitaka u Rusiji", izvlači zaključak: ako Amerika želi da pokaže meku moć (*soft power*), mora tamo da prodaje još nešto osim bezalkoholnih pića (*soft drinks*).

Dok je za Evropu Moskva važan trgovinski partner (373 milijarde, 40 odsto spoljne trgovine Rusije 2012), SAD tamo posluju 14 puta manje – za oko 27 milijardi), konstatuje autor teksta "Bad company" u američkom magazinu "Forin afers".

RUSKI PRORAČUNI ŠTETE

Američke procene govore da je ruska ekonomija u škripcu (2013. rast BDP-a je usporen četvrtu godinu zaredom i iznosi svega 1,3 odsto, u prvoj polovini godine iz Rusije otišlo oko 60 milijardi dolara, agencija S&P smanjila suvereni devizni rejting Rusije na samo jedan bod iznad lošeg). List piše da se međunarodne banke sve manje odlučuju da obezbede kredite ruskim državnim bankama i preduzećima. I sankcijama pogođeni šef Sberbanke German Gref uočava isto to, ali s drugom poentom: kaže da najnoviji talas sankcija

gej Aleksejevič Taruta, u Marijupolju ordinirajući ukrajinski guverner oblasti Donjecka, suvlasnik metalurške korporacije Industrijski savez Donbasa (ISD) sa sedištem u Donjecku – u kojoj kontrolni paket akcija pripada švajcarskoj firmi Carbofer, a neki kažu da se iza svega zapravo krije pul ruskih investitora.

Bio je tamo i ukrajinsko-ruski preduzetnik Jevgenij Utkin, predsednik korporacije *hi-tech* holdinga KM CORE koja zastupa Intel, Oracle, Microsoft ("biznismen godine" u Ukrajini 2007. i laureat konkursa "Top10 menadžera Rusije", koji je od 1998. do 2001. bio predsednik save- ta poslodavaca pri kabinetu ministara Ukrajine).

Pa Mark Vajnberger, generalni direktor Ernst&Younga, globalnog lidera u oblasti osiguranja, transakcija i savetodavnih servisa, kompanije koja od 1989. ima kancelariju u Moskvi, St. Peterburgu, Novosibirsku, Jekaterinburgu, Kazanju, Krasnodaru, Toljatiiju, Južno-Sahalinsku... Jedna od analiza te kompanije odnosi se na investicione prioritete u Rusiji – to su infrastrukturni projekti od kojih je samo željeznica na zadovoljavajućem nivou, dok ostale komunikacije nisu. Realizacija tih infrastrukturnih investicija oslanja se na zapadnu tehnologiju, a sukob Rusije sa Zapadom ugrožava sposobnost Rusije da privuče kapital.

Oni koji su tamo započeli megaprojek- te nisu naravno sedeli skrštenih ruku. U Ženevu je došao i Kurt Bok, predsednik BASF, hemijske kompanije koja sa 109.000 zaposlenih ostvari godišnji prihod od 63,9 milijardi dolara (jedan i po BDP Srbije), a u

Rusiji je prisutna 130 godina (1874. napravila fabriku boja za tekstil). Njen portfelj uključuje naftu i prirodni gas, hemikalije, plastične mase... Osim u Rusiji koncern BASF radi u Ukrajini, Belorusiji, Kazahstanu, Azerbejdžanu, Uzbekistanu...

Da li je uopšte neko očekivao da se u Ženevi neće pojaviti i Džo Keser, direktor nemačke korporacije Siemens, koja je 2013. u 160. godini poslovanja u Rusiji, prodala tehnologije i robe za 2,17 milijardi evra i ugovorila poslove za još 2,04 milijarde evra.

Siemens pravi turbine za elektranu u Permu, parne turbine za termoelektranu Kurganskaja, kompresore za fabriku tečnog gasa Jamal, fabriku briketiranog čelika za rudarsku kompaniju Lebedinski, brze vozove na liniji St. Peterburg – Moskva, uz ugovor o razumevanju za proizvodnju 675 lokomotiva za Ruske železnice do 2020, dijagnostičku opremu za moskovske bolnice...

UČITI, UČITI, UČITI – OD PEPSICO

Iz SAD su učestvovali direktor Alcoa (Aluminum Company of America), trećeg po snazi proizvođača aluminijuma, iza korporacija Rio Tinto Alcan i Rusal, a naravno i Klaus Kleinfeld, predsednik američke kompanije PepsiCo, prisutne u Rusiji od 1959.

Pepsi je otišla tamo nakon čuvenog televizijskog "kuhinjskog razgovora" (*kitchen debate*), između Dika i Nika – američkog predsednika Niksona i generalnog sekretara KP SSSR Hruščova – u modelu kuhinje "tipične američke kuće" 1959. na američkoj izložbi u parku

PARTNERSTVO I SANKCIJE: Premijer Rusije Medvedev sa direktorima nemačkog Simensa i rezervoari "Rosnjefta" u kome "Britiš petroleum" ima 20% vlasništva

Foto: Reuters

EU ne pogađa njegovu banku, jer na Zapadu i pre uvođenja sankcija više nije bilo toliko novca koliko Rusi traže.

Predsednik Vladimir Putin je i dalje prkosan, jer Zapad nema načina da mu nametne dovoljno visoku cenu, piše američki "Forin afers". Ruski premijer Medvedev je tvrdio da sankcije utiču na ruske privredne teškoće samo oko pet odsto.

U ruskoj javnosti oživljavano je sećanje na to da su sankcije omiljeno zapadno oružje, to jest da su zapadne zemlje posle revolucije 1918. Sovjetskom Savezu uvodile: trgovinsku i morsku blokadu, "zlatnu blokadu" (Sovjetima nisu dali da plaćaju uvoz zlatom), kreditnu blokadu, razne zabrane uvoza robe iz SSSR zbog "sovjetskog dampinga" (šibice u SAD), a takođe i zabrane uvoza robe iz SSSR (rezana građa) zbog toga što se za njihovu proizvodnju koristi rad zatvorenika, besplatni rad i prinudni rad.

Engleska je bila prva koja je napustila trgovinski front tih kapitalističkih zemalja, kada je premijer Lojd Džordž izjavio da će Britanija trgovati samo s ruskim narodom i ruskim kooperativnim organizacijama. Već u januaru 1920. Antanta je ukinula trgovinsku blokadu protiv Rusije, koja je 1920. polulegalno izvozila robu u 7 i uvozila malo robe iz 16 zemalja, ali već 1924–1925. ona je izvozila robu u 33, a uvozila iz 38 zemalja.

Moskva je sada (2014) odgovorila na najnovije zapadne sankcije ograničenjem uvoza poljoprivrednih proizvoda, na novi paket sankcija je zasad samo najavila odgovor, a u međuvremenu je tražila nove dobavljače u zemljama BRIKS-a. Da, sklopila je veliki gasni ugovor s Kinom...

U toku zaoštavanja oko Ukrajine ruske analitičare je očito više od posledica sankcija zabrinuo pad cena nafte ispod 100 dolara, a time i za nju vezane cene gasa. Oni zaključuju da je do toga došlo delimično zbog povećane proizvodnje u SAD, nešto zbog usporavanja stope privrednog rasta u EU, a najviše zbog smanjene potražnje za naftom u Kini.

"Jedno tržište ne može da se ignoriše", piše "Ekonomist", citirajući sagovornika sa Vol strita koji kaže: "Ovo je vek Kine,

ali neće svaka godina biti njena godina. Kada Kina bude imala lošu godinu, sve će uхватiti panika."

Važnija stavka od sankcija po ruskim proračunima su štete zbog prekida industrijskih i trgovinskih veza sa Ukrajinom. Rusi zapravo traže vreme da bi razvili svoju proizvodnju u oblasti vojne i metalske industrije (delovi za rakete, motori za helikoptere) koju je isporučivao metalski kompleks Ukrajine. Možda se nadaju i nekom nastavku. Putin je, na primer, preporučio da banke Ruske Federacije, bez obzira na teškoće s kojima se susreću, treba da nastave da rade u Ukrajini, u kojoj kontrolišu oko 30 odsto bankarskog sektora.

**SPORAZUM SA EU –
RATIFIKOVAN I ODLOŽEN**

Sporazum o slobodnoj trgovini između Evropske unije i Ukrajine (AA/DCFTA) ratifikovali su i Evropski i Ukrajinski parlament, ali je realizacija tog ugovora odložena do kraja 2015. sporazumom između EU, Rusije i Ukrajine od 12. septembra, saopštio je komesar EU za trgovinu, Belgijanac Karel de Guht.

Rusija traži da se preispitaju odredbe iz ugovora EU–Ukrajina u nekih 114 stavki i najavila je da će, ukoliko sporazum stupi na snagu 1. novembra 2014, ukinuti carinske privilegije koje važe za tržište Zajednice nezavisnih država (ZNG) i podići carine na ukrajinsku robu.

Vreme za prilagođavanje potrebno je i Ukrajini, koja je žurila da potpiše ugovor sa EU. U ukrajinskom ministarstvu inostranih poslova izjavili su da taj trostrani dogovor (EU, Rusija i Ukrajina) dozvoljava

da se nađe balans između realizacije saglasnosti o slobodnoj trgovini Ukrajine sa EU i produženja važenja režima slobodne trgovine s Rusijom u okviru dogovora o zoni slobodne trgovine Zajednice nezavisnih država. Sadašnjim sporazumom o odlaganju zadržavaju se privilegije za ukrajinsku robu na tržištu ZND.

Zapadni mediji koji su angažovano podržavali zapadnu intervenciju u vezi s ruskom opasnošću dočekali su to odlaganje na nož. Komentator BBC-ja na ruskom Dejvid Štern konstatovao je da je taj trojni sporazum "veliki ustupak Rusiji", a da je pitanje označava li on potpunu predaju. BBC citira neimenovanog ogorčenog diplomatu, po kome "sve izgleda kao Minhén 2014".

Predsedavajući Odbora za spoljne poslove Evropskog parlamenta, nemački političar Elmar Brok, međutim, za Radio Dojče vele objašnjava zašto sporazum EU i Ukrajine stupa na snagu tek krajem 2015: "Pojasnio bih to na jednom primeru iz prošlosti. Pošto se Sovjetski Savez raspao 1991, više nije bilo planova da istočnonemačka privreda isporučuje određene vrste robe Sovjetskom Savezu 1994. i 1995. Posledica toga je da istočnonemačka privreda nije odolela konkurenciji i doživela je slom. To sada, zahvaljujući ovom postupku sa Ukrajinom, ne može da se desi..."

Brok tvrdi da se ništa ne odlaže, već da se sklapa ugovor čija će primena u pojedinim tehničkim delovima biti asimetrična. Na primer, carina na ukrajinske proizvode u EU i dalje neće biti – kao što je to već bio slučaj za vreme provizorne implementacije ugovora. Ali, Ukrajina

može i dalje da uvodi carine za određene proizvode.

DUBINA UKRAJINSKE KRIZE

I pored ovacija predsedniku Porošenku u američkom kongresu, Ukrajina ne može da podnese teret rata u kome se njena vojska pokazala neuspešnom. Predsednik Porošenko rekao je u intervjuu ukrajinskim televizijama u nedelju uveče 21. septembra da je između 60 i 65 odsto ukrajinske vojne tehnike koja je bila angažovana na prvoj liniji antiterorističke operacije u istočnom delu zemlje – uništeno.

Zbog narušenih ekonomskih veze s Ruskom Federacijom, ukrajinski izvoz je 2014. smanjen za 19 odsto, a i dalje se smanjuje. Portal "Business Insider" piše da proizvođač aviona "antonov" gubi 150 miliona dolara zato što nije prodao Rusima seriju An-148.

Bruto društveni proizvod Ukrajine pao je za najmanje pet odsto i u toku je kolaps industrijske proizvodnje. Tempo inflacije grivne prelazi 14 odsto, dug raste i mnogi ekonomisti veruju da je bankrot Ukrajine sve verovatniji. Dok se na Uralu već beli prvi снег, Rusi ne popuštaju u pregovorima sa Ukrajincima o ceni gasa, pa čak uz razne tehničke izgovore pomalo zavrću slavinu Poljskoj i Slovačkoj zbog slanja tzv "reversnog gasa" u Ukrajinu.

KOMPANIJE I GEOPOLITIČKI RIZIK

Posledice ukrajinske krize prete da se razliju po svetu. Londonski "Economist" citira Henrija Kisindžera, doajena među spoljnopolitičkim stratezima, koji u novoj knjizi opisuje svet u kome

preti poremećaj zbog nasilja u Ukrajini i na Bliskom istoku i zbog napetosti u Južnom kineskom moru. U teoriji, posle dvadeset godina globalne ekspanzije, multinacionalne kompanije su ugrožene više nego ikada pošto zapadne firme 20-30 odsto prihoda ostvaruju na tržištima u razvoju, što je dvostruko više nego sredinom devedesetih godina. Naftaši, *hi-tech* čarobnjaci i prodavci firmiranih tašni suočavaju se s političkim rizicima, valutnom nestabilnosti i ograničenjima kad je u pitanju vraćanje novca kući, kao i s poremećajima zbog sankcija ili čak nacionalizacija.

Ipak, zaključuje "Economist", nijedno od nedavnih geopolitičkih previranja nije mnogo uticalo na kompanije ili finansijska tržišta – zato što su regioni zahvaćeni konfliktom politički važni, ali ekonomski mali.

Bliski istok, Severna Afrika, Rusija i Ukrajina zajedno čine samo sedam odsto svetske ekonomije. U ovim zonama je samo dva odsto akcija stranih investicija američkih, japanskih i britanskih firmi. Samo desetak velikih, globalnih firmi realizuje preko deset odsto svoje prodaje u Rusiji.

PepsiCo, Carlsberg, Adidas, Societe Generale i drugi su imali padove akcija ili štete zbog pogoršanja odnosa Zapada i Rusije oko Ukrajine. "Ruski gubici" najizloženijih zapadnih firmi, po "Economistu" iznose oko 35 milijardi dolara, ali to je ipak kap u multinacionalnom okeanu.

Britiš petroleum (BP), najveći strani investitor u Rusiji, ima samo oko 10 odsto udela u naftnom gigantu i sankcijama pogođenom Rosnjeftu. Mekdonaldsu u

Moskvi, nekada simbolu popuštanja za-tegnutosti, privremeno su zatvoreni restorani u okviru politike "oko za oko, zub za zub", ali taj hamburger gigant ostvaruje manje od pet odsto svojih profita u Rusiji. Centralni nervni sistemi multinacionalnih kompanija za finansijsko poslovanje i kompjuterski serveri – još uvek su na Zapadu, u Singapuru i Japanu.

Posle revolucije u Kine u 1949. HsBC, u to vreme čisto azijska banka, izgubio je, na primer, polovinu svog poslovanja. Iranska nacionalizacija imovine anglo-iranske naftne kompanije je 1951. opustošila firmu iz koje je nastao BP.

U godinama 1973, 1979. i 1990. cena nafte prenela je efekte nemira na Bliskom istoku širom sveta, ali se tržište nafte promenilo od tada, a Amerika ima mnogo gasa iz škrljaca. Većina velikih firmi je posle tih iskustava vodila politiku geografske diverzifikacije i dobro su rasporedile rizike.

Dok su pod parolom da bez Ukrajine nema ujedinjene Evrope Poljska i baltičke države, podržane od SAD i Velike Britanije, tražile jače sankcije – korporacije su lobirale protiv sankcija. S Rusijom radi 6200 nemačkih kompanija koje su tamo i dosta investirale. Protiv sankcija su lobirali nemački BASF, austrijski OMV, italijanski ENI, britanski BP (vlasnik 20 odsto akcija u ruskom energetske gigantu Rosnjeft, koji je na udaru sankcija). U sklopu sankcija francuska naftna kompanija Total je obustavila istraživački posao u zapadnom Sibiru sa Lukoilom, a američki Ekson mobil grup je saopštio da nastavlja rad, mada usporeno, na bušotinama u Sibiru, uprkos pritisku američke administracije.

Više izvršnih direktora velikih korporacija, uključujući Siemens, posetilo je Putina prethodnih nedelja, a oni iz kompanija Adidas, ThyssenKrupp, i Deutsche Post kritikovali su političare EU zbog njihovog pristupa Moskvi i širenja straha zbog energetske zavisnosti od Rusije, mada je Rusija i tokom hladnog rata i tokom napetosti nakon intervencije u Gruziji ostala pouzdan partner, pa je gas nastavio da teče u Evropu.

Kao i zemlje, multinacionalne kompanije nemaju stalne saveznike, već samo stalne interese.

MILAN MILOŠEVIĆ

Sezame, otvori se

Džek Ma (Yun Ma) voli da kaže da inspiraciju crpi iz filma Forest Gump, gde sebe vidi kao glavnog junaka, od koga niko nije očekivao da uspe. Jer, ako su mogli Forest Gump i on, onda može bilo ko. A nastavnik engleskog jezika Ma je svakako uspeo: sa prvim izlaskom na berzu prodao je akcije svoje firme Alibaba.com za 25 milijardi dolara

Prošlog petka, 19. septembra, na njujorškoj berzi otvorio se Sezam. Jedna od najvećih kineskih kompanija, a svakako najveći sajt za onlajn trgovinu na svetu, Alibaba, izneo je svoje akcije na tržište. Vrlo bučno. Inicijalna javna ponuda te kompanije najveća je u istoriji, prodato je akcija u vrednosti od 25 milijardi dolara, čime je kompanija procenjena na 230 milijardi dolara, tek petnaest manje od američkog trgovinskog giganta Volmarta. Inače, plan i san osnivača Alibabe Džeka Maa je da prestigne Walmart u narednih 15 godina. Kako stvari stoje, to bi moglo da mu uspe već do kraja ove nedelje.

Odakle se pojavilo to čudovište od firme za koju je malo ko do prošle nedelje

čuo, a sada je postala simbol svetskog poslovnog uspeha? Alibaba.com je osnovan pre samo 15 godina u gradu Handžouu, blizu Šangaja. Otprilike u vreme kada smo ovde dobijali G17-plus, tamošnji nastavnik engleskog i sitni internet preduzetnik (pomenuti Džek Ma), sa svojih 17 saradnika krenuo je da pravi sajt koji bi povezao mala kineska preduzeća. Nije mu to bio prvi posao na internetu, već je imao neke pokušaje koji su se uglavnom objicali o tada tvrde kineske zakone. Recimo, smatra se osnivačem prve kineske internet kompanije (1995) koja je objavljivala male oglase, što ga je preporučilo za neke druge poslove pod kontrolom kineske vlade. Kako god, sve do 1999. bio je običan čovek, doduše ambiciozan. Voli da

kaže da mu je u trenutku kada je osnovao Alibabu plata bila 20 dolara. Danas je milijardu puta bogatiji i još malo preko toga.

SANJAR U SIJETLU

Pedesetogodišnji Ma je interesantan lik. Sitan, žgoljav, ali pun energije. U biografiji mu stoji da je u školi muku mučio sa matematikom i većinom drugih predmeta, ali je engleski naprosto obožavao. Tek iz trećeg puta je položio prijemni za fakultet, postao nastavnik engleskog i time se bavio sve do 1995, kada je tokom boravka u Sijetlu otkrio internet. Kaže da je "pivo" bilo prvo što je traživao na mreži. Odmah je osetio koliki je potencijal interneta, ali je u Kini imao malo sagovornika na tu temu. Većinom

KAKO USPETI U KINI I CELOM SVETU: Džek Ma

Foto: Reuters

su ga smatrali beznadežnim sanjarom.

Ma voli da kaže da onaj ko se ne obogati do 35. godine života jednostavno nije dovoljno ambiciozan, znači sam je za to kriv. Njemu toga nije nedostajalo, ali ne bi mogao da se požali ni na okolnosti. Za razliku od svoje okoline, pa i neposredne (ličnih prijatelja koje je bezuspešno pokušavao da zainteresuje za posao), on je u internetu video neverovatnu priliku za povezivanje malih biznisa koji su krajem devedesetih nicali u Kini nuklearnom brzinom. Alibaba je na početku bio mesto na kojem su oni oglašavali svoju ponudu ili pronalazili partnere. Pokazalo se da im je baš to nedostajalo i uskoro se nije znalo da li veću gužvu prave investitori koji bi da ulože u Maov projekat ili preduzetnici koji bi da se kod njega oglase. Samo dve godine rada bile su potrebne da Alibaba donese prvi profit. Posao se dalje širio kao šumski požar.

Baš kao i fabrike u kojima se kopiraju zapadni proizvodi tako da ne prepoznate razliku, tako je Alibaba kopirao zapadnu onlajn trgovinu. S tim da je Alibaba (sada već Alibaba grupa) unutar sebe okupio kineske verzije Ibeja, Amazona, Pejpara i još nekolicine trgovačkih sajtova. Trenutno drže 80 odsto kineske onlajn trgovine, a preko servisa za plaćanje Alipeja se obavlja polovina svih onlajn novčanih

transakcija u toj zemlji (oko 300 milijardi dolara godišnje).

Međutim, nije sve u slučaju Alibabe baš kao u bajci. Kompanija svoj uspeh duguje ne samo činjenici da je u Kini bila prva, već i da joj je neko omogućio da taj povlašćeni status zadrži i kada je postalo jasno u kakvu se zlatnu koku pretvara. Kineske vlasti su, u međuvremenu, donosile razne propise koji su mnogima otežali poslovanje, ali se Alibabi manje-više gledalo kroz prste. Veruje se (osnovano) da je to zato što je veliki broj sinova i unuka visokih partijskih funkcionera preko svojih firmi obilno investirao u Alibabu i ovaj uspeh na berzi ih je enormno usrećio.

Ali kada se pre nekog vremena proneo glas da Džek Ma razmišlja da se iz rodnog grada preseli u Hongkong, gde je život nešto komforniji, mnogima se to nije dopalo. Zvučalo je kao saplitanje kineskog sna o običnom čoveku koji se uzdiže na vrh sveta, ali ostaje u svojoj zemlji i svom gradu. Ma je vrlo brzo demantovao te priče, rekavši da je Hongkong fantastično mesto u koje voli da ode i gde ima prijatelje, a pritom je u Kini. I dodao da on ostaje tamo gde se rodio, u Handžouu.

VIRTUELNA SVETSKA PIJACA

Kineski zakoni, pravljeni po partijskoj direktivi, umeju da budu naklonjeniji

bogatim ljudima, nego zapadni zakoni, tako da je Alibaba u svom zahtevu za prijem na berzu naveo da Džek Ma neće moći da upravlja bez kontrole, investira mešajući firmino i lično (mi bismo rekli, da vadi iz kase kada mu zatreba keš), te da će gro profita morati da ulaže u dobrotvorne svrhe. Inače, Njujorška berza nije prva kojoj se kompanija obratila, najpre su hteli da se oprobaju na Hongkonškoj, ali se tamo nisu dogovorili.

Poznavaoći prilika u Kini kažu, doduše sa ove distance, da je projekat poput Alibabe jednostavno morao da uspe. Kada je zemlja krenula da se otvara, ljudi su bili željni svega. A nedostajali su im šoping-molovi i kultura kupovine u njima. Zato su procvetali oni koji su preko Alibabe naručivali najrazličitiju robu i isporučivali je na kućnu adresu ili makar u obližnju radnju. Alibaba je bio onlajn megamarket gde su kupovali nakupci i trgovci, jer se količine manje od deset ili dvadeset komada nisu nudile. Sa udobnom pozicijom na tržištu od milijardu i dvesta miliona ljudi nije bilo neophodno biti briljantan matematičar da bi se napravio rezultat. Sada konkurencija počinje da pritiska i u Kini, samo je, u međuvremenu, Alibaba postao svetski relevantan igrač.

Zaista, portal izgleda kao da ste na kineskoj pijaci, što se tiče i ponude i cena.

Onlajn vodič kroz “radionicu sveta”

Za “Vreme” iz Pekinga

Kina se krajem devedesetih godina prošlog veka i početkom dvehiljaditih, uz neverovatan ekonomski rast, između ostalog, nametnula globalnoj ekonomiji kao “radionica sveta”. U toj “radionici” se proizvede 95 odsto igračaka, 80 odsto cipela, 70 odsto tekstila na planeti... Proizvodi “Made in China” apsolutno su preplavili svet, usmeravajući mnoge na proizvodnju i nabavku roba u ovom dalekoistočnom privrednom čudu.

U prvim godinama “kineske ekonomske eksplozije”, za sve potencijalne kupce u Kini se pojavio problem kako pronaći pravog partnera u takvom obilju kompanija koje proizvode kako za najbogatije zemlje (treba imati na umu da su najveći trgovinski partneri Kine Evropska unija i SAD), tako i za najsiriromašnije države na afričkom, južnoameričkom i azijskom kontinentu. Za naše poslovne ljude, kao i za mnoge druge, jezička barijera bila je ogromna. Udaljenost Kine od Evrope meri se hiljadama kilometara, tradicionalno niska razmena između Kine i Srbije nije stvorila dugogodišnje poslovne veze... Sve to je trebalo u veoma kratkom periodu premostiti, sa čim smo se suočili na početku rada naše kompanije Starlink Ent.ltd, koja sa uspehom posluje u Kini od 2000. godine, baveći se trgovinom sa ovom zemljom. Glavni poslovi naše firme bili su u vezi sa državama nastalim raspadom Jugoslavije, a najviše partnera ima i danas u Srbiji.

Dugo godina glavni izvor informacija o izvozu roba široke potrošnje bio je veliki izvozni sajam u gradu Guangđouu (bivši Kanton), koji se održava dva puta godišnje. Međutim, za mnoge kupce ovaj sajam je bio isuviše zahtevan jer su količine koje su kupci morali da kupuju od najjačih izvoznika Kine bile isuviše velike. Kineska centralna vlast je, naravno uz ogromnu podršku lokalnih vlasti, fabrika i trgovačkih firmi, stvorila čitav lanac veleprodajnih centara gde je i za manje kupce bilo moguće izvršiti nabavku.

Mi smo, kao firma, pored svog internog “sourcinga”, posete velikog broja sajmo-va, raznih preporuka lokalnih proizvođača, brojnih putovanja i poseta kineskim fabrikama, sve vreme koristili sajt Alibaba kao veoma važan izvor informacija. Alibaba je, negde sa rastom uticaja interneta, formiran da bude vodič kroz ogromnu ponudu kineskih fabrika i raznoraznih trgovačkih firmi, a na kraju svih zamršenih tunela krio se profit u trgovini sa Kinom, koju je Alibaba još više približio svetu. Dobrom klasifikacijom firmi koje se reklamiraju na ovom sajtu, Alibaba je omogućio korisnicima interneta da bolje upoznaju kinesku ponudu i obave svoje transakcije. Alibaba je odigrao izuzetno važnu ulogu u promovisanju kineskih firmi na jedan novi način i značajno je pomogao izrastanju Kine u drugu najveću ekonomiju na svetu.

Ono što Alibaba nije nikada radio jeste ugovaranje poslova, posredovanje, finansijske usluge i, na kraju, što je izuzetno važno, proveru kvaliteta robe. Upravo smo se mi kao firma bavili i još se bavimo svim tim poslovima, pružajući usluge našim partnerima u nastavku obavljanja čitavog procesa nabavke robe iz Kine.

Posle prvog zamajca, Alibaba je privukao i mnoge oglašivače iz drugih zemalja sveta i ubrzo postao globalna platforma ponuđača i kupaca najraznovrsnijih roba. Alibaba i dalje svoju osnovnu delatnost bazira na promociji kineskih fabrika i trgovačkih firmi u svetu.

Roba je iz celog sveta, smatra se da nema ozbiljnog malog biznisa koji nije tamo (gotovo u svakoj kategoriji nudi se nešto proizvedeno u Srbiji). Ako postoji Fejsbuk za biznis, onda je to to. U svojoj poslovnoj istoriji Alibaba je imao i posrnuća. Jedno od ozbiljnijih bilo je pre nekoliko godina, kada su uveli Zlatnog dobavljača, titulu koja je garantovala poštenje. Da bi se postavilo da je više od dve hiljade “zlatnih” prevarilo svoje komitente, to jest da je neko titule delio bez mnogo provere ili za lepu nadoknadu.

Pojedini razumni glasovi pokušavaju da smire euforiju govoreći da to što Alibaba pravi ogromne profite i što će verovatno nastaviti to da čini ne znači da je u tom poslu sve čisto i po propisu, čak i kada je izlistano na Vol stritu. Oni bi voleli da kompanija posluje transparentnije, ali su svesni da je kinesku vladu teško naterati da prihvati, recimo, “standarde Evropske unije”. Ako joj to ne prija.

Džek Ma voli da kaže da inspiraciju crpi iz filma Forest Gump, gde sebe vidi kao glavnog junaka, od koga niko nije očekivao da uspe. Taj primer voli da daje svojoj okolini, jer, ako su mogli Forest Gump i on, onda može bilo ko.

Kompaniju je nazvao Alibaba, jer gde god da je proveravao u svetu, svi su mu na pomen tog imena odgovarali sa “Sezame, otvori se”. Zaključio je da je pronašao univerzalno ime, simpatično svima, antiheroja koji se obogatio jer je umeo da sluša i u pravom trenutku čuje šta treba. Taj Alibaba se nosio sa 40 razbojnika i uspeo je da ih pobedi zahvaljujući sluškinji Morgijani kojoj se bogato odužio. Baš kao i Džek Ma Kini.

ZORAN BOGDANOVIĆ

Zoran Bogdanović i njegova supruga Milena žive u Pekingu od 1997. godine.
Suvlasnici su firme Starlink Ent.ltd.

ZORAN STANOJEVIĆ

ULTRAZVUČNA DIJAGNOSTIKA

01.09. - 30.09.

DOBRE VIBRACIJE

ZA DOBRO ZDRAVLJE

 011 2693 287

- Specijalistički pregledi
- Rendgen, ultrazvuk - dijagnostika
- Biohemijska i mikrobiološka laboratorija
- Prevoz sanitetom i kućne posete lekara
- Stomatologija

Gorka pobeda

Osam meseci pred parlamentarne izbore postreferendumska Velika Britanija izgleda haotično

Iako su i premijer Velike Britanije Dejvid Kameron i premijer Škotske, lider Škotske nacionalne partije i kampanje za nezavisnost Aleks Salmond u referendumske kampanje ponosno najavljivali da ostaju na svojim položajima ma kakav ishod referenduma bio, osam sati nakon objavljivanja rezultata referenduma Aleks Salmond je podneo ostavku na sve funkcije. Ostavka Salmonda bila je prvo iznenađenje, nakon što su Škoti glasali protiv nezavisnosti, nadglasavši independiste za deset procenata (55,3 procenta protiv i 44,7 procenata za). Rekavši da je "neizмерно ponosan" na kampanju nakon koje je nešto više od milion i po Škota glasalo za nezavisnost, Salmond je najavio povlačenje u novembru i dodao da "san o nezavisnosti nikada ne sme da umre".

Drugo iznenađenje bilo je kada je premijer Dejvid Kameron, dan nakon referenduma, govoreći o planu prenosa ovlašćenja na Škotsku pokrenuo pitanje prenosa većih ovlašćenja na engleske poslanike. Kameron je objasnio da prenos ovlašćenja na Škotsku mora da se "izbalansira" sa engleskom devolucijom upravo davanjem većih prava engleskim poslanicima.

Potegnuvši takozvano Zapadnotijan-sko pitanje – da li članovi Donjeg doma britanskog parlamenta izabrani u izborima okružima Škotske, Severne Irske i Velsa, imaju pravo glasa po pitanjima koja se tiču isključivo Engleske – koje se ni u jednom trenutku referendumske kampanje nije povezivalo sa davanjem većih ovlašćenja Škotskoj, premijer je izazvao burne reakcije škotskih independista, ali i dotadašnjih saveznika u kampanji "Bolji zajedno".

ZAVEDENI I PREVARENI

Aleks Salmond je optužio konzervativce, laburiste i liberal-demokrate, rekavši da su Škoti "zavedeni, obmanuti i prevareni" uslovljavanjem obećane devolucije većom engleskom autonomijom. Osude su stigle i od bivšeg premijera Velike Britanije, laburiste Gordona Brauna, koji je

POBEDNIK I PORAŽENI: Dejvid Kameron i Aleks Salmond

Foto: Fonet/AP

insistirao da premijer "mora da se drži obećanja" datih nedelju dana pred referendum i da ne sme da uslovljava škotsku autonomiju engleskom devolucijom.

Iako je Kameron u nedelju nakon referenduma u autorskom članku u "Dejli mejlu" žestoko branio pitanje engleske autonomije, postavivši pitanje zašto bi škotski poslanici glasali o onome što se uči u engleskim školama, kako se oporezuje rad i organizuje zdravstvo, već u ponedeljak je iz premijerovog kabineta stiglo uverenje da plan o škotskoj devoluciji nije uslovljen većom engleskom autonomijom, već da na oba pitanja treba raditi paralelno.

"Nema ali, nema ako", poručio je Kameron i potvrdio da se nacrt zakona o prenošenju većih ovlašćenja na Škotsku očekuje već u januaru. Međutim, jasno je da će se konačnim zakonom prenosa ovlašćenja Škotima baviti nova vlada Velike Britanije, koja će na vlast doći nakon parlamentarnih izbora 2015. Britanski mediji pišu da je Kameron otvorio "radioaktivno pitanje engleske devolucije".

ZAUZIMANJE BORBENIH POLOŽAJA

Dok su Kameronovi konzervativci, liberal-demokrate i opozicioni laburisti zajedno branili Uniju okupljeni oko

kampanje "Bolji zajedno", sa završetkom referenduma svako kreće svojim putem u borbu za glasove, a pitanje budućnosti Škotske se u danima nakon referenduma pretvorilo u zauzimanje borbenih položaja tri najveće britanske partije u izbornoj trci.

Tako je Dejvid Kameron u ponedeljak u premijerovoj vili u Čereksu okupio nezadovoljne torijevce, iste one koji se zalažu za izlazak Britanije iz Evropske unije, sa namerom da s njima raspravi "englesko pitanje". Pomenuti autorski tekst premijera u "Dejli mejlu" britanski analitičari tumače kao Kameronov pokušaj da umiri nezadovoljne konzervativce koji se zalažu za veća ovlašćenja engleskih poslanika, ali i kao pokušaj da laburistima "veže ruke". Naime, većina laburista u parlamentu Velike Britanije dolazi iz Škotske, tako da bi proširenje engleske autonomije automatski značilo i slabljenje laburista u Engleskoj.

Iako se ne očekuje da će pitanje engleske autonomije biti presudno engleskim glasačima na predstojećim parlamentarnim izborima, Kameron je direktno izazvao laburiste. "Ed Miliband ima jasan izazov pred sobom – ili radite sa nama ili objasnite ljudima zašto ne mogu da imaju ista prava koja su dobili ljudi u Škotskoj",

poručio je Kameron. Sa druge strane, lider laburista Ed Miliband optužio je premijera da je "bez časti" spajanjem pitanja škotske i engleske devolucije izdao ne samo političare koji od njega ništa drugo i nisu očekivali, već i građane.

Pitanje veće autonomije Engleske prvi put su postavili laburisti 1977, kada je aktuelizovana priča o većoj autonomiji država članica Unije. Od tada je na njemu radila državna Komisija za posledice devolucije po Donji dom parlamenta, koja je 2013. godine predložila stvaranje Velike engleske komisije unutar parlamenta. Tim pitanjem će se sada baviti ministar inostranih poslova Velike Britanije i lider Donjeg doma parlamenta Vilijam Hejg. On kaže da će se o pitanjima devolucije odlučivati posle izbora 2015.

Međutim, nezadovoljni konzervativci ne odustaju od insistiranja na većoj autonomiji i prete da će se potruditi da blokiraju donošenje predloga zakona o škotskoj devoluciji zakazano za januar sledeće godine ukoliko Engleska ne dobija istu autonomiju. "Partija ne može da čeka do sledećih izbora, postoji jako osećanje da se to mora uraditi što pre i ne treba ga

ignorisati", rekao je konzervativac Džon Redvud.

Ed Miliband je na pritiske da se izjasni po pitanju engleske devolucije samo rekao da će laburisti "razmotriti sve predloge" i time stvorio mogućnost da se izborna kampanja povede između "engleski nastrojenih" konzervativaca i "anti-engleski nastrojenih" laburista.

FEDERALIZACIJA

Dok se u Škotskoj polemiše da bi Salmonda mogla da zameni Nikola Sterdžen, sadašnja zamenica premijera, sam Salmond ne odustaje od pretnji Londonu. On je BBC-ju rekao da je referendum bio "najbolji put u nezavisnost", ali ne i jedini. "Borićemo se za veće nadležnosti dok sva moć ne bude u Škotskoj, a tada ćemo biti nezavisni na svaki način, osim imenom. Tada se možemo jednostavno odvojiti." Bivši vođa kampanje "Bolje zajedno" Alister Darling prokomentarisao je Salmondovu izjavu rečima: "On je poludeo."

Dok je Zapad, na čelu sa Evropskom komisijom, američkim predsednikom Barakom Obamom i australijskim predsednikom Tonijem Abotom, sa odobravanjem

pozdravio ostanak Škotske u Velikoj Britaniji, posledice referenduma u Škotskoj ostaju da lebde u vazduhu. Skoro polovina Škota dala je glas nezavisnosti i samim tim vetar u leđa katalonskim independistima. Katalonski parlament usvojio je zakon kojim se poslanicima daje pravo da održe neobavezujuće konsultacije o nezavisnosti. Dok predsednik regionalne vlade Katalonije Artur Mas najavljuje da će neobavezujuće glasanje o nezavisnosti biti zakazano za 9. novembar, iz Madrida su poručili da bi time bio prekršen ustav Španije.

I dok je još uvek nejasno na koji način će Britanci regulisati autonomiju Škotske i Engleske i pomeriti se korak bliže federalnom uređenju, britanski analitičari ukazuju na nemačko federalno uređenje kao moguć uzor, ali i na poljuljanu ulogu Velike Britanije u svetu dok traju promene prouzrokovane referendumom. Sa kampanjom pred parlamentarne izbore u Velikoj Britaniji koja uveliko traje, ispunjenje obećanja datih Škotima realno je očekivati tek nakon izbora u maju 2015.

PETRA ŽIVIĆ

Stand Up Fest

StandUppiranje

**StandUpFest 2014.
3, 4. i 5. OKTOBAR**

**DVORANA DOMA SINDIKATA
I BEN AKIBA COMEDY CLUB**

Beograd
Republika Srbija
MINISTARSTVO
KULTURE, INFORMISANJA
I INFORMACIONOG DRUŠTVA

ERSTE Bank

Medija Centar
Beograd

Muška i ženska doza

Uprkos tome što praktično čine polovinu svetske populacije, žene piju lekove čija je delotvornost potvrđena uglavnom na – muškarcima. Da li je kucnuo čas za ravnopravnost među polovima i na polju medicinskih ispitivanja

Prva dekada XXI veka nam je već donela nekoliko revolucionarnih medicinskih otkrića: bioničko oko, lek za hepatitis C, 3D štampače biološkog materijala i mnoga druga. Pitanje je šta je sledeće. Sudeći po medicinskim žurnalima, došao je red na – medicinu orijentisanu prema polu.

Iako se naučnici ovom temom bave decenijama, prekretnicu u praksi napravila je Američka agencija za hranu i lekove odobrivši inicijativu da se popularni lek za spavanje "ambien" muškarcima i ženama prepisuje u različitim dozama, što ga je učinilo jedinim lekom na američkom tržištu čija doza zavisi od pola konzumenta.

Odluka je usledila nakon istraživanja koje je potvrdilo da je ženama potrebno više vremena da metabolički prerađe lek, što znači da ga, kada se probude, i dalje u svom organizmu imaju u većoj meri nego što je preporučljivo, a to može dovesti do brojnih neželjenih posledica. Jedna od njih je pospanost za volanom kada ujutru krenu na posao, na primer. Kod muškaraca koji piju isti lek u istoj dozi to uglavnom nije bio slučaj. Druškim rečima, žene koje su pile "ambien", odobren pre dvadeset godina i samo u toku prošle godine prepisan u 40 miliona slučajeva, bile su praktično svakodnevno overdozirane ovim lekom.

BIKINI MEDICINA

Kako stvari stoje, "ambienu" bi se na ovoj listi u bliskoj budućnosti mogli pridružiti mnogi drugi lekovi. Da je ta budućnost izvesna, možda najbolje svedoče sve brojniji članci na temu legitimosti univerzalnih ispitivanja lekova

koja se uglavnom vrše na muškarcima. Otud je početkom septembra u američkim medijima ponovo pokrenuto pitanje da li bi u XXI veku žene trebalo da se bore i za ravnopravnost u ispitivanjima lekova, čime bi osigurale adekvatnije terapije za oboljenja sa kojima se suoče.

Naime, sve glasnije se govori kako su niske doze "aspirina" dobra prevencija od srčanog udara kod zdravih muškaraca, ali ne i kod žena. Došlo se do zaključka da su žene mnogo podložnije neurološkim oštećenjima usled konzumiranja alkohola, nego muškarci. Utvrdilo se da žene imaju veće šanse da dobiju rak pluća, nezavisno od toga da li su pušači ili su izložene pasivnom pušenju, i tako dalje. Statistika je pokazala da je multipla skleroza dva do tri puta češća kod žena, da su duplo više sklone depresiji od muškaraca i da čine ubedljivu većinu obolelih od lupusa (čak 90 odsto). Žene se takođe brže bude iz anestezije, a zabeleženo je i da dožive više neželjenih dejstava antihistamina, antibiotika, steroida i antidepresiva, nego muškarci.

Ispostavilo se, dakle, da pol i te kako igra bitnu ulogu u tome koju bolest čovek ili žena mogu dobiti, kakav će biti njen tok, tretman i rezultati lečenja, a ta lista razlika raste iz dana u dan. Pa ipak, većina dijagnoza, terapija i doza lekova danas je bazirana na simptomima, odgovorima i ishodima ispitivanja na odraslim belim muškarcima, a ti rezultati su jednostavno generalizovani i primenjeni na ženske pacijente.

Naučnici koji zdušno podržavaju princip ravnopravnosti pri ispitivanju lekova tvrde da bi ta praksa trebalo što pre da se promeni. Jedna od njih je i dr

Sara L. Berga, profesorka medicine i specijalistkinja u oblasti ginekologije i akušerstva u akademskom medicinskom centru Vejk forest baptist medikal (Wake Forest Baptist Medical Center) u Severnoj Karolini. Berga podseća da se do pre tri decenije pod "ženskom medicinom" smatralo bavljenje rakom dojke, jajnika, materice, trudnoćom i menstrualnim ciklusom, što su neki sa podsmehom nazivali "bikini medicina", dok su oboljenja organa koje imaju i muškarci i žene tretirana univerzalno.

Samim tim, i istraživanja koja su rađena na lekovima i terapijama za "univerzalne" bolesti nisu bitno uzimala u obzir pol ispitanika. "Ako, na primer, žene nisu odgovarale na neki lek na isti način kao muškarci, to se pripisivalo tome što su fizički manje, odnosno lakše od muškaraca", objašnjava Berga. Sa novim vremenom, došli su novi zaključci.

POL JESTE BITAN

Prošle godine, na primer, u žurnalu "Klinikal kemistri end laboratoriji medi-

sin" (*Clinical Chemistry and Laboratory Medicine*) objavljen je članak koji jednakost među polovima koju zagovara klasična medicina pobija u pet domena: kardiovaskularnim bolestima, kanceru, bolestima jetre, osteoporozi i farmakologiji.

U članku, koji potpisuju dr Đovanela Bađo sa Univerziteta u Padovi i njen stručni tim, navodi se da se kardiovaskularne bolesti, iako važe za tipično "muške", često drugačije manifestuju kod žena: dok je bol u grudima i trnjenje leve ruke znak za srčani napad kod muškaraca, kod žena se on, ispostavilo se, manifestuje kao mučnina i bol u abdomenu. Otud, tvrde autori istraživanja, žene koje dođu kod lekara i žale se na ove simptome često bivaju uskraćene za ispitne procedure u vezi sa utvrđivanjem infarkta, jer ih lekari jednostavno ne prepoznaju kao pokazatelje srčanog udara.

Istraživači sa Univerziteta u Padovi su dalje utvrdili da se rak debelog creva kod žena javlja u kasnijoj fazi života,

ali da one bolje odgovaraju na terapiju od muškaraca. Izneli su i podatak da primarna bilijarna ciroza jetre češće pogađa žene, a pozabavili su se i osteoporozom, koja se percipira uglavnom kao "ženska bolest" i zaključili da je smrtnost od posledica lomljenja kostiju nastalog usled efekata osteoporoze veća kod – muškaraca.

Razlike u polu, zaključili su naučnici, utiču i na apsorpciju lekova i njihovo dejstvo. "Muškarci i žene se razlikuju praktično u svakom aspektu funkcionisanja organizma i samim tim nije ni čudo što drugačije reaguju na lekove", smatra dr Merijen Legato, koja je uspostavila Partnerstvo za medicinu orijentisanu prema polu na Univerzitetu Kolumbija. Ženama srce brže kuca, imaju više masnog tkiva i "čudljive" hormone. Na primer, žene koje imaju epilepsiju će najverovatnije imati veće šanse da dobiju napad kad i menstruaciju, jer im povišen nivo hormona lekove koje piju učini manje efikasnim.

DISKRIMINACIJA IZ NAJBOLJIH NAMERA

Ispostavlja se da je upravo diktat hormona jedan od glavnih razloga što naučnici prilikom testiranja daju prednost muškarcima. Naime, rad sa ženama zahteva dodatnu podelu istraživačkih grupa: žene se dele na one pre i nakon ulaska u menopauzu i takođe moraju da se testiraju pre i posle menstruacije. Dalje, kod određenih grupa žena postoji rizik od neprepoznate trudnoće, zbog čega je moguće naštetiti embrionu testiranim preparatom. Uzimanje u obzir ovih činilaca ne samo da poskupljuje istraživanje već i povećava rizik da bi nešto moglo krenuti po zlu (naročito ako je ispitanica u drugom stanju).

Ako odemo korak dalje, videćemo da situacija nije drugačija ni kada se ispitivanja vrše na životinjama. Poslednje

istraživanje urađeno na Nortvestern univerzitetu u Čikagu obuhvatilo je 2300 medicinskih studija objavljenih u medicinskim žurnalima. Ispostavilo se da u više od 20 odsto tih studija nije pomenut pol životinja na kojima su eksperimenti bili rađeni, a kod onih koji su taj podatak revnosno naveli, u čak 80 odsto slučajeva radilo se o muškim subjektima. Naučnici i ovde daju isto objašnjenje. Baš kao i kod ljudskih bića, i u životinjskom svetu ženski pol ima "svoje glave" hormone koji mogu da zakomplikuju stvari.

Zbog ovih okolnosti istraživači su primorani da balansiraju između potrebe da se hitno odgovori na konstantnu potrebu za efikasnim rešenjem što podrazumeva lek koji odgovara svima i na mogućnost neuspeha do koga dolazi kada princip univerzalnosti doživi debakl, baš kao u slučaju "ambiena".

Ipak, pravila igre se polako menjaju. U poslednjih nekoliko godina u nekim razvijenim zemljama zakonom je propisano da klinička istraživanja novih lekova moraju da uzmu u obzir različite načine delovanja kod muškaraca i žena. Ne samo da nove studije izražavaju potrebu da se žene više uključe u medicinska istraživanja, sada se traži da ako ispitivanje nekog leka nije rađeno na ženama, u uputstvu to jasno i bude naznačeno, kako bi znale da uzimaju nešto što nije ispitivano na ženskom organizmu.

E sad, neko će reći da u ovom trenutku medicina ima preča posla i da je ovo samo još jedno traženje dlake u jajetu, ali sa druge tačke gledišta nikome ne može da se ospori pravo da očekuje (i dobije) tretman koji zaslužuje. Što se zagovornika medicine orijentisane prema polu tiče, dan kada će od toga da li ste muškarac ili žena zavisiti šifra koju će vaš lekar upisati na receptu – nije daleko.

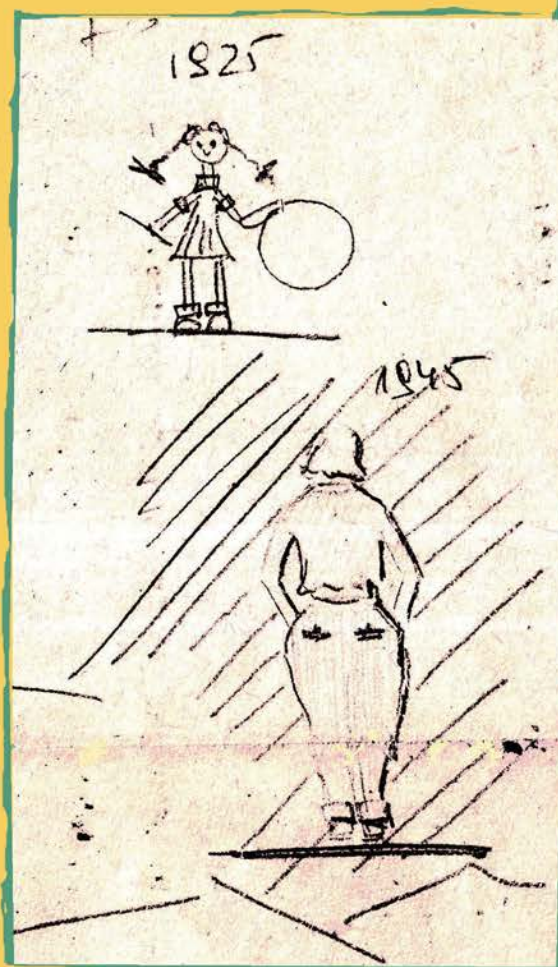

JASMINA LAZIĆ

SKICE IZGUBLJENE U VREMENU

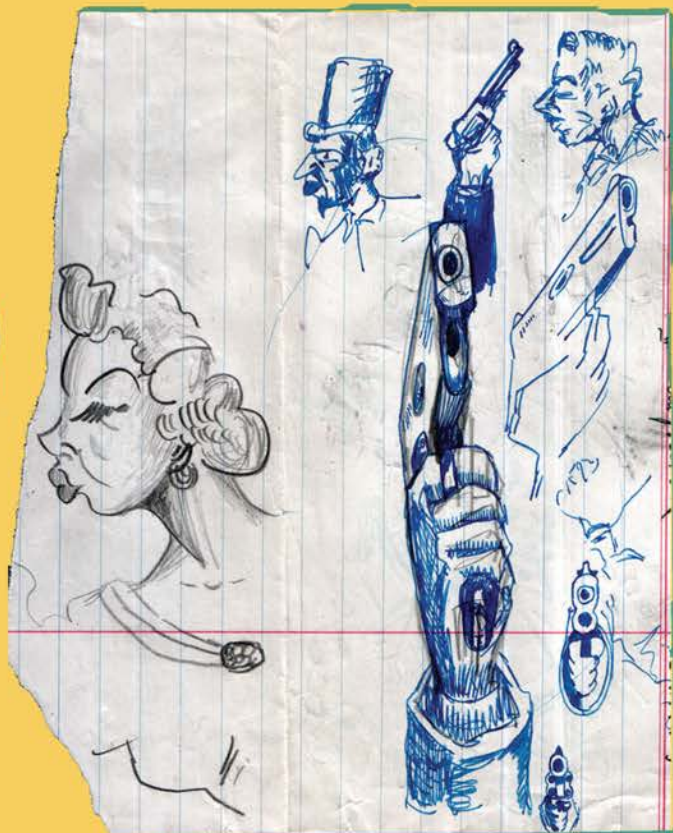

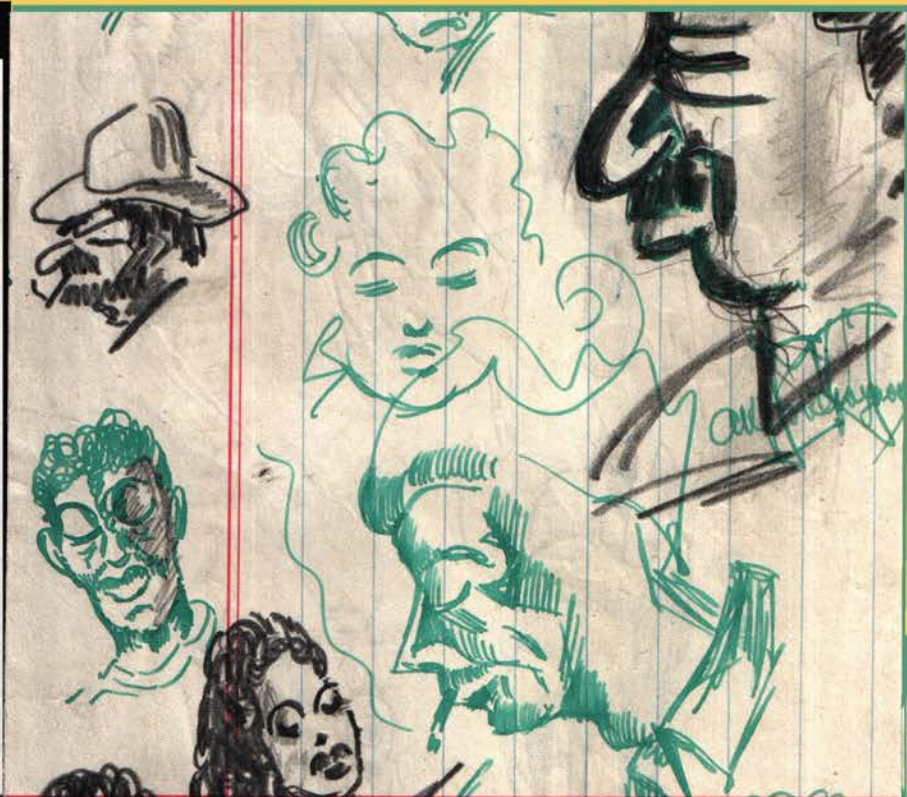
ALEKSANDAR ZOGRAF.

VOLIM KADA NA BUVLJIM PIJACAMA, U STARIM SVESKAMA I BLOKOVIMA ZA SKICIRANJE, PRONAĐEM CRTEŽE KOJI ODRAŽAVAJU NEČIJA RAZMIŠLJANJA, U KOJA MOŽEMO DA PRONIKNEMO SAMO DETEKTIVSKIM ODGONETANJEM. DA LI SVINJA ISPRED DVA ŽENSKA LIKA ZNAČI DA JE AUTORKA CRTEŽA ŽELELA DA IH OZNAČI KAO SVOJE NEPRIJATELJICE? KAKO SE TO JEDNA DEVOJČICA, DESET GODINA KASNIJE, PRETVORI U ŽENU ŠIROKIH BOKOVA?

UVESELJAVA ČAR SLOBODNOG SKICIRANJA. ČAK I POTPUNI AMATER MOŽE U SVOJIM SKICAMA DA POSTIGNE IZVESNU EKSPRESIVNOST, MOŽDA BAŠ ZATO ŠTO CRTANJU PRISTUPA BEZ MNOGO PRETENZIJA...

U NEOBAVEZNOM CRTKANJU NEMA RESTRIKCIJA, NI UTILITARNOG CILJA KOJEM BI CRTAČ STREMIO. RAZUMLJIVO DA SE VRHUNSKI DOMETI RETKO POJAVLJUJU, ALI TO SU SKICE KOJE CRTAČ BELEŽI SEBE RADI, PONEKAD DA BI SE ZABAVIO. ČINJENICA DA NE ZNAM KO SU BILI LJUDI KOJI SU CRTALI, KAO I DA JE TAJ MATERIJAL IZRONIO IZ HAOSA BUVLJE PIJACE, SAMO SU FAKTORI KOJI DOPRINOSU MISTIČNOM UŽITKU.

Svadba

Biću iskren, ne podnosim svadbe. Nije u pitanju mrzovolja neženje (formalnog) koji je za četrdeset i kusur godina uspešno izbegao taj cirkus sa sobom kao glavnim junakom, mada mi je, priznajem, iskreni odijum često služio kao dobar alibi. Sopstvenu svadbu sam izbegao, ali tuđe, u nekoliko slučajeva, nisam, pa sam bio u prilici da tu "paradu pijanstva i kiča" (Đ. Balašević) upoznam i iznutra. Na užas svih pet čula, a naročito onog šestog koje mi je nepogrešivo govorilo – nemoj! Smisli nešto! Iseci vene, one će pre zarasti nego što ćeš se oporaviti od svadbe!

Muvaj se sa nekim petardama oko neke strane ambasade, privešće te u 29. novembar i imaćeš crno na belo da si bio sprečen da dođeš! Otputuj u Gvineju i Sijera Leone, ebola je pesma u odnosu na ono čega ćeš se na svadbi naslušati! Nema majstora reči ni metafora

da opiše to što se tamo svira i peva i pravo je čudo da se do sad nisu pobunile bar membrane nevinih zvučnika.

Na jednoj od svadbi sam ozbiljno pripreto pevaču kad smo se sreli za umivaonikom toaleta, za vreme one jedne, jedine pauze kojom su obradovali bar dve trećine zvanica.

Razgovor je tekao ovako!

– A, tu si, tico! – prosiktao sam, gledajući ga u ogledalu pogledom rahmetli Bin Ladena kad je upućivao jednu od onih svojih fatvi Americi.

Ćutao je i prao ruke.

– Znaš li da ja na svadbe zbog vas ne idem bez cvicangli?

Ćutao je i brisao ruke.

– Ideja mi je da isečem one žice od zvučnika, ali sad mi je palo na um bolje i dalekosežnije rešenje...!

Eh, da je sreće pa da je ovako i gore ćutao, ne bi ni bilo razgovora.

– Mogao bih, umesto onih gore plastičnih, da iščupam te tvoje glasne žice i završim posao, pa da ovi nesretnici mogu nešto i da progovore između sebe!

Utekao je uz stepenice koliko ga noge nose, mislio sam da se neće zaustaviti do Prijepolja, ali on je već bio za mikrofonom i pitao izvesnu garu "gari li se sada, kao što se gari la nekada".

Doduše, preventivno više nije šetao između stolova, izvirivao je iza harmonikaša da me locira, ali ja sam već, priznajući poraz, napuštao salu i izlazio napolje. Moglo je jer je bilo leto, ali zimske svadbe – a 90 odsto od sve četiri na kojima sam bio odigrale su se na crnogorskom severu – apdejtovani

su pakao. Napolju, obično minus 20 Celzijusa, unutra plus 90 decibela! U oba slučaja, uši otpadaju!

Prvo me naćnu automobilske sirene, onda dovrši izvesni "Goci bend", ili kako se već zovu ti što se lažno izdaju za muzičare, pod uslovom da me prethodno ne zgazi neki svat kome je vetrobran prekriven peškirimima, a retrovizori košuljama – kakav li ih samo GPS dovede do hotela onako obnevidele,

da mi je znati? Ili me pak ne upuca revolveraš koji prangijanjem proslavlja najlepši dan u životu svog rođaka (rođake).

Bio sam živi svedok, živ samo zahvaljujući tome što sam na vreme zalegao (hvala ti JNA na atomskom slepa, lepo je govorio kapetan Zeka da će to jednom zatrebati) kad je jedan ludak, sa flašom u levoj i pištoljem u desnoj, ispalio pun rafal u gomili koja se tiskala ispred opštinske zgrade.

Ubrzo se pojavila patrola narodne milicije i taman kad sam pomislio da će se bar ovom bojevom gađanju stati na put, oni su potegli iz one flaše i otišli. Izgleda su došli kao ispomoć, ako zafali municije!

Druga užasna stvar od koje se već ježim dok na bezbednoj udaljenosti od 372 km petljam oko proklete kravate, jeste susret sa bar 28 teško oznojenih rođaka duboko podleglih malignima. Svaki od njih će, u znoju lica svog, napustiti kolo kad me spazi onako obeućenog za stolom, da me zagrlji i izljubi, posle čega mi ni stolnjak nije dovoljan da upije te izlive nežnosti!

Jedan od njih, na poslednjoj svadbi, nakon što me je ostavio kao žrtvu proletošnje Kolubare, strmeknuo se niz neke stepenice, pa su ga hitno odveli u bolnicu.

U principu, trebalo bi svakoj svadbarskoj koloni obavezno priključiti i jednu ekipu hitne pomoći, jer Bog zna koliko je onih nesretnica utegnutih u preuske suknje i natakarenih na štikle od 25 santimetara pa naviše polomilo nogu ili, bar, iščaišilo članak. Ili koliko je baba, u svadbarskom zanosu, dokusurilo ocvali kuk; koliko njih se otrovalo alkoholom; neke je, čuo sam, ubio "Knjaz Miloš" – pali su kao žrtve ugljen-dioksida iz kisele vode, da ne pominjem zalutale metke. Prosećna srpska svadba, dakle, ima koeficijent potencijalne opasnosti koliko i osrednja humanitarna američka intervencija iz vazduha.

Osim toga, kao ključni argument za prisustvo hitne pomoći su ona ambulantna kola. Kakvu samo sirenu ona imaju!¶

RANKO PIVLJANIN

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI” U SRBIJI

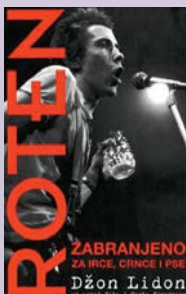
Ponesite ovaj primerak „Vremena” u neku od knjižara „Delfi” i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 9. septembra do 9. oktobra 2014.

Stiven Presfil:
PLIME RATA

Fascinantan istorijski roman najboljeg savremenog pisca ovog žanra, o Staroj Grčkoj, Peloponeskom ratu i sudbini Alkibijada, Sokratovog učenika, atinskog vojskovođe, političara i izdajnika

Džon Lidon:
ROTEN

Autobiografija jednog od najvažnijih protagonista istorije rokenrola, rođonačelnika pank i vođe Seks Pistolsa, cinična i iskrena hronika poslednje velike pobune u popularnoj kulturi, njenim uzrocima, motivima i slomu

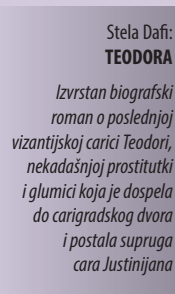
Toni Parsons:
MOJA OMILJENA SUPRUGA

Roman o muškarcu i ženi našeg doba, o njihovim borbama, radostima i skrivenim čežnjama, o muževima, ženama i ljubavnicama, o tome gde prestaju seks, pustolovina i opsese, a počinje istinska ljubav

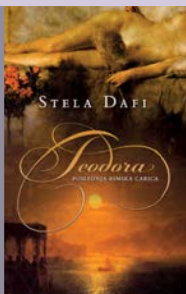
Bil Brajson:
ŠEKSPIR

Ko je zapravo bio istorijski Viljem Šekspir i kakvi su bili zemlja i epoha u kojima je živeo i stvarao? Probijajući se kroz šumu kontroverzi, Brajson rekonstruiše Šekspirov životni put

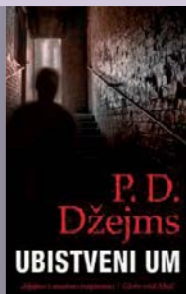
Stela Dafi:
TEODORA

Izvrstan biografski roman o poslednjoj vizantijskoj carici Teodori, nekadašnjoj prostitutki i glumici koja je dospela do carigradskog dvora i postala supruga cara Justinijana

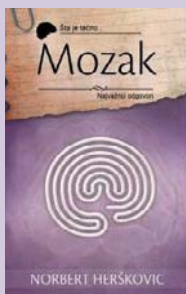
P. D. Džejms:
UBISTVENI UM

U psihijatrijskoj klinici pronađen je leš njene upravnice s dletom zabijenim u srce i drvenim falusom u rukama. Klasičan engleski krimić, eksplozivna mešavina psihijatrije, seksa i droge

Bil Brajson:
IŠEZLI KONTINENT

Savremeni klasik putopisne literature. Zabavne i setne beleške sa putovanja po unutrašnjosti SAD i hronika traganja za nestalim svetom „malovaroške” Amerike

Norbert Herškovic:
MOZAK

Šta je tačno ljudski mozak, kako funkcioniše i šta se o njemu može zaključiti na osnovu poslednjih naučnih istraživanja, pitanja su na koja u ovoj knjizi odgovora ugledni svetski neurolog

Džim Krejs:
ŠEST

S kojom god ženom da spava, ona mu rodi dete. Plodnost glumca Feliksa Derna je njegovo prokletstvo. Zabajan roman o njegovom životu, ljubavima i iskušenjima kojima ne ume da odoli

Dominki Bodis
GIBRALTARSKI LJUBAVNICI

Priča o vizantijskoj špijunaži u Sredozemlju u ranom srednjem veku i legendarnoj ljubavi hrišćanske princeze i muslimanskog vojskovođe Tarika Ibn Zajida, osvajača Španije po kome će Gibraltar dobiti ime

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, Iamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)

Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)

Ples u Delta Cityju

Takmičenje u latino i standard plesovima

30. septembra, od 19 h, posetite Delta City i pogledajte veliko takmičenje u latino i standard plesovima. Dođite da na centralnom atrijumu Delta Cityja uživamo zajedno u eleganciji i okretnosti naših najboljih plesnih parova.

deltacity.rs

S&L JEWELRY & WATCHES

DeltaCity

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec